

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 19.

Tisdagen den 19 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 12, den 13 och den 16 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 252, angående omorganisation av domsagoförvaltningen m. m.; nr 277, med förslag till lag om avverkningsskyldighet; och nr 286, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren fru Ronnebäck interPELLERAT mig rörande följande tvenne spörsmål:

*Svar på
interpellation.*

1) Anser statsrådet det vara önskvärt och möjligt att under innevarande sommar genom statens försorg bereda landsvistelse åt barn i städer och industrisamhällen?

2) Har statsrådet för avsikt att ta initiativ till åtgärder för att i någon form åstadkomma statligt stöd och medverkan för detta ändamål?

I motiveringen framhåller interpellanten, att med hänsyn till krisens alltjämt ökade tryck och inför de ökade påfrestningar den kommande vintern kan medföra alla chanser böra tillvaratagas under instundande sommar för att bereda barnen från städer och industrisamhällen några veckors stärkande vistelse på landet. Det sägs vidare i interpellationen, att ett större antal anmälningar av barn till de ordinarie skollovskolonierna föreligger än dessa kunna mottaga och att de enskilda familjerna nu under krisen ha mindre möjligheter än tidigare att själva bekosta landsvistelse för sina barn, varför statens stöd vore önskvärt.

Det utredningsmaterial, som befolkningsutredningen framlagt i samband med dess tidigare avgivna förslag till speciella stödåtgärder åt barnen under krisen, synes visa, att krisen ännu ej satt några mera allvarliga spår i barnens hälsotillstånd. Det framgår emellertid av samma material med stor tydlighet, att vissa brister i deras näringsförhållanden redan nu föreligga. Blir krisen långvarig eller blir vårt försörjningsläge än mera ansträngt än det för närvarande är, kan risken för bristsjukdomar bli överhängande. Även jag är därför av den mening, att de gynnsamma möjligheter den instundande sommaren bjuder till förebyggande åtgärder måste väl begagnas, varför jag alltså kan giva ett jakande svar på interpellantens första fråga.

Svar på interpellation. (Forts.)

Beträffande åtgärder från statsmakternas sida, som interpellantens andra fråga gäller, kan jag meddela, att Kungl. Maj:t inom den allra närmaste tiden kommer att framlägga proposition för riksdagen om att — i huvudsaklig överensstämmelse med befolkningsutredningens förslag — bevilja fria resor åt barn vid skollovskolonier och deras vårdare samt därjämte fria resor för barn, som kunna erhålla sommarvistelse i enskilda hem. Beträffande de senare har jag för avsikt att föreslå att de fria resorna begränsas till familjer med högst 900 kronors beskattningsbar inkomst.

Härefter yttrade

Fru **Ronnebäck**: Herr talman! Jag ber härmed att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag fått på min interpellation. Jag ber också att få uttrycka min särskilda tacksamhet för det positiva innehållet i herr statsrådets svar.

Även om, som herr statsrådet påpekar, det ej kan påvisas, att krisen satt några mera allvarliga spår i barnens hälsotillstånd, så har det dock i olika sammanhang blivit klart, att det redan nu föreligger vissa brister i näringsstandarden. Genom att vi utnyttja sommarmånadernas möjligheter till sol, luft och stärkande friluftsliv samt genom att vi tillhandahålla barnen den rikligare och mera närande kost, som de kunna få på landet, kunna bristerna något så när repareras och barnen i varje fall bli i stånd att möta den kommande vinterns påfrestningar med största möjliga mått av hälsa och krafter.

Att hemmen känna det som ett mycket stort behov att få skicka sina barn på landet i sommar, framgår tydligt, som jag också påpekade i min interpellation, av det betydligt ökade antalet anmälningar till skollovskolonierna. Överläraren i Bromma församling — för att taga ett enda exempel — meddelar, att där ha 900 barn sökt till kolonierna i år, innebärande en betydande ökning från i fjol. Denna ökning är på intet sätt betingad av någon utökning av barnantalet i skolorna utan är enligt hans uppfattning helt beroende på de försämrade försörjningsmöjligheterna för hemmen. Av dessa 900 barn kunna emellertid endast 610 tagas emot, och då har man ändå ansträngt koloniernas möjligheter till bristningsgränsen. Detta betyder, att enbart i denna församling en tredjedel av barnen icke kan beredas plats på kolonierna.

Om det stora behovet vittnar också värtaligt den aktion, som tidningen Social-Demokraten satt i gång för att på frivillig väg insamla pengar för att bereda behövande stockholmsbarn möjlighet att komma ut på landet. Denna insamling har mötts med stort intresse, särskilt från de fackliga organisationernas sida, där man tydligen känner till behoven och har tillfälle att på nära håll bevittna nödvändigheten av att barnen i så stor utsträckning som möjligt få en tids vistelse på landet i sommar.

Befolkningsutredningens förslag till åtgärder för beredande av landsvistelse åt barn i städer och industrisamhällen, vilket enligt statsrådets meddelande kommer att ligga till grund för en proposition i ämnet, innebär, att cirka 70,000 barn jämte vårdare skulle erhålla fria resor för vistelse vid skollovskolonier eller enskilda hem på landet. Jag är övertygad om att detta förslag kommer att hälsas med glädje i alla de hem, som annars icke haft möjlighet att sända sina barn på landet. Det är icke bara barnen, som få glädje och nytta av landsvistelsen, utan också mödrarna, vilka härigenom få en smula lättnad i sina dagliga bekymmer och i en många gånger alltför stor arbetsbörd.

I min interpellation framkastade jag tanken på att även utnyttja de av utrymningskommissionen färdigställda barninternaten för en genom statens försorg ordnad landsvistelse för barnen. Då herr statsrådet icke tagit upp denna sak, är jag för min del övertygad om att detta berott på att denna

Svar på interpellation. (Forts.)

tanke av olika anledningar ej varit möjlig eller lämplig att realisera. Jag har endast att uttrycka min tillfredsställelse över de andra åtgärder, som herr statsrådet inom kort ämnar föreslå. Jag skulle därvid endast vilja uttrycka en förhoppning om att ärendet i fortsättningen kommer att få snabbast möjliga behandling. Skolorna stå snart inför sin avslutning, och hemmen äro givetvis intresserade av att så snart som möjligt få besked om vilka möjligheter som komma att stå dem till buds. Detta gäller i all synnerhet de hem, som själva skola ordna med landsvistelse för sina barn och som behöva någon tid på sig för att träffa nödig överenskommelse med släktingar och bekanta på landet.

Jag ber till sist att ännu en gång få framföra mitt tack till herr statsrådet för det signalerade förslaget till åtgärder i detta avseende och att uttrycka en förhoppning om, att den samling av goda krafter, som förenats i arbetet att bereda landsvistelse åt barnen i städerna och industrisamhällena, skall kunna uppvisa goda resultat i sitt behjärtansvärda syfte för våra barns bästa.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 276, angående anslag till statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m.;

nr 281, angående förvärv av fastighet för överståthållarämbetets räkning;

nr 282, angående anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning m. m.;

nr 283, angående anslag till byggnadsforskning m. m.;

nr 284, angående anslag till uppförande av byggnad för skogsproduktforskning m. m.; och

nr 285, angående vissa markförvärv för lantförsvaret.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 10, statsutskottets utlåtanden nr 108—120, bevillningsutskottets betänkande nr 25, första lagutskottets utlåtanden nr 41—44, andra lagutskottets utlåtande nr 31, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 6.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola å morgondagens föredragningslista uppföras i följande ordning, nämligen först konstitutionsutskottets memorial nr 10 och statsutskottets utlåtande nr 111 samt därefter övriga ärenden i den ordning, i vilken de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr **Wallentheim**, som anförde: Herr talman! I motion vid 1939 års riksdag hemställdes av herr B. Ohlin, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville

Interpellation. (Forts.)

anhålla om utredning rörande statliga premier eller stipendier åt mindre bemedlade studerande, som vid undervisning per korrespondens uppnådde framstående resultat. I motiveringen för detta yrkande framhölls, att tiotusentals svenska ungdomar, till stor del mindre bemedlade unga män och kvinnor, som saknat möjlighet att begagna sig av de av samhället bekostade vanliga skolformerna, genom studier per korrespondens förkovrat sina kunskaper och färdigheter på ett sätt, som icke endast varit dem själva till nytta utan kommit hela samhället till gagn. Den frågan skulle följaktligen med fog kunna resas, huruvida icke samhället, som vad övriga skolformer beträffade bure hela eller nästan hela kostnaden, borde åtminstone bidra till täckandet av kostnaderna även vid undervisning per korrespondens.

I en annan — av mig — vid samma års riksdag väckt motion yrkades, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om ett statligt ingripande för åstadkommande av en billigare korrespondensundervisning, eventuellt genom upprättande av ett statligt korrespondensinstitut. I motiveringen för denna min hemställan påpekades, att möjligheterna till deltagande i den högre undervisningen alltför i stor utsträckning vore stängd för ungdom från de ekonomiskt mindre välsituerade hemmen. I viss mån gällde detta tillgången till all undervisning utöver folk- och fortsättningskolan. Av dem, som studerade vid våra universitet och högskolor, voro blott några få procent hemmahörande inom den egentliga arbetarklassen, ehuru denna utgjorde cirka femtio procent av befolkningen i landet. Vägen till de kulturella värdena vore alltså oftast stängd för dem, som icke hade de ekonomiska resurserna, även om anlag och intressen avgjort hänvisade till en kulturell levnadsbana. I alldeles särskild hög grad måste detta sägas gälla den på landsbygden bosatta befolkningen. Det demokratiska genombrottet, varom så ofta talats, finge icke bli ett allmänt talesätt utan måste följas av åtgärder i syfte att skapa likartade möjligheter för landets alla befolkningsgrupper. Den stora omfattning, som undervisningen per korrespondens under senare år tagit, visade, att här funnes en väg att komma fram på. Men det gällde att hjälpa och underlätta för dem, som hade anlag och energi att begagna sig av denna studiemetod.

Riksdagen beslöt i anledning av motionerna en skrivelse till Kungl. Maj:t, i vilken anhölls, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning, huruvida och under vilka former ett främjande av undervisningen per korrespondens skulle kunna ske.

Några särskilda åtgärder i anledning av denna riksdagens skrivelse ha hittills icke försports från Kungl. Maj:ts sida. De skäl, som 1939 anfördes, synas sedan dess icke hava minskats. Snarare torde både läget i vårt eget land och händelserna ute i världen ha ytterligare strukit under önskvärdheten av initiativ från statsmakternas sida.

Under hänvisning till vad ovan anförts anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet i någon form upptagit frågan om statligt stöd åt dem, som bedriva undervisning per korrespondens, och — om så skulle vara fallet — är herr statsrådet i tillfälle att lämna någon redogörelse för innebörden av de åtgärder, som vidtagits?

2. Om herr statsrådet ännu icke haft tillfälle att ägna denna fråga någon närmare uppmärksamhet, har herr statsrådet för avsikt att inom en snar framtid taga upp densamma till närmare omprövning?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för riksförsäkringsanstalten fastställda avlöningsstaten;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för landsfogdarna m. fl. fastställda avlöningsstaten;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till förlagskapital för inköp av förnödenheter, m. m.;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för främjande av vedproduktionen, m. m.; och

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tolfte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1942/43 till allmänna indragningsstaten.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 226, i anledning av väckt motion om gäldande av skadestånd och livränta till värnpliktige K. H. V. Dinos änka och minderåriga dotter;

nr 227, i anledning av väckta motioner om pensionsrätt för viss i statens järnvägars tjänst övertagen personal från Sala—Gysinge—Gävle järnväg;

nr 228, i anledning av väckt motion om tillerkännande av viss förmån åt ordinarie tjänstemän i statens tjänst, vilka avgått från tjänsten utan rätt att komma i åtnjutande av pension;

nr 229, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion, utom i vad angår anslag till jordbrukets kreditkassor; och

nr 230, i anledning av väckta motioner om höjda årliga gratifikationer åt vissa f. d. verkstads- och banarbetare vid två av staten övertagna enskilda järnvägar.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.18 e. m.

In fidem:
Sune Norrman.

Onsdagen den 20 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmanen meddelade, att sedan herr Sundström i Vikmanshyttan vid kammarens sammanträde den 29 april med läkarintyg styrkt sig från och med den 30 i samma månad tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgörö-målen, herr Sundström i Vikmanshyttan denna dag åter intagit sin plats i kam-maren.

§ 2.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 293, angäen-de anslag till maritim ungdomsverksamhet.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Svar på fråga. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet **Domö**, som anförde: Herr talman! Herr von Seth har frågat chefen för folkhushållningsdepartementet, huruvida han hade för avsikt att skyndsamt vidtaga åtgärder i syfte att förebygga för jordbruket och livs-medelsförsörjningen vådliga följder av att landsbygdens arbetskraft på grund av löneskillnaden drages till torvindustrin. Då det enligt gällande fördelning av departementsärendena närmast torde ankomma på mig att besvara dessa spörsmål, får jag med anledning av frågan anföra följande.

Vid utarbetande av bränsleförsörjningsplanen för nästa regleringsår har bränslekommissionen utgått från en produktion under innevarande år av cirka 1,000,000 ton maskin- och frästörv, vilket innebär mer än en fördubbling i förhållande till föregående års produktion. I nuvarande försörjningsläge be-träffande fasta bränslen är det i högsta grad angeläget att denna beräknade produktionssiffra om möjligt kommer att överskridas. Under medverkan av riksdagen har ock ett flertal olika åtgärder vidtagits för att kraftigt upp-muntra till vidgad torvproduktion.

Enligt av bränslekommissionen verkställda uppskattningar skulle arbets-kraftbehovet inom brännstörvindustrin vid den antagna produktionen komma att utgöras under en var av månaderna maj—juli 17,800 personer samt för augusti och september månader 8,800 resp. 4,300 personer. Vid produktionens planering torde företagarna hava räknat med att i ej ringa mån kunna utnytt-ja bygdens folk vid torvupptagningen och att sålunda endast en del av arbets-kraften skulle behöva tillföras från andra orter. Från såväl bränslekommissio-nens som arbetsmarknadskommissionens sida har dock framhållits angelägen-heten av att man vid anställning av arbetskraft icke skulle taga i anspråk arbetare, hemmahörande inom jordbruket, och från företagarnas sida har även vid förda överläggningar med arbetsmarknadskommissionen utfästelse gjorts att så ej skulle ske. Att draga någon gräns mellan sådana arbetare på lands-

Svar på fråga. (Forts.)

bygden, som kunna sägas vara jordbruksarbetare eller icke, är mycket svårt, då åtskilliga arbetare ofta deltaga såväl i skogs- och anläggningsarbete som i jordbruksarbete. Det har dock kunnat konstateras att arbetskraft som under andra förhållanden under sommaren gått i jordbruksarbete nu vunnit anställning inom torvindustrien. Företagarnas möjligheter att anlita arbetskraft från andra orter ha i viss mån begränsats av att bostäder ofta saknats. Arbetsmarknadskommissionen har sökt underlätta en lösning av detta problem genom att i den mån så varit möjligt tillhandahålla flyttbara baracker.

Arbetsmarknadskommissionen äger för närvarande befogenhet att utfärda direktiv rörande sättet för anskaffning och rekrytering av arbetskraft inom de delar av byggnadsindustrien, för vars verksamhet statsbidrag utgår. Med stöd av denna befogenhet har kommissionen sökt åstadkomma en ändamålsenlig fördelning av tillgänglig arbetskraft mellan olika områden, betingad av områdenas angelägenhetsgrad och tillgången på olika slag av arbetskraft. Motsvarande anordning kan givetvis tänkas genomförd beträffande rekryteringen till de företag inom torvindustrien, vilka åtnjuta statsunderstöd i en eller annan form. Detta skulle dock icke vara tillräckligt, enär stora delar av torvindustrien icke kommit i åtnjutande av statshjälp. Frågan om ett allmänt åläggande för torvindustriföretagen att ställa sig särskilda föreskrifter till efterrättelse vid anskaffande av arbetskraft är emellertid föremål för övervägande. Det är dock av stor vikt att de åtgärder, som kunna komma att genomföras i syfte att förhindra att anskaffningen av arbetskraft inom bränn-torvindustrien ej onödigtvis stör arbetsförhållandena inom andra näringar, icke utformas så, att de verka hämmande på torvproduktionen.

Vidare yttrade:

Herr Nolin: Herr talman! Då herr von Seth fått förhinder att närvara här i dag, har jag fått i uppdrag att framföra ett tack till herr statsrådet för det lämnade svaret. Staten har gjort mycket för att stimulera intresset för ökad torvupptagning. Företagarna ha erhållit förmånliga lån, och kurser ha anordnats för utbildning av förmän. Mycket dyrbara anläggningar äro utförda och nu, då driften skulle vara i gång för att säkerställa den kommande vinterns bränsleförsörjning, är det brist på lämplig arbetskraft. Genom svårigheterna att skaffa folk tendera priserna att stiga och arbetskraft från jordbruket drages till torvmossarna på grund av den större dagsförtjänsten vid dylikt arbete. Detta har medfört stora svårigheter för jordbrukarna i Kronobergs och Jönköpings län, som redan under vårbruket blivit av med folk, som gått över till torvmossarna.

Torvfabrikanterna ha i regel nedlagt stora kostnader för att mottaga folk från de delar av landet, där överskott på arbetskraft finnes och där arbetslöshet råder. Men många av dem, som hänvisas till torvmossarna, vilja ej resa dit, och en del lämnar redan efter en kortare tid de för dem främmande arbetsplatserna. Ingen missunnar jordbrukarnas duktiga och oömma arbetare goda extra dagsförtjänster, men jordbruksdriften måste säkerställas även i torvmossedistriktet. Enbart i trakten av staden Ljungby behöver torvindustrien cirka 2,000 och i södra och sydvästra delarna av Jönköpings län enligt uppgift närmare 4,000 arbetare.

Jönköpings läns hushållningssällskap har fäst livsmedelskommissionens uppmärksamhet på att den alltmer minskade tillgången på arbetskraft till jordbruket ingiver allvarliga farhågor och att det är den stegrade bränn-torvstillverkningen, som dragit till sig arbetskraften. Hushållningssällskapet understryker kraftigt, att man måste räkna med en försämrad jordbrukspro-

Svar på fråga. (Forts.)

duktion, därest arbetskraft skall dragas från jordbruket på sätt nu sker. Jordbrukarna i de berörda trakterna ha gripits av missmod. Å ena sidan kräves det, att de skola göra allt för att producera livsmedel. Å andra sidan ha de ingen möjlighet att anskaffa arbetskraft, då de icke kunna konkurrera med torvindustriens höga arbetslöner.

Herr talman! Både livsmedelsproduktionen och bränsleförsörjningen måste tillförsäkras arbetskraft. Problemet är svårt och statsmakterna ställas inför uppgifter, som måste lösas mycket snart. Herr statsrådet sade i sitt svar att vissa åtgärder kanske bliva nödvändiga vidtaga för att råda bot på dessa förhållanden. Jag ber endast få understryka, att det blir nödvändigt vidtaga sådana åtgärder med det snaraste.

Herr Andersson i Södergård: Herr talman! Jag vet, att detta är en fråga, som icke borde föranleda en längre diskussion. Men eftersom jag bor i en trakt av Småland, där torvindustrien är mera koncentrerad än kanske på någon annan plats, och jag sålunda haft tillfälle se utvecklingen där på arbetsmarknaden skall jag be att få säga några ord.

Det är icke riktigt, som statsrådet sade, att man för torvfabrikationen icke tar i anspråk egentliga jordbruksarbetare, ty det är i mycket stor utsträckning just sådana, som lämnat sina arbeten på gårdarna för att gå över till torvindustrien. Som ett litet exempel härpå kan jag från min hemtrakt nämna, att på en gård, som äges av en granne till mig, brukar man ha tre ogifta drängar anställda. Samtliga dessa tre drängar ha nu lämnat sin tjänst och gått till torvindustrien, och man har icke lyckats få några ersättare för dem.

Det största antalet av dem, som arbeta i torvindustrien i Västbo, har varit sådana, som tidigare varit helt sysselsatta vid jordbruket och dess binäringar. Ett undantag utgör endast en del gummifabriksarbetare, som förut varit sysselsatta vid Gislaveds gummifabrik. När man inom ett så litet område som Västbo härad sysselsätter så många som omkring 2,000 man vid torvmossarna, förstår man de svårigheter jordbrukarna ha, när de icke kunna konkurrera med de höga löner, som lämnas i torvindustrien.

Herr statsrådet Domö: Herr talman! Herr Andersson i Södergård har tydligen icke uppmärksammat vad jag sade i mitt svar, ty det innehöll ju bl. a. det uttalandet, att man observerat, att det trots de ansträngningar man gjort går över folk från jordbruket till torvindustrien. Man söker nu komma tillrätta därmed och överväger, som jag sade, åtgärder för att förhindra att dylikt sker i sådan utsträckning att det skadar jordbrukets produktionsförmåga.

När man bedömer dessa frågor är det angeläget hålla i minnet att även bränsleförsörjningen betraktas som en vital försörjningsangelägenhet. Icke ens jordbruket är oberoende av huruvida försörjningen i fråga om bränsle kan klaras eller icke, och därpå hänga transportmöjligheterna och mycket annat. Vidare får man beakta, att det självfallet är ganska svårt att vid nu rådande brist på arbetskraft skapa en sådan företagsverksamhet som torvfabrikation, vilken kräver en utökning av arbetarstammen med över tiotusen, och detta under en rätt kort säsong. En sådan utökning av arbetskraften stör ju mycket lätt arbetsmarknaden inom de geografiska områden, där torvupptagning sker i större omfattning.

Det har säkert förekommit en del egendomliga förhållanden i vad det gäller arbetsanställningen inom torvindustrien. Den oenhetlighet i lönesättningen och konkurrensen om arbetskraften, som gör sig gällande inom torvindustrien, torde i hög grad bero på bristande samverkan och organisation på företagarsidan. Därvid spelar det nog en ganska stor roll, att en del av företagen icke

Svar på fråga. (Forts.)

förut varit företagsledare. Ävenså torde åtskilliga nya torvfabrikanter underskattat behovet av avskrivningar av anläggningskostnaderna och kostnaderna för maskiner och å andra sidan överskattat möjligheterna att inom ramen för normalpriserna på torv betala löner, som äro särskilt höga för att under alla förhållanden tillförsäkra dem arbetskraft.

Vid bestämmandet av normalpriset har man räknat med och kommer givetvis också att räkna med löner, som stå i lämpligt förhållande till arbetsinkomsterna inom näralliggande yrkesområden, något som givetvis torvfabrikanterna böra beakta.

Nu är ju överhuvud taget frågan om arbetskraftens anskaffning för närvarande ett mycket svårt problem. Detta gäller inte bara jordbruket utan många andra områden, och särskilda åtgärder ha ju vidtagits och måste ytterligare vidtagas för att kunna klara det hela. Mobiliseringen av ledig arbetskraft, det må gälla arbetslösa, skolorngdom m. fl. måste kompletteras med överföring av arbetskraft, som sysselsättes med arbete i företag av mindre vikt för folkförsörjningen än de vitala livsmedels- och bränsleförsörjningsområdena. Åtgärder härför planeras och genomföras av arbetsmarknadskommissionen i samarbete med övriga statliga myndigheter samt företagare och arbetarorganisationer. Möjligen måste vissa områden, till exempel jordbruket, skyddas mot sugningen av arbetskraft därifrån till helt andra arbetsområden, eventuellt genom förbud att utan arbetsmarknadskommissionens medgivande anställa i jordbruket sysselsatt arbetskraft.

I nuvarande situation och för försörjningen svåra tid med brist på arbetskraft bör också en utsträckt arbetstid komma ifråga på vissa områden. Med mindre antal tillgängliga armar kräves det per individ mera arbete, om det nödvändiga försörjningsarbetet skall kunna klaras. Nu göres av arbetsmarknadskommissionen och övriga myndigheter vad man kan göra och dessa ansträngningar komma givetvis att fortsättas. De förhållanden, som frågan gäller, komma därför givetvis att bli föremål för den allra största uppmärksamhet.

Herr Hammarlund: Herr talman! Herr Nolin talade om de mycket stora svårigheter som föreligga, när det gäller att skaffa arbetskraft till jordbruket, och de risker för produktionen, som därigenom uppstå.

I annonserna i de skånska tidningarna kan man få se hur man på spalt efter spalt annonserar efter betskötare. Jag träffade häromdagen en lantbrukare därhemma, som har 60 tunnland sockerbetsareal. Han sade, att han skrivit efter sina gamla betskötare i Småland men inte fått svar från en enda, därför att de övergått till arbete på torvmossarna. Han hade således inte en arbetare till sina 60 tunnland betor. Han hade begärt hos sockerfabriken att få köra upp betorna, men fick det svaret, att han skulle lugna sig en vecka, så fick man se hur det kunde ordnas.

Nu är det ju icke bara torvtäkten, som orsakat denna brist på arbetskraft till jordbruket. Även beredskapsinkallelserna ha gjort sitt till, men kanske inte heller dessa i och för sig, utan kanske mera de understöd, som hustrurna till beredskapsmännen erhålla. Om man kommer till betskötare och frågar om de vill ha arbete, får man ofta det svaret, att vi ha så bra inkomster, så vi behöva icke arbeta på betfälten. Ja, det är ju bra, att man förbättrar villkoren för småfolket, men å andra sidan blir det svårt att hädanefter få arbetsfolk, om betarbetarna genom understöd från staten förtjäna lika mycket pengar på att inte arbeta. Så var det icke i gamla tider. De som äro uppfosttrade i småbrukarhem veta att hustrurna förr fingo gå i betfälten från morgon till kväll, medan de äldre syskonen passade barnen. Nu stanna hustrurna hemma. Men även sommarnöjena ta en del av vårt arbetsfolk. Det ser

Svar på fråga. (Forts.)

ut som om en del av vårt svenska folk även i fortsättningen hade tänkt att fortsätta att dansa och le. Varje stuga i havsbandet är ju redan upptagen, och allt arbetsfolk man kan skaffa går till hotell och kaféer, i stället för att de borde sysselsättas med nyttigt arbete i jordbruket. Men få vi icke några, som sköta våra sockerbeter, tycker jag att det icke vore mer än rätt, att jordbrukarna fingo besked därom, ty nu, efter det lilla regn vi fått, är det lämplig tid att köra upp betorna och odla annat. Jag anser icke heller, att det vore någon riksolycka i och för sig, om det inte skulle bli så mycket socker som förut. Vi ha ju fått undvara även andra saker under dessa tider, och man kunde kanske få en lika bra skörd, om man odlar någonting annat. Men kanske man skulle kunna tänka sig att få uppskov med torvtäkten i tre veckor eller så omkring. Då tror jag att en del av dem, som förut sysselsatts på sockerbetsfälten, skulle gå tillbaka dit under denna tid.

Herr statsrådet Domö sade, att man icke tänkt draga arbetare från jordbruket. Men det är just vad som hänt när det gäller torvtäkten. Som jag nyss nämnde finnes det knappt en man i mina bygder att få till lukningsarbete vid sockerbetsfälten.

Herr **Paulsen**: Herr talman! Det är numera ett ständigt gnäll över att industrien drar arbetarna ifrån jordbruket. Så snart det uppstår en industri gnäller man över att det inte blir några arbetare kvar vid jordbruket. Jag tror för min del att detta sammanhänger med att jordbruket följer industriens paroller. Så snart en jordbrukare, som har sysselsättning för några arbetare, inte behöver dem längre, låter han dem gå. Han binder inga fasta arbetare. På den tiden man hade fasta arbetare vid jordbruket hördes inte den där ständiga jämmern över brist på arbetare. Så snart vårarbetet är slut, är det klart att de lösa arbetarna söka sig till de arbetstillfällena, som äro möjliga att få, och de förekomma för närvarande i mycket stor utsträckning inom vår torvindustri. Detta är ingenting att förundra sig över men heller ingenting att jämlra sig över, ty jordbrukarna äro strängt taget själva skuld till detta förhållande. Det kan ju också tänkas att på de ställen, där man har dessa besvärligheter, det hade varit lyckligare om vederbörande haft mindre jordbruk — då hade de också haft mindre att gnälla för.

För övrigt vill jag säga damerna och herrarna, att när man har råd att skicka tusentals jordbruksarbetare till Finland — jag har ingenting emot detta, utan tycker tvärtom det är bra — skall man inte samtidigt gnälla över att man har för litet folk här hemma. När man kan skicka ut jordbruksarbetare till ett annat land, skall man inte jämlra sig över att man har för litet folk för att kunna sköta jordbruket här hemma.

Herr **talmannen**: Jag vill påminna kammaren om att denna diskussion gäller svar på en fråga och icke på en interpellation.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Det är givet att jordbruket på grund av olika omständigheter har svårt att få arbetskraft i nuvarande tider. I denna fråga yttrade sig nyss herr Paulsen på ett sätt som gör, att jag inte kan underlåta att bemöta honom.

Herr Paulsen påstår att den omständigheten, att jordbruket nu saknar arbetskraft, beror på jordbrukarna själva, som följt industriens metoder och avskeda sina arbetare så snart de inte ha full sysselsättning för dem. Detta är inte riktigt, herr Paulsen. Saken är den, att det finns inte folk att stadigvarande få för arbeten inom jordbruket. Dessutom tillkommer att det blivit en sådan löslighet i uppfattningen beträffande överenskommelser och arbetsav-

Svar på fråga. (Forts.)

tal, att många jordbrukare, som har arbetare engagerade för helår, en morgon plötsligt finner sig vara utan arbetare, utan någon som helst föregående uppsägning. På det sättet står det till för närvarande på stora områden inom jordbruket. Bättre är det där det finns gifta arbetare och alltså fastare förhållanden. Men särskilt beträffande det medelstora jordbruket fattas det bostäder för arbetarfamiljer och det fattas också arbetare av den kategorien. Men där man inte har det utan har yngre arbetare anställda, står jordbrukaren i denna stund ofta faktiskt utan vetskap om hur han kan ha det med arbetskraften nästa dag. Det är sådana förhållanden, som råda för närvarande, och herr Paulsens beskrivning av läget är fullständigt oriktig.

Här har man ytterst svåra problem att brottas med, framför allt med hänsyn till att arbetskraften för närvarande är otillräcklig för de stora uppgifter som vänta på olika områden. Det få vi räkna med, och kanske bör man därför inte gnälla så mycket över svårigheterna på olika håll. Men jag måste bestämt hävda, att den förklaring herr Paulsen här givit, icke lämpar sig i en församling, där man vill ha vederhäftiga uttalanden i förekommande frågor.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**,
erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Jacobson till mig riktat en fråga om jag vore villig att föreslå sådan komplettering av kungörelsen den 14 juni 1940 eller sådan ändring av ägofredslagen eller annan åtgärd som tryggar småbrukares tillgång till bete åt sina kreatur inom områden, där skogsbetet blir avlyst i samband med betesreglering. *Svar på interpellation.*

I motiveringen till den framställda interpellationen relateras ett fall från Västerbottens län, där ett skogsvårdsområde bildats, varvid de första åtgärderna skulle gälla betesfred å området tillhörande skogar och anläggande av kulturbeten. Genom skogsvårdsstyrelsens försorg hade betesanläggningar stakats och planlagts för stamfastigheterna jämte avsöndringar. Därvid hade även åtta arbetarsmåbruk kommit med och betesanläggningen kostnadsberäknats och planlagts även för dessa. Sedermera hade det emellertid visat sig, att nämnda småbruk icke kunde komma med i planerna för betesanläggningarna på den grund att de icke kunde anses som skogbärande fastigheter i vanlig mening och dessutom icke vore att hänföra till s. k. sedvanebetare. Därigenom skulle endast en av de åtta småbrukarna kunna få del av de betesfrämjande åtgärderna med högsta möjliga statsbidrag. Dessa småbrukare hade som regel rätt till mulbete å stamhemmanet men denna rätt bleve nu värdelös genom att småbrukarna komme att åläggas stängselskyldighet inte bara kring själva småbrukets område utan jämväl kring stamhemmanet eller avsöndringen.

Med anledning av vad som anförts i interpellationen vill jag först framhålla, att en avveckling av skogsbetet i allmänhet ansetts vara en oundgänglig förutsättning för genomförandet av det program för iståndsättande av vissa norrländska skogsmarker, för vilket anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland är ett uttryck. Detta villkor har vid bidragsverksamheten tillgodosetts dels genom att betesreglering i ägofredslagens mening kan påkallas för skogsvårdsområde, å vilket planmässiga skogsvårdsåtgärder skola vidtagas, dels även genom att bidrag från anslaget kan utgå till betesanläggningar. Betesreglering enligt ägofredslagen innebär, att en varaktig avlysning av betningen å skogsmark kan åvägbringas, ävensom att fastighet som saknar lämplig betesmark kan tilldelas sådan från grannfastighet; detta gäller även

Svar på interpellation. (Forts.)

s. k. servituts- och sedvanebetare. Bidragsmöjligheten till betesanläggningar innebär att såväl delägarna i skogsvårdsområde som servituts- och sedvanebetare kunna erhålla statsbidrag till betesanläggningar med upp till 80 procent av den godkända kostnaden. Ägare av fastighet, vilken ej har del i skogsvårdsområdet och ej heller på grund av servitut eller före den 1 januari 1933 rådande sedvana i orten har betesrätt å området, kan däremot icke enligt ägofredslagen erhålla upplåtelse av betesmark vid betesreglering eller bidrag till betesanläggning från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland. Därest bete skall anordnas inom sådan fastighets gränser, är ägaren hänvisad att söka bidrag från anslaget till förstärkning av ofullständiga jordbruk. I viss utsträckning ha emellertid ifrågavarande betesintressen, som ej grunda sig på ägande- eller servitutsrätt, vunnit beaktande, vilket också vidröres i interpellationen. I förarbetena till det förslag, som ledde till beviljande av medel till här avsedda skogsvårdsåtgärder, förutsattes att vissa djurägare, som vid betesreglering ej kunna tilldelas särskild betesmark inom regleringsområdet, skulle kunna beredas betesmöjligheter genom att en betesrättsinnehavare med statsbidrag anlade kulturbete av tillräcklig omfattning även för de förra. Det skulle sedan ankomma på skogsvårdsföreningen inom området att ordna de härav föranledda ekonomiska uppgörelserna. Denna möjlighet torde ännu icke ha blivit praktiskt prövad.

Jag vill även erinra om att i den proposition till 1940 års riksdag, vari medel äskas till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland, förutsattes att redan vid förordnandet om betesregleringsbestämmelsernas tillämpning å det område skogsvårdsplanen avser frågan om betesregleringens ordnande vore så klarlagd, att Kungl. Maj:t ägde möjlighet att överblicka regleringens konsekvenser för kreatursägarna inom området. Det finnes således möjlighet för Kungl. Maj:t att därest Kungl. Maj:t icke anser betesfrågan ordnad på ett tillfredsställande sätt avvisa framställningen, varefter frågan förfallit.

I av mig infortrat utlåtande har skogsstyrelsen framhållit, att de av interpellanten berörda förhållandena i icke ringa utsträckning synas ha uppkommit därigenom, att vid utläggning av småbruk vederbörlig hänsyn ej tagits till behovet av betesmark för de djur, som skola vinterfödas å småbruket. Skogsstyrelsen understryker att för ett framgångsrikt bedrivande av den betesfredning av de norrländska skogsmarkerna, som utgör en förutsättning för erhållande av bästa möjliga virkesproduktion å desamma, det är av vikt att vid bildandet av arbetarsmåbruk och därmed jämförbara lägenheter behovet av mark för betesbruk blir tillgodosett. Det av interpellanten väckta spörsmålet har även bringats under skogsstyrelsens prövning genom en hemställan från skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län om skogsstyrelsens medverkan till vissa ändringar i ägofredslagen och i de för anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland gällande bestämmelserna. Ändringarna skulle åsyfta dels att de i detta sammanhang avsedda djurägarna utan formell betesrätt skulle kunna inneslutas i betesregleringsinstitutet såtillvida att de beträffande upplåtelse å annans mark vid betesreglering jämställdes med sedvanebetare enligt 19 § i ägofredslagen, dels att de skulle kunna komma i åtnjutande av bidrag från sagda anslag. En liknande framställning har gjorts till Kungl. Maj:t av Sveriges kronotorpare och kolonistförbund, vilken framställning remitterats till skogsstyrelsen för yttrande. Styrelsen har alltså båda dessa framställningar under utredning.

Såsom framgår av det anförda är det av interpellanten berörda spörsmålet under utredning. Så snart utredningen slutförts, kommer frågan att upptagas till prövning, och det är min förhoppning att möjligheter skola finnas att avhjälpa olägenheterna.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härefter yttrade

Herr **Jacobson**: Herr talman! Samtidigt som jag framför mitt tack till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det erhållna svaret ber jag att få ge uttryck åt min tillfredsställelse beträffande svarets innehåll.

I detsamma förutsätter herr statsrådet en utredning av frågan och uttalar själv den förhoppningen, att denna utredning skall finna utvägar för att de olägenheter, som påpekats av mig i interpellationen, skola kunna avlägsnas. Så långt är naturligtvis allt gott och väl. Jag har emellertid ytterligare en önskan i detta avseende, och det är att herr statsrådet måtte tillse att denna utredning bedrivs så skyndsamt som möjligt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag endast att få tacka för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 252, angående omorganisation av domsagoförvaltningen m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 277, med förslag till lag om avverknings skyldighet; samt

till statsutskottet propositionen, nr 286, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.

§ 6.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 10, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

*Granskning
av de i stats-
rådet förda
protokoll.*

Till konstitutionsutskottet hade på därom hos vederbörande gjord framställning blivit överlämnade de under tiden från och med den 10 januari 1941 till och med den 9 januari 1942 i statsrådet förda protokoll.

Till utskottet hade därjämte jämlikt § 57 riksdagsordningen remitterats dels från första kammaren en av herr Brandt gjord anmälan om anledning till anmärkning mot chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, dels och från andra kammaren en av herr Hagberg i Luleå gjord anmälan om anledning till anmärkning mot samme statsrådsledamot. Anmärkningsanledningarna hade omförmälts uti till utskottet tillika överlämnade av herrar Brandt respektive Hagberg i Luleå undertecknade skriftliga anföranden. Den förra avsåg vissa med stöd av § 3 mom. 9 tryckfrihetsförordningen av statsrådet och chefen för justitiedepartementet företagna beslag och på dennes föredragning beslutade konfiskationer av tryckta skrifter, den senare nämnda departementschefs tillstyrkan av Kungl. Maj:ts beslut den 13 februari 1942 att för riksdagen framlägga proposition om förlängd giltighet av transportförbudsförordningen med mera.

Under *punkten A* hade utskottet gjort en anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Efter föredragning av punkten anförde

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag har såsom kommunist alltid haft den uppfattningen, att konstitutionsutskottet utgjort en slags barriär mot

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)
ämbetsmannavälde, mot godtycke, mot maktfullkomlighet. Jag måste säga att genom det utlåtande som föreligger i dag och med hänsyn till den bakgrund, som för närvarande finnes för konstitutionsutskottets granskning, har enligt min mening denna sista konstitutionella barriär raserats.

Jag ämnar inte gå in på de i vissa avseenden ganska meningslösa frågor, som här blivit föremål för granskning, i andra fall viktiga frågor, där konstitutionsutskottet bara slätar över utan att ingå närmare på saken. Jag har närmast begärt ordet emedan jag själv inlämnat en anmälan mot justitieministern, som enligt konstitutionsutskottets framställning här gäller hans tillstyrkan av Kungl. Maj:ts beslut den 13 februari 1942 att för riksdagen förelägga proposition om förlängd giltighet av transportförbudsförordningen m. m. Jag konstaterar att konstitutionsutskottet utan vidare har förbigått denna anmälan och därmed i verkligheten såvitt jag kan förstå solidariserat sig med de åtgärder, som jag har påtalat och som för övrigt även i andra sammanhang påtalats. Jag beklagar detta. Jag beklagar det för att detta, som jag redan har sagt, måste inge var och en som bedömer denna fråga den uppfattningen, att konstitutionsutskottet inte tar tillbörlig hänsyn till de uppgifter, som det har sig förelagda.

Vidare yttrades ej. Kammaren lade utskottets under denna punkt gjorda anmälan till handlingarna.

Utskottets under punkten B gjorda anmälan om anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen.

Utskottet hade under denna punkt anmält, att utskottet — i anledning av vissa av Kungl. Maj:t fattade beslut, varigenom Kungl. Maj:t utan att inhämta riksdagens medgivande förfogat över trafik-, post- och statens vattenfallsverks driftmedel å tillhopa 80,000 kronor för bidrag åt anställningshavare vid statens järnvägar, postverket och statens vattenfallsverk till prenumeration å tidskriften *Friskt Folk* för år 1942 — beslutit anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Andersson.

I en vid punkten fogad reservation hade herr *Björck* förklarat sig anse, att utskottet icke bort göra ifrågavarande anmärkning.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! I den nu föredragna punkten har konstitutionsutskottet riktat anmärkning mot ett på min föredragning fattat beslut angående åtgärder för spridande av tidskriften *Friskt Folk* bland personalen vid vissa affärsdrivande verk. Utskottet förklarar att Kungl. Maj:t inte bort, som skett, förfoga över verkens överskottsmedel utan riksdagens samtycke.

I motiveringen uttalar utskottet en förmodan, att avsikten med anslaget varit att understödja Svenska gymnastikförbundet. Därest detta antagande vore riktigt, skulle jag vara ense med konstitutionsutskottet därom, att ett förfogande över affärsverkens medel här icke borde ske utan riksdagens hörande.

Jag vill emellertid bestämt bestrida påståendet, att de åsyftade besluten tillkommit för att understödja Svenska gymnastikförbundet. Anslagen för bidrag till prenumeration å *Friskt Folk* äro icke att betrakta som subventioner till tidskriften eller dess ägare utan som subvention till dem bland personalen i affärsverken, som prenumerera på tidskriften. Dessa betala ju själva en del av abonnemangsvgiften och vederbörande verk betalar resten. Avsikten är

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

alltså att göra tidskriften så billig att den, som det brukar heta, kan bli var mans egendom. Efter vad jag inhämtat äges tidningen Friskt Folk *icke* av Svenska gymnastikförbundet utan av ett förlagsaktiebolag, där förbundet är delägare men där det jämväl finnes andra delägare. Gymnastikförbundet beräknar icke heller att erhålla någon ekonomisk vinst från detta företag, utan eventuellt överskott skall användas för hälsofrämjande åtgärder.

Då sålunda från Kungl. Maj:ts sida icke förelegat någon avsikt att på en omväg stödja gymnastikförbundet som organisation, har ett av huvudmotiven för konstitutionsutskottets anmärkningar förfallit. Utskottet gör emellertid en del uttalanden, som tarva ett närmare klarläggande.

Först vill jag något uppehålla mig vid de sakliga motiven för de klandrade åtgärderna. Syftemålet med dessa har varit att bland de i affärsverken anställda göra propaganda för förbättrad hygien och för iakttagande av hälsolivets regler. Tidskriften Friskt Folk vill verka i sjukdomsförebyggande riktning och genom maningar till ett sunt liv söka förbättra folkhälsan. Idén är att det under alla förhållanden måste vara bättre att ingripa med förebyggande åtgärder än att söka bota först sedan skadan är skedd.

I förevarande sammanhang är det ett gemensamt intresse för de affärsdrivande verken och för de i dem anställda, att hälsotillståndet bland personalen är gott. Propagandan för sjukdomsförebyggande åtgärder tjänar alltså här det dubbla syftet att *dels* främja vederbörande verks och därmed statens intresse att minska utgifterna för läkarvård och sjukersättningar, *dels* att utgöra ett led i välfärdsanordningarna för personalen.

Att det härvidlag är fråga om ett spörsmål av mycket stor ekonomisk räckvidd framstår klart, om man erinrar om vilka konsekvenser som följa av sjuklighet bland de statsanställda; den saken har ju flera gånger förts på tal, bl. a. av statsrevisorerna. Enligt gällande lönereglementen äro statstjänstemän berättigade att få sina sjukvårdskostnader helt eller delvis täckta samt även att erhålla viss lön under sjukledighet. Beräkningar som gjorts av 1936 års lönekommitté visa, att kostnaderna för sjukvård vid kommunikationsverken uppgå till omkring 30 kronor per år och befattningshavare. En sjukvårdskostnad av denna storleksordning innebär exempelvis för statens järnvägar en utgift av i runt tal 900,000 kronor om året. Av vida större betydelse rent ekonomiskt sett äro dock de löneutgifter, som staten under sjukledigheter får vidkännas utan någon motsvarande arbetsprestation. Vid statens järnvägar räknar man i medeltal med 17 sjukdagar per befattningshavare och år, vilket enligt en försiktig uppskattning, med 1940 års personalstater som underlag, kan beräknas innebära en samlad årslönesumma utan motsvarande arbetsprestation på i runt tal 4 miljoner kronor. Alltså skulle kostnaderna för sjukvård och sjukledighetsersättningar enbart vid statens järnvägar uppgå till omkring 5 miljoner om året. För att inte tynga framställningen skall jag inte anföra några siffror från övriga verk. Man kan antaga, att förhållandena där äro i stort sett analoga.

Betydelsen för samhället av sänkt sjukdomsfrekvens framgår också av de enorma kostnader, som nedläggas på olika slags sjukvårdsverksamhet. Exempelvis kan nämnas, att i ersättningar från sjukförsäkringen årligen utgå inemot 50 miljoner kronor och sammanlagda kostnaden för den slutna kroppssjukvården torde uppgå till åtskilligt över 200 miljoner kronor per år.

I betraktande av vilka värden som här stå på spel måste det anses angeläget att främja allt som kan förbättra hälsotillståndet bland de statsanställda. En väl planlagd och välskött skriftlig propaganda har härvidlag ansetts ha en betydelsefull uppgift att fylla. Konstitutionsutskottet gör ej heller några uttalanden, som innebära kritik mot den ifrågavarande tidskriftens program

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)
eller innehåll. Dess vederhäftighet garanteras för övrigt enligt min mening av den samling av framstående representanter för social verksamhet, som utgör redaktionskommitté. Inom denna finnas även representanter för statliga verk: medicinalstyrelsen, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen.

Naturligtvis väntar ingen omedelbara effekter av de impulser till ett sunt levnadssätt, som bibringas läsarna av en tidskrift som *Friskt folk*. Verkningsarna inställa sig först på längre sikt, men deras värde förminskas icke därav. Redan en mycket ringa nedgång av sjukdomsfrekvensen inom de affärskrivande verken, exempelvis på en eller annan procent, medför att de utgiftsposter, som staten här har gjort, direkt bli täckta.

Att man även inom den enskilda företagarvärlden insett vikten av en intensifierad hälsopropaganda framgår av det faktum, att ett trettiotal större arbetsgivare ha subventionerat prenumerationen på *Friskt folk* åt sina anställda på samma sätt som skett genom de nu klandrade besluten. Dessa industriidkare synas alltså ha haft samma uppfattning om värdet av den skriftliga propagandan i här förevarande avseende som den, vilken legat till grund för Kungl. Maj:ts beslut.

Intresset för tidskriften har varit mycket stort hos de anställda, som givits möjlighet att erhålla tidskriften till nedsatt pris. Sålunda fulltecknades vid statens järnvägar det antal prenumeranter, som rymmes inom anslaget, på mindre än två veckor, och även inom de andra verken är anslutningen god.

Den konstitutionella grunden för den mot mig riktade anmärkningen anges vara, att de beviljade anslagen icke stå i sådant samband med de ifrågakvarande verkens drift, att Kungl. Maj:t bort förfoga över uppkommande överskott utan riksdagens samtycke. Jag har med det förut anförda sökt visa, att de klandrade åtgärderna direkt syfta till att gagna verkens egna intressen genom nedbringande av sjukdomsfrekvensen hos de anställda, och därmed förfaller också den parallell, som utskottet har dragit med ett annat fall, då anmärkning riktades mot ett statsråd, som förfogat över trafikverkens medel. Det fallet var nämligen av en annan karaktär än det här åsyftade.

Gränserna för Kungl. Maj:ts möjligheter att utan riksdagens medgivande fatta beslut rörande de affärskrivande verkens inkomster och utgifter äro grundlagsmässigt sett icke fullt klara. Emellertid har på området utbildat sig en ganska fast praxis, varjämte bestämmelserna i de för verksstyrelserna utfärdade instruktionerna giva viss vägledning.

För varje kalenderår fastställer Kungl. Maj:t omkostnads- och driftsstaten för postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk. I dessa stater uppföras klumpsummor till olika ändamål. På grund av svårigheterna att beräkna rörelsens utveckling under ett kommande år ha sådana poster, som direkt sammanhånga med verkets drift, karaktären av förslagsposter, vilka i förekommande fall överskridas utan medgivande av Kungl. Maj:t. Kostnadsstaternas uppgift är, såvitt angår nämnda poster, närmast att tjäna som ledning för bokföring av de olika utgifterna, och staterna utgöra sålunda icke en för verken bindande kostnadsram. Övriga poster, vilka sakna direkt sammanhang med driften, anses av verksstyrelserna däremot icke kunna överskridas utan Kungl. Maj:ts medgivande, även om ej heller dessa poster äro formellt maximerade.

I kostnadsstaterna ingå också ibland direkt angivna belopp till vissa välfärdsanordningar för personalen. Sålunda kan nämnas, att i driftskostnadsstaten för postverket för år 1942 generalpoststyrelsen bemyndigats att använda högst 15.000 kronor såsom bidrag för resor till och från postmännens semesterhem samt 7.000 kronor för resor till och från järnvägsmännens vilohem. I telegrafstyrelsens driftskostnadsstat är under rubriken välfärdsanordningar

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

upptagen en post på 45,000 kronor, från vilken i första hand disponeras medel för understödande av vilohemsrörelsen vid telegrafverket. Järnvägsstyrelsen lämnar från den i driftskostnadsstaten upptagna posten till gemensamma utgifter bidrag med 5,000 kronor till svenska järnvägsmännens vilohemsförening. Från samma post bestridas jämväl vissa utgifter för böcker, tidningar och tidskrifter för personalens förläggnings- och samlingsrum. Tidigare beslut rörande driftskostnadsstaterna ha innehållit liknande medgivanden som de nu angivna.

Vidare må här framhållas, att Kungl. Maj:t genom särskilda beslut vid sidan av driftskostnadsstaterna i vissa fall medgivit vederbörande verksstyrelse att disponera driftsmedel till åtgärder, som icke direkt anslutit till verkets drift. Sålunda kan erinras om ett beslut år 1931 om bidrag med 10,000 kronor av telegrafverkets driftsmedel till anordnande av idrottsplats i Nynäshamn och vidare ett beslut år 1938 om bidrag med 10,000 kronor till iordningställande av ett friluftsbad vid Nynäshamn. Kungl. Maj:t har därjämte vid skilda tillfällen medgivit, att driftsmedel finge användas för att understödja skjututbildning vid kommunikationsverken. Besluten i fråga ha icke föranlett anmärkning i riksdagen.

Slutligen synes här böra nämnas, att verksstyrelserna själva i viss omfattning äga förfoga över driftsmedel till stödande av för personalen vidtagna välfärdsanordningar. I instruktionen för järnvägsstyrelsen förekommer nämligen följande bestämmelse: »I avseende å personalen vid statens järnvägar må styrelsen äga att vidtaga *dels* åtgärder, som avse att bibehålla personalen vid bästa möjliga tjänsteduglighet eller i övrigt, utan att beröra personalens avlöningsvillkor, anses av styrelsen böra vidtagas till gagn för personalen i dess tjänsteförhållande till statens järnvägar, *dels* åtgärder för personalens bibringande av kunskaper i fackligt, hygieniskt eller ekonomiskt avseende.»

Motsvarande bestämmelse återfinnes i instruktionerna för postverket, telegrafverket och statens vattenfallsverk. Eftersom propaganda för hälsofrämjande åtgärder enligt min mening bör kunna inrymmas inom begreppet »åtgärder som avse att bibehålla personalen vid bästa möjliga tjänsteduglighet», förefaller det, som om den av konstitutionsutskottet klandrade medelsdispositionen kunnat beslutas inom respektive verksstyrelser, i den mån i staterna upptagna poster för välfärdsanordningar varit tillräckliga för de därmed förenade kostnaderna. Då formellt sett verken själva inom angiven gräns ägt instruktionsenlig möjlighet att disponera driftsmedel för prenumeration å Friskt Folk, ligger det enligt min mening i sakens natur, att Kungl. Maj:t inte saknat sådan rätt.

Genom den stränga tolkning rörande förhållandet mellan Kungl. Maj:t och riksdagen med avseende å rätten att förfoga över kommunikationsverkens driftsmedel, åt vilken konstitutionsutskottet i förevarande anmärkningspunkt anslutit sig, rubbas den praxis, efter vilken Kungl. Maj:t tidigare förfarit i liknande fall. Är det konstitutionsutskottets mening att Kungl. Maj:t icke utan riksdagens hörande skall få understödja välfärdsanordningar för de vid kommunikationsverken anställda, varigenom verkens egna intressen också indirekt tillgodoses, kommer detta att medföra såväl praktiska olägenheter för verken som missnöje bland personalen.

Herr Hallén: Herr talman! Statsrådet sökte i början av sitt anförande lägga försvaret på den bogen, att konstitutionsutskottet i huvudsak slår ned på den handräckning, som svenska gymnastikförbundet på detta sätt fått. I och för sig är det ingenting anmärkningsvärt, om man påpekar detta. Men även

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

om det är som statsrådet säger, att något sådant ingalunda varit avsikten, kan man nog icke komma till den slutsatsen, att därmed huvudmotivet för anmärkningen bortfallit. Detta står nog kvar i alla fall, och jag skall med några ord utveckla, huru vi se på denna sak.

Anmärkningen rör visserligen ett litet ärende, men den har en viktig principiell innebörd. När riksdagen vid tidigare tillfällen sagt från, att överskottsmedel från statens järnvägar m. fl. institutioner endast få användas för ifrågasvarande verks drift och underhåll, mena vi, att sådana uttalanden bör också en regering följa. Den alltmer tilltagande statsdriften och den under kristiden våldsamt svällande omfattningen av statliga verksamhetsformer måste enligt sakens natur ofta tvinga en regering att handla ensam, där man annars kunnat ifrågasätta riksdagens samtycke. Men ett sådant läge är det icke alls härvidlag. Någon överhängande ohälsa hos rikets postmästare, stationsskrivare, linjepersonal, notarier i vattenfallsstyrelsen o. s. v. ha vi icke försport, och man kan för övrigt ifrågasätta, huruvida icke, om de statliga befattningshavernas hälsa skulle bli föremål för Kungl. Maj:ts extra omsorger, också andra departementschefer, som visserligen icke ha driftsmedel på detta sätt till sitt förfogande men som ändå ha s. k. extra anslag inom departementen, skulle vilja lämna bidrag till ändamål sådana som att befordra ett mera hygieniskt liv hos andra statstjänare, vilkas hälsa är lika viktig för riket. Vi kunna taga t. ex. våra läroverkslärare, våra landsstatstjänstemän, våra byråchefer, notarier, skrivbiträden både i Kungl. Maj:ts kansli och i de centrala verken, och det vore i så fall lika rättvist som det vore ekonomiskt betänkligt och farligt till sina konsekvenser om dylika bidrag skulle lämnas. Icke lär väl statsrådet driva den satsen, att de som äro sysselsatta med tågklarering, godsexpeditionsarbete, brevsortering o. s. v. ha fått ökad spänst efter att ha studerat denna goda tidskrift. Vi ha icke ifrågasatt, att den icke är utomordentligt bra, men vi vilja på inga villkor godtaga resonemanget, att den hör till de välfärdsanordningar, vilka äro jämförliga med låt oss säga nedsatta biljettpriser till järnvägsministrarnas vilohem eller anläggande av badanstalter eller överhuvud taget åtgärder, som omedelbart och direkt måste vara till sanitär och hygienisk nytta för personalen. När alltså statsrådet drager den slutsatsen, att om riksdagen skall hålla på de berörda synpunkterna, omöjliggöras välfärdsanordningar för personalen vid statens verk, är det att måla hin på vägen. Det är en slutsats, som vi icke vilja kännas vid. Vi ifrågasätta, om denna gratisprenumeration på ett visst håll kan jämföras med välfärdsanordningar överhuvud taget.

Statsrådet talar om den dyrbara sjukledigheten och hänvisar till både statsrevisorernas och andras uttalanden om vilka stora belopp den kostar årligen. Det är alldeles riktigt, men därav följer icke, att läsandet av denna tidskrift och efterföljd av dess allmänna råd och anvisningar komme att nämnvärt inverka på sjukledigheten hos personalen. Eller, för att uttrycka saken på det mera verserade sätt, som utskottet använder: »Det med nu förevarande anslag avsedda ändamålet kan emellertid icke betecknas såsom stående i sådant samband med de ifrågasvarande verkens drift, att Kungl. Maj:t bort förfoga över därvid uppkommande överskott utan riksdagens samtycke.»

Vi finna förresten också ur en annan synpunkt denna åtgärd ganska märklig. Det måste ju inom landets tidningsmannavärld väcka underliga känslor, när på detta sätt en tidskrift blivit så särskilt gynnad som här varit fallet. När man studerar den väldiga mängd organisationer, som stå som tidskriftens garantier, tycker man, att det är ganska överflödigt, att den så här extra skall hållas under armarna av Kungl. Maj:t. Konsekvensen skulle också kunna bli ganska allvarlig, ty till välfärdsanordningar för personal hör i så fall icke bara, att de skola sättas i tillfälle att få goda kroppskrafter och god hälsa. Det

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

är mycket annat, som är viktigt. Det gäller icke bara postkontrollörernas och järnvägsmännens fysiska spänst. Lika angeläget är det i så fall, att deras intellektuella och andra utveckling står på så hög nivå som möjligt, och det finns en rad mycket värdefulla publikationer i folkbildningens tjänst, som då skulle kunna erbjuda sig.

Vi anse därför, att när regeringsformens 107 § talar om att ärendena skola handhas med nit och skicklighet, kan det ifrågasättas, om icke nitet här fått företräde framför skickligheten.

Jag vill sluta med att säga, att vi ha den uppfattningen, att det går icke att hänvisa till att det gäller en aldrig så värdefull tidskrift, som skall befordra folkhälsan. Ett understödjande av den är icke en sådan åtgärd för personalens allmänna hygieniska utveckling, som kan jämföras med de andra välfärdsanordningar, som med all rätt finnas både inom statens järnvägar, postverket och andra institutioner och som man hoppas skola kunna fortsättas. Det är detta, som gör, att vi reagerat, liksom man också inom vida kretsar i landet gjort det. Vi mena därför, att anmärkningen är fullt på sin plats.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Av den föregående ärade talarens anförande fick man den uppfattningen, att han helt underkänner värdet av skriftlig propaganda. Men är det så, att han och konstitutionsutskottet ha den uppfattningen, då borde utskottet likväl ha granskat regeringens åtgärder på andra områden. Här ha under det gångna året stora belopp använts till propaganda för vaksamhet och tystnad, en propaganda, som till väsentliga delar bestått i spridning av skrifter och annonsering i tidningarna. Har man i det hänseendet så stor tillit till den skriftliga propagandan, borde man icke alldeles underkänna att det slags propaganda, som vi nu tala om, kan bära goda frukter.

Konstitutionsutskottets ordförande undrar, varför dessa åtgärder ha in-skränkt sig allenast till trafikverkens personal. På den frågan är det icke jag, som skall svara. Jag svarar icke för annat än den föredragning, som vilar på kommunikationsdepartementet. Men ur lämplighetssynpunkt är det goda skäl för att börja med trafikverken, ty det är där de verkligt stora personalgrupperna finnas. Dessutom ha dessa verk en organisation, som är så beskaffad, att det går lätt att nå alla bland personalen och öppna möjligheter för dem, som vilja använda sig därav. Vidare anser konstitutionsutskottets ordförande, att åtgärder sådana som anläggande av idrottsplatser och friluftsbad direkt tjäna personalens hälsa, vilket man icke kan säga om den skriftliga propagandan genom denna tidskrift. Men det är väl dock så, att anslag till idrottsplatser och friluftsbad icke kunna sägas mera direkt verka i åsyftad riktning. Allt beror på i vad mån dessa användas av de i verken anställda. De åtgärder jag nyss nämnde kunna icke komma till nytta annat än för en liten begränsad del av telegrafverkets personal, nämligen den som är stationerad vid verkstäderna i Nynäshamn, under det att möjligheten till prenumeration på tidskriften *Friskt Folk* har stått öppen för ett stort antal befattningshavare spridda över hela landet.

Skillnaden mellan min och konstitutionsutskottets uppfattning rörande den konstitutionella befogenheten härvidlag är den att utskottet anser, att propaganda för förbättrad hygien och hälsovård är något som icke har med affärsverkens drift att skaffa, under det att jag vågar hysa en motsatt uppfattning. Jag menar nämligen, att med hänsyn till den utomordentligt stora sjukdomsfrekvensen bland befattningshavarna är den en sak, som står i direkt sammanhang med vederbörande verks drift, och den är till gagn för verket och staten.

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

Herr Fast: Herr talman! Jag deltog i detta ärendes behandling, innan klubban föll, men jag hade icke tillfälle att närvara vid klubbslaget. Därför vill jag begagna tillfället att säga, att om jag suttit med då, hade jag icke biträtt den förevarande anmärkningen. Jag skall ge några skäl för detta mitt ståndpunktstagande.

Innan jag gör det vill jag framhålla, att det är självklart, att i tider sådana som dessa, när Kungl. Maj:t måste handla snabbt, när omslutningen är så stor som den är och när åtgärder av skilda slag måste vidtagas för folkförsörjning och försvar, utskottet måste i sitt granskningsarbete fara fram med en känsla av återhållsamhet, detta icke minst för att icke skada granskningsinstitutet för framtiden, när förhållandena återigen kunna betecknas såsom något så när normala. Det är nog också dessa synpunkter, som i stort sett ha besjälat konstitutionsutskottet. Men i detta speciella avseende har man liksom fallit ur rollen, och det har blivit ett avvikande i en ganska obetydlig punkt, vilket gör, att memorialet enligt min mening ger ett annat intryck än vad det skulle ha gjort, om anmärkningen här icke hade funnits. Jag är nog också ganska övertygad om att om frågan kommit upp på ett betydligt senare stadium av granskningsarbetet, det hela kanske hade tett sig något annorlunda.

Skälet till att jag icke kan biträda anmärkningen är icke det, att jag skulle ha handlat på det sätt Kungl. Maj:t har gjort. Jag har i en styrelse för ett bolag av halvstatlig karaktär varit med om att avslå en framställning i liknande riktning. Men mitt skäl för att jag icke kan följa konstitutionsutskottet är av mera principiell natur. Om utskottet skulle vidhålla sin uppfattning om att Kungl. Maj:t för ett ändamål som det ifrågavarande icke skulle kunna få använda trafikmedel och om riksdagen skulle dela denna uppfattning, skulle det innebära ett ganska stort ohägn både för verksamheterna och de anställda inom respektive verk. Vi få väl ändå vara överens därom, att det kan råda delade meningar om vad som hör till driften och vad som kan vara till gagn för personalen och därmed också till gagn för verket självt. Här är en omdömesfråga, och enligt min mening har anmärkningen riktat sig icke mot principen utan mot Kungl. Maj:ts bedömande i förevarande fall. Men då komma vi in på en omdömesfråga, där omdöme står mot omdöme. Och jag måste säga, att Kungl. Maj:t för sitt beslut haft ganska goda rådgivare i det att verksamheterna på ett kraftigt sätt understrukit precis de synpunkter, som här ha tillkännagivits av statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet.

Jag blev verkligen litet överraskad över att konstitutionsutskottets ordförande med den ställning han har i vårt samhällsliga liv vill till den grad underkänna värdet av propaganda, när det gäller fysisk fostran och regler för den kroppsliga vården. Det är väl ändå på det sättet, att man icke kan underkänna denna propaganda, vare sig den rör sig på det ena området eller det andra, utan att vi måste tillmäta den det värde, som den i verkligheten har.

Utskottet kan, så vitt jag förstår, icke vidhålla sin uppfattning, som här har skymtat fram, att det här gäller ett anslag till svenska gymnastikförbundet. Detta skulle ju för det första förutsätta, att tidskriften vore förbundets och att den ginge med vinst. Så är icke fallet, och därmed blir frågan, som jag nämnde, en fråga, huruvida Kungl. Maj:t haft fog för sitt omdöme att lämna detta anslag, vilket jag anser att Kungl. Maj:t varit berättigad att lämna av trafikmedel. Vi kunna mycket väl tänka oss, att den ena gången är det fråga om en badanläggning, den andra gången om biblioteksverksamhet för de anställda. Efter den deklaration, som konstitutionsutskottets ordföran-

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

de här gjorde — och jag är glad över den — skulle utskottet icke göra någon anmärkning, därest Kungl. Maj:t förfogade över trafikmedel för dessa ändamål. Men när det gäller propaganda för ett friskt och sunt levnadssätt och hälsoregler anser man, att gränsen är överskriden. Jag undrar om icke plattformen blivit en smula för smal för en anmärkning till riksdagen enligt 107 § regeringsformen. Det är ju en sak att ha en annan mening än den vederbörande departementschef och Kungl. Maj:t haft vid fattande av sitt beslut och en annan sak att anse, att detta beslut är av den innebörd, att man vill göra en anmärkning. Således, mitt skäl för att jag icke kunnat biträda anmärkningen, om jag haft tillfälle därtill, är att jag anser att det kan vara till skada och ohägn för de affärsdrivande verken och den vid dessa anställda personalen, om man skulle klavbinda Kungl. Maj:t på sådant sätt att man skulle vara tvungen att anse, att varje anslag av driftsmedel till personalens bästa tillhör icke verkets drift. Jag tror det skulle vara mycket olyckligt. Nu har man ju fått den känslan genom det uttalande, som konstitutionsutskottets ordförande här gjort, att den faran är undanröjd, och det kanske är den största vinsten av debatten på denna punkt.

Jag hemställer att utskottets anmälan lägges till handlingarna.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Man kan med fog göra gällande, att det understöd, som här lämnats, är ett understöd till tidskriften, eftersom den på detta sätt har fått ett större antal prenumeranter och därmed större inkomster än den eljest skulle få.

Nu kan man säga, vilket herr statsrådet gjort, att detta är ett nyttigt verk, som befordrar hälsan hos kommunikationsverkens befattningshavare, och därför kan åtgärden försvaras. Det är hygienien som främjas. Men vad hindrar en annan regering att lämna anslag av driftsmedel för att stärka den andliga hygienien hos statens befattningshavare genom att ge understöd åt tidskrifter av kulturell art, eller att stärka den politiska hygienien, vilket ju under nuvarande omständigheter kan vara i hög grad önskvärt? Det finns tidningar, som befordra sådan hygien och som kunde behöva ett handtag av staten. Men vad skulle konstitutionsutskottet möjligen säga i ett sådant fall? Och riksdagen?

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet må resonera hur länge som helst så är det ett faktum, att man inte får göra på det här sättet som han har gjort. En hänvisning till att verket självt har rätt att disponera driftsmedel för vissa välfärdsanordningar kan ju inte åberopas i detta fall, ty om verket hade haft den uppfattningen, att det kunde göra det i det här fallet, hade man inte behövt gå till Kungl. Maj:t och fråga om lov. Genom att man gjort det borde ju Kungl. Maj:t ha uppmärksammat, att detta är en sak som man kanske behöver fråga riksdagen om. Nu är det inte någon stor summa, så det är ingenting att bråka om för den sakens skull, men principen får man lov att anmärka på.

Jag tycker för övrigt att det är ett rätt egendomligt handlingssätt, som Kungl. Maj:t lägger i dagen, när det gäller understödjande i dylika fall. Den vänstra handen vet inte riktigt vad den högra gör. Här har efter Kungl. Maj:ts anvisningar riksdagen år efter år pressat ned på grund av statsfinansiella skäl, som det heter, och säkerligen med svidande hjärta hos herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, anslaget till understöd åt tidskrifter och litterära verk från, om jag inte mins fel, 170.000 kronor för ett par år sedan — det kanske har varit större förut — till 125.000 kronor. Egentligen skulle den anslagssumman ha anlitats i detta fall, eftersom det är fråga om understöd till en tidskrift, och herr statsrådet skulle egentligen gått till ecklesiastikministern och frågat, om han inte kunde hjälpa till med detta, och sedan hade

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)
 man fått fråga riksdagen, om den inte kunde höja anslaget till tidskrifter och litterära verk. Men där håller man ned kostnaderna, med riksdagens bistånd naturligtvis och med mitt bistånd i all synnerhet, eftersom det är nödvändigt att hålla igen, men så lämnar man ut genom en annan lucka pengar till precis samma ändamål som anslaget till litterära verk är avsett till. Jag tycker att handlingssättet är inte riktigt konsekvent.

Jag hemställer att anmälan lägges till handlingarna.

Efter härmed slutad överläggning lades den under punkten gjorda anmälan till handlingarna.

Av utskottet under punkten C gjorda omförmäländen.

Under punkten C hade utskottet omförmält, att utskottet vid granskningen av starsrådsprotokollen uppmärksammat vissa förhållanden, som utskottet, utan att i anledning därav besluta anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot någon ledamot av statsrådet, ansett sig böra bringa till riksdagens kännedom, nämligen

1:o) beträffande vissa Kungl. Maj:ts beslut att anvisa medel till filmupptagningar för statens räkning av vissa verkschefer och därmed jämställda personer;

2:o) angående ett av Kungl. Maj:t — med hänsyn till vad som upplysts rörande vissa i en civil rättegång, i vilken Kungl. Maj:t och kronan vore svarandepart, framkomna omständigheter, efter därom av kronans ombud i rättegången under hand gjord hemställan — lämnat medgivande, att verkställda uppteckningar rörande vissa avlyssnade, rättegången berörande telefonsamtal från käranden till viss annan person eller omvänt, finge utlämnas till ombudet för det bruk i rättegången, vartill ombudet i denna sin egenskap kunde finna anledning; samt

3:o) beträffande vissa åtgöranden, sammanhängande med landets försörjningspolitiska läge, varigenom Kungl. Maj:t iklätt staten betalningsskyldighet av betydande mått för att säkra tillgången på vissa för folkförsörjningen viktiga varor.

Reservationer hade avgivits

vid punkten C 1:o) av herrar *Oscar Gottfrid Karlsson, Karl August Johanson, Sven Hansson, Fast, Nilsson* i Göteborg, *Fält* och *Ekdahl*, som ansett tillräckliga skäl icke föreligga för den av utskottet gjorda omförmälan;

vid punkten C 2:o):

1) av herr *Hällgren*, som ansett, att utskottet icke bort i ärendet göra omförmälan till riksdagen;

2) av herrar *Anders Andersson* och *John Sandberg*, utan angiven mening;

Vid punkten C 3:o):

1) av herrar *Oscar Gottfrid Karlsson, Karl August Johanson, Johannes Pettersson, Sven Hansson, Fast, Fält* och *Gustafsson* i Tenhult, som ansett tillräckliga skäl icke föreligga för den av utskottet gjorda omförmälan;

2) av herr *Sandegård*, som principiellt vore av den uppfattningen, att utskottet icke borde göra s. k. omförmäländen, och särskilt i föreliggande fall ansett skäl för omförmälan icke vara för handen.

Efter föredragning av *punkten C 1:o)* yttrade:

Herr Paulsen: Herr talman! Det är kanhända en smula egendomligt att en ledamot av bankoutskottet begär ordet i ett konstitutionellt ärende, men

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

det har i detta fall sin särskilda anledning. Det gäller den här filmupptagningen.

Förspelet till den är ju att partiledarna hade uppdragit åt herr Åkerberg i första kammaren att ingå till riksgäldsfullmäktige med begäran om anslag för filmning av riksdagen. Detta är ju en gammal historia, den har inte skett så nyligen.

Nu förutsätter jag visserligen, att partiledarna ha rätt att begära vad som helst men inte att få det beviljat. Jag är av den övertygelsen, att även om partiledarna begära det ha inte riksgäldsfullmäktige rätt att bevilja det, såvida inte riksdagen begär det, och det är inte riktigt detsamma.

Emellertid, när man ser denna anmärkning, kan man inte underlåta att tänka, att den där saken skulle bankoutskottet ha observerat. Bankoutskottet skall ju granska riksgäldskontorets förvaltning. Hur kan det komma sig, att inte bankoutskottet observerat detta? Åtminstone var det den första tanke jag fick när jag såg konstitutionsutskottets utlåtande på den här punkten. Jag tog upp saken i bankoutskottet, och det visade sig att bankoutskottets ledamöter inte hade den blekaste aning om den. Det hade inte jag heller. Man visste, att det var utanordnat 25,000 kronor för ändamålet, men därutöver visste man ingenting. Det hade begärts mera, men det var inget beslut om det som var över 25,000 kronor, fastän summan slutade på 67,800 kronor.

Det här resonemanget i bankoutskottet — det var i går först — ledde till att vi kallade upp riksgäldsdirektören och begärde upplysning av honom, och det svar han lämnade var just inte mycket att bygga på. Han sade till att börja med att man hade inte alls intresserat sig för den saken i riksgäldsfullmäktige, man hade fattat beslut om 25,000 kronor och sedan låtit det gå och betalat undan för undan. För övrigt tillade han, att detta är ju en sak, som inte bankoutskottet behöver känna sig besvärat av — nämligen att konstitutionsutskottet tagit upp den och bankoutskottet inte observerat den — ty det är ju inte bankoutskottets sak att granska riksgäldskontorets förvaltning, det tillkommer ju statsrevisorerna, och de ha gjort sin anmärkning och tyckt att filmningen var för dyr. Nu tycker jag för min del inte att detta resonemang är riktigt, ty har bankoutskottet skyldighet att granska riksgäldskontorets förvaltning så har det också skyldighet att se efter, om det är något som man bör göra anmärkning på. Men man kan inte göra anmärkning på en sak, som man inte vet och som riksgäldskontoret inte talat om.

Nu vill jag inte alls påstå — jag har inte en tanke därpå — att riksgäldskontoret med avsikt dolt detta för bankoutskottet — det kan inte komma i fråga, jag har inte tänkt den tanken och ingen i bankoutskottet heller — men jag vill fritaga bankoutskottet från att ha sovit under den tid det gjorde granskningen. Man kan inte granska och se det som inte finns att se.

Sedan vill jag säga, att det känns ändå ganska skönt att man i konstitutionsutskottet är vaken och ser även på sådana små summor som detta i själva verket är i denna miljonrullningens tid, då vi besluta om hundratals miljoner så gott som dagligen eller i varje fall varje vecka. Då är det gott att konstitutionsutskottet vakar över och på andra vägar än vi i bankoutskottet söker fram sådana här små summor.

Jag har bara velat säga detta för att fritaga bankoutskottet från att inte ha varit vaket och sett upp.

Herr Lindmark: Herr talman! Det är ganska underliga känslor som behärska mig, när jag hör herr Paulsen tala. Helt enkelt och nonchalant fritar herr Paulsen bankoutskottet från något ansvar vid sin granskning. Kan man

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)
verkligen göra det på ett så enkelt sätt som när man med en penna stryker över en skuldsedel? Nej, jag tror inte detta.

Herr Paulsen begagnar uttrycket »på andra vägar än som varit bankoutskottet möjliga». Vilka vägar äro då dessa? Det blir herr Paulsen som får svara på den frågan själv.

Det är också oriktigt när herr Paulsen säger, att statsrevisorerna skulle ha gjort anmärkning. Ingen anmärkning finns i statsrevisorernas berättelse på denna punkt.

Den stora frågan står i alla fall kvar, nämligen den som herr Paulsen först gjorde: Varför har bankoutskottet inte granskat detta ärende? Det är inte min skyldighet att svara på den frågan. Utskottet har icke heller velat och kunnat granska riksgäldsfullmäktiges handlingar. Det tillhör icke konstitutionsutskottet att arbeta på detta område. Det kan möjligen vara en sak som tillhör statsrevisionen, men framför allt är det bankoutskottets.

Vad vi i konstitutionsutskottet ha tittat på är de betydande belopp, som gått till denna filmning utan att riksdagen har varit hörd i ärendet. Detta är så mycket mera underligt som riksdagen 1936 begärde utredning av denna fråga, en utredning, som skulle omfatta både på vad sätt filmning lämpligast skulle kunna ske och hur filmerna skulle förvaras och kostnaderna för allt detta. Sådan utredning har icke kommit till stånd. Icke förty har Kungl. Maj:t ansett sig befogad att ställa betydande belopp till förfogande för ändamålet. Det är detta som vi med denna oförmålan ha velat göra kunnigt för riksdagen.

Herr Fast: Herr talman! Dessa omförmålningar äro ju en ytterst tvivelaktig sak. Det bör också endast vara i undantagsfall, som denna form användes av utskottet. Detta ärende är enligt min mening icke av det slag att det bort föranleda utskottet att använda sig av detta undantagstillstånd för att säga sin mening i konstitutionella ting.

Jag har samma mening som utskottet har haft, nämligen att denna sak nog inte har skötts på ett så särskilt tillfredsställande sätt vare sig med hänsyn till förvaringen eller själva upptagningen, och att det hela nog kan betraktas såsom tämligen misslyckat. Men jag har för mitt vidkommande ansett, att när riksgäldsfullmäktige nu ha på sätt som här upplysts anvisat medel, uppgående till 67.000 kronor, detta har granskats av bankoutskottet. Memorialet har varit lämnat till riksdagen, och jag har gått ut från den förut-sättningen, att därmed är granskningen klar. Om sedan det varit något förbi-seende eller något, som vi inte känna till, i bankoutskottet vid dess granskning, ha vi icke att taga hänsyn till detta. Riksdagen har sålunda lämnat decharge, det är obestridligt. Vad tjänar det då till att tala om den snö som föll i fjol? Då har jag ansett, att det vore ganska orimligt och oskäligt att man vid sidan av detta rullar upp denna sak ännu en gång och bedömer Kungl. Maj:t hårdare än riksdagen bedömt sitt eget verk, nämligen riksgäldsfullmäktige.

Detta är de skäl som gjort, att jag icke kunnat biträda denna omförmålan, och jag nöjer mig med vad jag nu har anfört.

Herr Andersson i Ovanmyra: Herr talman! I likhet med herr Lindmark vill jag hävda samma uppfattning som utskottet ger uttryck åt, när det säger: »Utskottet har ansett sig böra framhålla, att anslagen till extra utgifter principiellt icke böra tagas i anspråk för ändamål av förevarande slag, vilkas tillgodoseende riksdagen ansett böra bliva beroende av närmare utredning.» Det kanske påstås här, att Kungl. Maj:t icke varit fullt underkunnigt om vad som

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

i detta avseende förevarit, och vi hörde ju herr Paulsen i början av sitt anförande alludera på den saken. Men riksdagen kan väl ändå icke ha gått ifrån den begäran om en utredning, som framställdes i dess skrivelse år 1936. Det kan vara skäl i att erinra om, att riksgäldsfullmäktige vid tiden för Kungl. Maj:ts beslut den 28 januari 1941 icke erhållit ansvarsfrihet för sitt beslut den 23 maj 1940. Rent sakligt sett har detta beslut och riksgäldskontorets övriga, låt mig kalla dem »fria» åtgärder, icke heller närmare prövats av riksdagen — de finnas ej direkt redovisade vare sig i fullmäktiges till riksdagen avgivna berättelse, eller, såsom herr Paulsen påpekade, i bankoutskottets vederbörande betänkande. Detta torde enligt min mening vara tillräckligt vittnesbörd om, att icke ens numera, än mindre vid tiden för Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut, något inträffat, som skulle kunna häntyda på att riksdagen frångått sin år 1936 gjorda framställning om en först skeende utredning av detta ärende.

Att en bättre beredning eller kanske rättare sagt att bättre förberedelser till dessa levande personhistoriska filmkonstverk varit av behovet påkallade vittnar — det må vara min egen mening, men den delas av många — deras rent kvalitativa halt. I utskottet blevo vi satta i tillfälle att se några prov på dessa saker hos arrangören herr Wickman. Det bör ju kunna antagas, att det icke var de sämsta bitarna, som han visade för oss, men jag må ju säga, att vi nog icke blevo så synnerligen överförtjusta över det resultat, som härvidlag åstadkommits. Man kunde icke undgå känslan av att det blivit något uppstylat, högravande, stelt och stereotypt i de utvaldas hela framträdande, som knappast gör vederbörande rättvisa och i vart fall icke gör dem till de karlar, som de i verkligheten äro. Att se dem — förklarligt nog nervösa inför detta världshistoriska ögonblick — stå där och hacka och läsa ett mödosamt hopknäpat manuskript, det blir en ledsam bildhistoria till föga hugnad vare sig för dem själva eller för en eftervärld. Jag föreställde mig livligt vad vederbörande själva komme att känna vid åsynen av sina prestationer, och det föll mig då i minnet vad en beryktad monark en gång i tiden lät undfalla sig, nämligen: »Potz tausend, hab' ich dies alles gethan?» På dylika upptagningar har man dock på mer eller mindre lösa boliner kastat ut 67,800 kronor.

Herr talman! Det anförda må vara slutklämmen i min egen lilla »omförmälan» i detta ärende.

Herr Lindmark: Herr talman! Herr Fast påstod, att detta ärende icke borde ha föranlett någon omförmälan. Om herr Fast med detta yttrande menade, att det härvidlag borde ha framställts en anmärkning, står jag på samma linje som han. Utskottet har gjort en anmärkning i föregående punkt — jag deltog själv icke i behandlingen av det ärendet — men skulle av dessa två ärenden det ena ha resulterat i en anmärkning och det andra i en omförmälan, så borde rollerna ha varit omkastade. Det finns dock vissa skäl som tala för anskaffandet till billigt pris av en skrift med hälsoregler. I det förevarande fallet åter finns det ingenting, som talar för att allmänna medel användas. Utskottet har emellertid icke velat fälla något värdeomdöme utan slutar med att säga: »Vad sålunda förekommit har utskottet, som icke velat ingå i ett bedömande av lämpligheten i och för sig av Kungl. Maj:ts förevarande beslut, ansett sig böra för riksdagen omförmäla.»

Om vi gå tillbaka till 1936 års riksdagshandlingar, exempelvis första kammarrens första tillfälliga utskotts utlåtande, finna vi att starka ord av sympati ligga bakom det uttalande, som där göres. Utskottet anser sålunda, att det för framtiden kunde ha sitt värde att minnesbilden av vederbörande talare besvarades framför allt just från en tid, då stora händelser timat, men

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)
såväl utskott som kammare funno därför icke anledning att genast gå in för saken utan ville ha en hel del ting klarlagda, framför allt just kostnadsfrågan. Det kunde ha varit så mycket större anledning att hålla fast vid den uppfattningen, som det visat sig, att den ersättning, som direktör Wickman krävt för filmningen, varit av den storleksordningen, att en firma på hithörande område kunnat lämna in anbud på hälften av det belopp, som direktör Wickman betingade sig. Detta tyder ju på att frågan borde ha blivit bättre beredd.

Herr Fast säger, att decharge redan beviljats. Detta är icke riktigt såvitt angår 1941 års beslut, och det är ju Kungl. Maj:ts beslut för det året, som vi nu diskutera och som riksdagen i dag kommer att ge den decharge, som herr Fast här talat om.

Min personliga uppfattning är således den, att härvidlag borde en anmärkning ha framställts. När jag nu talar å utskottets vägnar, har jag endast att konstatera, att det föreligger blott och bart en anmälan, som torde läggas till handlingarna.

Herr Fast: Herr talman! Herr Lindmarks anförande föranleder mig endast till den reflexionen att det, såsom jag tidigare sagt, är rimligt att riksdagen här i dag icke behandlar Kungl. Maj:ts annorlunda än som skett beträffande dess eget verk.

Till konstitutionsutskottets vice ordförande, som gick in på frågan om kvaliteten av ifrågavarande filmer, vill jag bara ställa frågan, om icke resultatet kan tänkas bero på att de som medverkat som filmare varit ganska klena skådespelare.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, beslöt kammaren lägga utskottets under punkten C 1:o gjorda omförmälan till handlingarna.

Utskottets omförmälan under *punkten C 2:o* föredrogs; och anförde därvid:

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag är av den uppfattningen, att konstitutionsutskottet givit ett alltför svagt uttryck åt sin kritik av vad som i denna sak förekommit. Jag tillåter mig, herr talman, att med några kortfattade ord få motivera detta mitt omdöme.

Det är självfallet icke den omständigheten, att vissa telefonsamtal avlyssnats, som i det här sammanhanget tilldrar sig den egentliga uppmärksamheten. Anledningen härtill är i stället den att regeringen beslutat tillåta, att innehållet i avlyssnade telefonsamtal finge utnyttjas i en civil rättegång, som fördes av enskild mot kronan. Jag anser att därigenom en flagrant kränkning av enskilds rätt blivit begången; förfaringsättet strider nämligen, så vitt jag förstår, mot ganska tydlig lag.

Telefonsamtals hemlighet är i vårt land omgärdad med ett starkt skydd. Den får endast brytas, då det gäller att skydda samhället mot så allvarliga brott som förräderi och därmed besläktade gärningar. Däremot få avlyssnade telefonsamtal icke användas vid utredande av andra brottsliga gärningar, de må vara huru samhällsfarliga som helst. Det är under sådana omständigheter rent orimligt, att telefonsamtal lagligen skulle kunna få utnyttjas såsom bevismedel i civila tvister. Det stadgade skyddet gäller icke blott emot enskild person, som på en eller annan olaglig väg åtkommit uppteckning av telefonsamtal, utan också emot statsverket självt och dess olika myndigheter, vilka på laglig väg vunnit tillgång till sådana samtals innehåll. Då statsverket i våra dagar i växande grad självt genom ett flertal olika organ driver affärsverksamhet, synes det mig vara av vikt, att de lagstadgade reglerna

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

om skydd för brev, telegram och telefonsamtal strängt iakttagas även ifrån det allmännas sida. Det måste också i och för sig anses betänkligt, om statsverket i sin affärsverksamhet skulle tillåtas utnyttja postverkets och telegrafstyrelsens möjligheter att åtkomma enskilda personers meddelanden till varandra för att använda dessa meddelanden i rättegångar, som röra ekonomiska krav mot kronan. En enskild person har ju icke möjlighet att åtkomma dylikt bevismedel, och om från kronans sida endast ett urval av en samtalsserie framlägges och icke samtliga samtal, finnes dessutom ingen möjlighet för den enskilde att kunna åberopa sig på de uteslutna delarna och därigenom ställa saken i dess rätta belysning.

Herr talman! På grund av vad jag nu anfört finner jag vad som här skett vara av den allvarliga karaktär, att det mycket väl skulle ha kunnat diskuteras, huruvida icke § 106 regeringsformen, åtminstone i enlighet med sin ordalydelse, hade varit tillämplig. Jag har, herr talman, önskat få dessa ord antecknade till protokollet i detta ärende.

Herr **Hällgren**: Herr talman! Då jag står som reservant vid denna punkt, skall jag be att få säga några ord.

Till herr Lundstedt skulle jag vilja säga, att det förhållandet att rättegången hållits inom lyckta dörrar och att handlingarna i detta mål tillhöra 50-årsprotokollet borde säga honom, att det härvidlag icke är fråga om en vanlig civil rättegång. Jag skall icke ingå i någon polemik med herr Lundstedt och icke heller med utskottet, då jag själv i princip gillar den deklaration beträffande telefonhemligheten, som utskottet här har gjort.

Men utskottet säger i inledningen till sitt uttalande, att eftersom utskottet tagit del av handlingarna i rättegången, vilken hållits inom lyckta dörrar, har det med hänsyn till omständigheterna i målet icke ansett sig böra rikta någon anmärkning mot föredragande departementschefen. Det är med precis samma motivering, som jag icke ansett mig kunna biträda någon omförmålan i detta ärende, en sak, som jag också klargjort i min reservation. Jag finner nämligen för min del ärendet vara av den beskaffenheten att man icke kan diskutera detsamma öppet. Jag tror, att om man kunde göra det, så skulle uppfattningen om det berättigade i denna omförmålan nog bli en annan än den i nuvarande läge kanske blir.

Herr **von Friesen**: Herr talman! Det var nog ursprungligen meningen hos dem vilka deltog i handläggningen av detta ärende inom utskottet, att ingen skulle begära ordet i kammaren vid behandlingen av denna fråga. Då emellertid den siste ärade talaren genom sitt anförande givit uttryck åt en annan åsikt än utskottets, uppkallar detta mig att säga några ord.

Jag vill då nämna, att när utskottet hade detta mycket viktiga och vidlyftiga ärende under behandling, utspann sig en livlig diskussion om det förfarings sätt, som skulle tillämpas från utskottets sida. Då emellertid herr Hällgren, sedan denna omförmålan blivit gjord, likväl ansett sig böra dels reservera sig och dels också här i kammaren ytterligare motivera sin reservation, så är jag oförhindrad att nämna, att jag vid den första behandlingen i utskottet fann mig föranlåten påyrka anmärkning enligt § 107 mot föredragande departementschefen. Det var självfallet icke någon som helst avsikt från min sida, eller från deras sida, som preliminärt stödde denna uppfattning, att komma åt statsrådet Sköld i den här frågan. Anledningen var endast att vi ville begagna den möjlighet, som stod oss till buds, att beivra vad vi ansågo vara vissa missförhållanden. Då emellertid under ärendets fortsatta behandling inom utskottet ett yrkande om en omförmålan uppkom, ansågo jag och de, som voro av samma

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)
uppfattning som jag, att vi mycket väl kunde vara med om denna omförmälan och detta just av det skäl, som herr Hällgren åberopade, nämligen ärendets ganska delikata natur.

Jag skall, herr talman, på intet sätt gå utanför ramen för utskottets omförmälan. Det rör sig ju här om det s. k. 50-årsprotokollet och följaktligen om en hel del saker av hemlig natur. Jag vill emellertid fastslå att vad det gäller är ett fall, där en person uppträder som käreande i en civil rättegång, där kronan är svarande. Kungl. Maj:t har då medgivit svarandens, alltså kronans, ombud, att inför domstolen såsom bevismaterial få använda sig av verkställda upppteckningar av här omförmälda telefonsamtal. För egen del kan jag icke finna — och det är nog också utskottsmajoritetens mening — att ett sådant förfarande är vare sig riktigt eller lämpligt. Tillvägagångssättet strider nämligen mot den i vårt land allmänt erkända rättsgrundsatsen om likhet inför lagen, enligt vilken båda parterna i en rättegång skola ha samma rätt att utföra sin talan. Man kan naturligtvis säga, att ett tillfälle som detta återkommer icke, och man får ju hoppas, att ett sådant tillvägagångssätt icke heller kommer att praktiseras vid något annat tillfälle.

Jag skall, herr talman, icke närmare gå in på det, som utskottet berör i sista stycket av sin omförmälan, nämligen frågan om behovet att skydda telefonhemligheten. Jag har i det fallet samma uppfattning som herr Lundstedt. Jag tror också, att det var en allmän uppfattning inom utskottet, att det säkerligen under nuvarande exceptionella förhållanden blir nödvändigt att använda sig av dylika tvångsmedel. Det är emellertid viktigt, att man vid ett tillfälle som detta — så vitt jag förstår, finns det icke för riksdagen någon annan möjlighet att taga ställning till frågan — klart försöker ge uttryck åt vilka gränser, som icke få överskridas, när det gäller tvångsmedels användande.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag vill endast gentemot herr Hällgren tillägga, att mitt uttalande från början till slut hade rent principiell karaktär.

Vidare yttrades ej. Utskottets under punkten C 2:o gjorda omförmälan lades till handlingarna.

Härefter föredrogs utskottets under *punkten C 3:o* gjorda omförmälan. Därvid anförde:

Herr statsrådet **Domö:** Herr talman! Konstitutionsutskottet har för riksdagen omförmälat vissa av Kungl. Maj:t fattade beslut innebärande godkännande för vissa krismyndigheter att sluta avtal om utvinning av vissa råvarutillgångar m. m. Utskottet har påtalat, att Kungl. Maj:t vidtagit ifrågavarande åtgärder utan uttryckliga bemyndiganden från riksdagens sida. Med anledning härav må anföras följande.

Riksdagen har för inköp av olika varor anvisat medel för skilda statsmyndigheter. Således ha till statens reservförrådsnämnds förfogande ställts särskilda inköpsmedel intill ett belopp av 420 miljoner kronor, avsedda för inköp i utlandet av behövliga varor. Till Svenska spannmålsaktiebolagets förfogande för uppehållande av verksamheten stå statsobligationer å sammanlagt 150 miljoner kronor, vilka kunna av bolaget belånas hos riksbanken, så att bolaget därigenom kan erhålla erforderligt rörelsekapital. Vid sidan av de kapital, som sålunda finnas tillgängliga, har riksdagen efter särskilda förslag av Kungl. Maj:t anvisat särskilda medel för förlagskapital för inköp av förnödenheter, vilka äro avsedda i första hand för inhemska produkter. I den mån anvisade medel icke visat sig tillräckliga har Kungl. Maj:t anvisat me-

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

del å förskottsstat för täckande av utgifter av den art att de skola ha bestritts från riksstatsanslaget till förlagskapital för inköp av förnödenheter.

Vad beträffar de särskilda avtal som nu äro i fråga må nämnas, att dessa tillkommit för att trygga produktionen inom landet av för landets näringsliv viktiga förnödenheter. Dessa avtal, som i övervägande antalet fall givits formen av en förbindelse från statens sida att under viss tidsperiod svara för att den framställda varan finner avsättning till visst pris, ha i allmänhet tillkommit efter långvariga förhandlingar med vederbörande företag. När frågorna kommit under Kungl. Maj:ts prövning ha desamma regelmässigt påkallat ett snabbt avgörande för att icke onödigt fördröja igångsättandet av den produktion, som varit avsedd att befrämjas genom avtalet. Möjligheter att underställa riksdagen ifrågavarande avtal hava därför icke förelegat i samband med avtalets godkännande.

Kungl. Maj:ts åtgärder i ifrågavarande avseende hava emellertid genom Kungl. Maj:ts proposition nr 2 till innevarande års riksdag bringats till riksdagens kännedom utan att riksdagen däremot framställt erinran. Dessa avtal torde kunna sägas innebära att Kungl. Maj:t för statens räkning iklätt sig skyldighet att köpa de framställda produkterna på lång sikt. För likvidering av dessa köp har Kungl. Maj:t ansett sig kunna disponera de medelstillgångar, som angivits i det föregående, och härtill torde Kungl. Maj:t otvivelaktigt ha ägt befogenhet.

I detta sammanhang torde böra beaktas att storleken av de medel som av riksdagen anvisats för inköp av förnödenheter torde ha varit tillräckliga för infriandet av statens förbindelser enligt avtalen. Visserligen ha dessa medel varit bundna genom inköp av olika slags förnödenheter, men intet synes skola ha hindrat Kungl. Maj:t att, därest så blivit nödvändigt, förordna om avveckling av sådana engagemang, varigenom medel skulle bli tillgängliga för infriandet av här ifrågavarande förbindelser.

Vad beträffar utskottets påpekande att staten skulle ha skyldighet att till vederbörande företagare utbetala belopp, som medge skälig avskrivning av kostnader för nya anläggningar, i stället för att fullfölja avtalen, må framhållas, att detta utgör en rätt för staten, om vilken man ännu inte vet, om den kommer att tagas i anspråk.

Såsom jag nyss framhållit har godkännandet av avtal av här angiven typ påkallat ett snabbt avgörande. Från regeringens sida har icke förelegat någon önskan att undanhålla riksdagen möjlighet att taga ställning till dessa avtal, vilket ju framgår av att Kungl. Maj:t bringat frågan härom till riksdagens kännedom. En riksdagsbehandling måste om den överhuvud taget kan åvägbringas bliva mer eller mindre tidsödande, vilket skulle varit menligt för den produktion som avses att vinna genom ingående av de olika avtalen. Det torde kunna ifrågasättas om riksdagen och folkhushållet överhuvud taget skulle varit betjänade med en dylik handläggning av dessa viktiga ärenden.

Herr Hallén: Herr talman! Jag tillät mig i ett annat sammanhang i mitt första anförande i dag att framhålla, att på grund av den allmänna samhällsutvecklingen, icke minst under elakartade kristider som dessa, kommer den statliga verksamheten att svälla ut på ett oerhört sätt. Riksdagen bör nog därför icke vara blind för att det då gärna ligger i sakens natur, att Kungl. Maj:t kan gång efter annan ställas i sådana situationer, att Kungl. Maj:t kan finna det vara för rikets bästa nödvändigt att omedelbart handla, även i sådana fall som man borde ha underställt saken riksdagen. Vi ha i utskottet icke alls varit blinda för att man visserligen icke får se alltför formalistiskt på dessa ting. Vi veta, att det kan inträffa fall, då snabba avgöranden

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)
måste träffas, det kan vara saker, som måste omges med sekretess, och annat sådant, som gör, att Kungl. Maj:t måste röra sig tämligen fritt. Men det hindrar icke att bland alla dessa åtgärder, mot vilka vi i och för sig självfallet icke alls vända oss — de äro säkerligen lika nödvändiga som oundgängliga för vårt folkhushåll — kunna också komma med sådana avtal, som kunna åtminstone rent teoretiskt innebära en skuldsättning, en ökning av rikets gäld, som riksdagen icke blivit satt i tillfälle att pröva förrän så att säga i efterhand. Om vi ha räknat rätt motsvara de åtaganden, som Kungl. Maj:t på detta sätt har gjort, en summa av 106 miljoner kronor. Det innebär icke alls, att man har belastat riket med en ökad gäldsumma till detta belopp. Det är mycket möjligt, att genom gynnsamma omständigheter skulden kan bli relativt obetydlig. Därom veta vi emellertid ingenting. Vi ha ju icke heller velat yrka någon som helst anmärkning, men vi vilja, att riksdagen skall observera hela denna rörelseriktning om jag får använda det uttrycket, därför att det är ju dock ett intresse av högsta rang, att riksdagen till det yttersta vaka över sin rätt att själv besluta om sin beskattning och därmed också skuldsättning, och det ligger fullständigt i linje med utvecklingen, att sådana situationer som den här påtalade när som helst kunna inträffa. Jag menar därför, att det är riktigt, och jag tror icke att det är fåfängt, att vi ha fäst riksdagens uppmärksamhet på saken, och jag tager med tacksamhet ad notam vad herr statsrådet själv sade, att det visst icke är Kungl. Maj:ts avsikt att medvetet liksom gå vid sidan av riksdagen. Vi hoppas också, att det skall bli en princip, som orubbligt skall följas även under följande budgetår.

Herr Fast: Herr talman! Detta är en omförmälan, som utskottet enligt mitt förmenande icke borde ha gjort, och som jag icke heller kunnat biträda. Man drager av utskottets formulering slutsatsen, att det rör sig på ganska osäker mark. Det brukar vara så, att man tager ett typfall, som man vill ha belyst. Det har icke utskottet gjort, tydligen därför att man icke vet vilken täckning Kungl. Maj:t haft med hänsyn till riksdagens anslag. Det har icke varit utskottet obekant, att Kungl. Maj:t i propositionen nr 2 till riksdagen omförmållt alla dessa här uppräknade fall. Statsutskottet, som i det sammanhanget är det utskott, som har att framställa anmärkning mot Kungl. Maj:t, om det behövs, har behandlat propositionen och har icke haft något att erinra, och riksdagen har godtagit statsutskottets ståndpunkt. Då tycker jag, att det verkar ganska opåkallat, att konstitutionsutskottet säger, att visserligen har utskottet ingenting att anmärka emot att Kungl. Maj:t handlat så och så — man får nu vetskap om att det är utomordentligt bra gjort till och med — men med hänsyn till framtiden har utskottet velat säga, att det är nog bäst att se upp. Det kan ju vara bra att ha sagt det, men det kan man ju också tänka. Det behöver man inte säga ut. För min del måste jag säga, att om man vet vad det här är fråga om, nämligen framskapandet av för vår folkförsörjning viktiga ersättningsmedel — jag vet mycket väl vilka fall man här åsyftar — så måste man enligt min mening anse, att huvudsaken är, att folkförsörjningen sättes först, även om detta förelagts riksdagen endast som en anmälan, såsom här skett genom propositionen nr 2, då detta dock faller inom ramen av redan av riksdagen beviljade klumpsummor.

Jag har icke kunnat underlåta att säga, att jag finner sådana här omförmälningar ganska meningslösa, och om Kungl. Maj:t skulle ta oss dem allt för allvarligt skulle de till och med vara till skada, men jag är övertygad om att Kungl. Maj:t även i fortsättningen sätter folkförsörjningens bästa som rättsnöre för sitt handlande.

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

Herr **Hallén**: Herr talman! Det är visserligen sant, som herr Fast säger, att folkförsörjningen skall gå i främsta rummet, men det finns också en annan princip, nämligen att främjandet av folkförsörjningen skall ske under iakttagande av grundlagens bestämmelser. Jag vill bara påpeka, att något riksdagens godkännande har icke inhämtats beträffande avtalet den 20 juni 1941 angående fodercellulosan och avtalet rörande sulfitsprit. Dessa avtal, som äro redovisade under fjärde och nionde huvudtitlarna i den av herr Fast citerade propositionen nr 2, avse ju också leveranser under budgetåret 1941/42. Jag tror därför, att den erinran, som vi gjort, också kommer att i detta fall stå sig och beaktas.

Efter härmed slutad överläggning lades utskottets förevarande omförmålan till handlingarna.

Härefter anförde:

Herr **Spångberg**: Herr talman! Under reservationsvis framställda yrkanden ha vi, nio ledamöter av utskottet, ansett, att anmälan enligt 107 § regeringsformen borde ha gjorts mot chefen för justitiedepartementet, därför att han har låtit utfärda utgivningsbevis för »Bildtidningen Signal». Det är egentligen lotten som avgjort, att det icke blivit en anmälan, utan att detta ärende har framförts reservationsvis. Jag begår väl ingen indiskretion, om jag säger, att det var nio röster mot nio i utskottet, och två ledamöter ha avstått från att rösta. Lotten fick därför fälla utslaget. Det var sålunda halva konstitutionsutskottet, som ansåg, att anmälan borde göras. Vi ha ansett detta av två skäl: dels är namnligheten med järnvägsmännens förbundstidning »Signalen» så slående, att man redan av denna orsak borde ha förväntat, att något utgivningsbevis för »Signal», bifogat det lilla ordet »Bildtidningen», icke borde ha utfärdats; dels ha vi ifrågasatt, om ingenjör Carlberg borde ha erhållit utgivningsbevis för »Bildtidningen Signal», som är en utländsk tidning, då man kan draga i tvivelsmål, huruvida han strängt taget fyller de fordringar, som tryckfrihetsförordningen ställer på innehavaren av ett utgivningsbevis.

Beträffande namnligheten hänvisar jag till vad vi på sidan 16 i utlåtandet citerat ur § 1 mom. 10 tryckfrihetsförordningen, nämligen att chefen för justitiedepartementet må vägra utgivningsbevis, om skrifts titel förete sådan likhet med titel på skrift, för vilken utgivningsbevis tidigare utfärdats, att förväxling lätt kan ske. Nu har järnvägsmännens tidning utkommit under titeln »Signalen» sedan år 1899, alltså något över 40 år, och namnligheten är så stor, att icke bara förväxlingar lätt kunna ske utan förväxlingar ha även skett till obehag för järnvägsmännen och för »Signalens» redaktion. Ibland järnvägsmännen råder det ett allmänt missnöje över att justitieministern har tillåtit utfärdandet av utgivningsbevis för den tyska tidningen »Signal». Jag har i utskottet varit i tillfälle att lämna en del exempel härpå. Om man nu ser efter hur justitieministern har handlat i andra fall, finner man, att justitieministern tydligen följt lagen, då det har gällt andra tidningar, och man förvånar sig därför så mycket mer över att det icke har skett här. Jag tillåter mig lämna några exempel på detta förfarande. Då en utgivare av en tidning begärde att få utgivningsbevis för en tidning, benämnd »Månadsmagasinet Globen» avslogs detta, därför att det förut fanns en tidning »Globen, meddelanden utgivna av Generalstabens litografiska anstalt». Ett annat exempel: En person begärde att få utge en tidning »Rikstidningen» men fick avslag, därför att det ansågs, att denna titel äger för stor likhet med »Svenska Rikstidningen». I ett annat fall begärde en utgivare att få utge en tidning under titeln »Nya Dagbladet», vilket avslogs, därför att det finns en tidning, som heter »Svenska

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

Dagbladet» och en annan med namnet »Skånska Dagbladet». En fjärde utgivare begärde att få utge en tidning »Aftonbladet, Morgonupplagan», vilket givetvis avsågs, då det finns en tidning, som heter »Aftonbladet». Det är ju tämligen klart, att likheten mellan »Signal» och »Signalen» är ännu större än i de här nu uppräknade fallen.

Då utgivningsbevis utfärdas, föreskriver lagen mycket tydliga bestämmelser. I tryckfrihetsförordningen § 1 mom. 7 sägs det uttryckligen, att en utgivare för periodisk skrift, som utges inom riket, skall ha inseeende över skriften utgivning och äga sådan bestämmanderätt över dess innehåll, att intet i skriften får införas mot hans vilja. Vidare stadgas det i samma paragraf, att ägare av periodisk skrift, som utges inom riket, skall vara svensk medborgare eller svensk juridisk person. Det förefaller därför anmärkningsvärt redan av denna orsak, att utgivningsbeviset i fråga har utställts. Det är fullt tydligt, att utgivare numera efter grundlagsändringen 1937, som trädde i kraft föregående år, skall ha en ledande ställning i redaktionen och bestämma över såväl artiklarna som annonsernas innehåll. Han måste kontrollera tidningen i fråga. Det fästes för övrigt stort avseende vid hur detta handhaves, och jag tager ett exempel på ett fall av liknande art, som har varit föremål för prövning, då det gäller en svensk tidning. Det finns en tidning i Oskarshamn, »Oskarshamnstidningen». Utgivaren av denna tidning var en lasarettsläkare Holm. I föl måste alla tidningar, då den nya ändringen i tryckfrihetsförordningen trädde i kraft, inkomma med ny ansökan om utgivningsbevis, och så inkom lasarettsläkaren Holm med ansökan om utgivningsbevis för »Oskarshamnstidningen» och fick tillstånd utfärdat. Någon tid efteråt inkom en anmälan mot att utgivningsbevis utfärdats till lasarettsläkare Holm som innehavare av »Oskarshamnstidningen», därför att anmälaren satte i fråga, huruvida Holm var i tillfälle att utöva det inflytande över tidningen, som tryckfrihetsförordningen stadgar. Det slutade med att Holm avsåg sig denna innehavda rätt till tidningen, och man utsåg en yrkesman i hans ställe.

Jag vill, herr talman, med dessa erinringar fästa uppmärksamheten på justitieministerns förfarande i detta fall och understryka reservanternas mening, att utgivningsbevis för den tyska tidningen »Signal» icke borde ha meddelats.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr von Friesen: Herr talman! Jag skall anknyta till vad den föregående ärade talaren anförde rörande »Bildtidningen Signal». Jag vill också påpeka, att det endast är en tillfällighet som har gjort att icke detta ärende föranledde anmärkning inom utskottet. I själva verket fanns det — vilket framgick av herr Spångbergs anförande — tio ledamöter av utskottet som röstade för anmärkning. Justitieministern — man får väl uttrycka det på det sättet — hade emellertid tur i lottdragningen, och då han ju dessutom omfattas med en sådan kärlek både av sina kolleger i regeringen och av en överväldigande riksdagsmajoritet, har han ju anledning att vara belåten. Emellertid skulle det kanske ändå inte ha varit ur vägen, om vi från hans sida vid detta tillfälle hade kunnat få en förklaring till hur det kommer sig att denna tyska bildtidning fick utgivningsbevis.

Jag har, herr talman, så mycket större anledning att fråga efter detta som jag i tryckfrihetsdebatten i juni förra året gjorde samma erinran som herr Spångberg nu har gjort och som förekommer i den del av memorialet, som omfattar reservationerna. Då jag påpekade det anmärkningsvärda i att tidningen hade fått utgivningsbevis, gjorde justitieministern, med den livfull-

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

het som utmärker honom, under mitt anförande en del åtbörder, av vilka jag omedelbart drog den slutsatsen, att mitt påpekande var alldeles felaktigt. Jag tillät mig också då att hemställa till honom, att han ville korrigera den eventuellt felaktiga framställning som jag hade lämnat. Denna korrigering uteblev emellertid under denna debatt, och såvitt jag har kunnat finna har icke någon förklaring lämnats.

En annan fråga, som jag skall tillåta mig att beröra i detta sammanhang, är den reservationsvis framförda anmärkningen under V på sidan 20 i memorialet. Självfallet kan jag på intet sätt ha några anspråk att i detta fall få frågan ytterligare belyst ifrån regeringens sida. Den har ju ventilerats ganska ingående i medkammaren, och har även på det sättet kommit till offentligheten. Vid behandlingen av denna fråga inom utskottet yrkades — såsom även framgår på sid. 21 i memorialet — av herr Sefve med instämmande av tvenne andra utskottsledamöter, att man i detta fall skulle göra en omförmålan i stället för en anmärkning. För egen del följde jag samma tankegång, som jag tidigare under dagen har givit uttryck åt när det gällde frågan om telefonhemligheten: kunde man vinna en majoritet inom utskottet för en, låt vara mycket mild och urvattnad omförmålan, var jag för min del betänkt på att ansluta mig härtill. Utskottet ville emellertid inte ens vara med om en omförmålan av den beskaffenhet, som reservationsvis kommit till uttryck i memorialet. För att då i denna särskilda fråga ge eftertryck åt den mening jag förfäktade tillät jag mig att begagna mig av den rätt, som numera är medgiven, att reservationsvis framföra en anmärkning.

Jag har därvid i motsats till herr Fredrik Ström, som yrkat anmärkning i en hel del olika fall, begränsat mig till det beslag jämlikt tryckfrihetsförordningen 3: 9 som drabbade ett stort antal svenska tidningar och tidskrifter, emedan de infört vissa skildringar av förhållandena i norska fängelser. Justitieministern har sedermera i ett anförande i första kammaren — vilket har kommit i tryck på olika håll — gjort gällande att dessa ingripanden mot tidningar, som publicerat s. k. skräckskildringar, vore ett led i en uppgjord plan från hans och regeringens sida. För att använda bildspråk skulle man kunna göra gällande, att han själv betraktat sig såsom en olympisk Zevs, som sitter och låter sina blixtrar drabba än den ene och än den andre av dem, som ha överskridit vad takt och anständighet kräver i dylika fall. Och justitieministern har också mycket utförligt i det nyssnämnda anförandet försökt att ge belägg för denna sin uppfattning. Han har börjat med beslaget av den 12 januari 1940 och fortsätter sedan med beslagen under 1941 och 1942. Det har därvid rört artiklar, som ha varit riktade än mot Finland, än mot Japan, än mot Ryssland, än mot England och än mot Tyskland. Den bekanta nyssnämnda »Bildtidningen Signal» har ju också drabbats av konfiskation.

Som jag emellertid påpekat i min reservationsvis framförda anmärkning förekom det i början av februari i år i tidningen Aftonbladet en artikel, som var betitlad »I GPU:s klor» och som skildrade vissa förhållanden i Balticum. Jag utgår nu ifrån, att då denna artikel icke drabbats av åtgärd jämlikt T. F. 3: 9, så hade de ansvariga utgivarna av tidningen Nordens Frihet m. fl. publikationer full rätt att anta, att de voro oförhindrade att framföra likartade skildringar någon månad senare. Det kommer alltså här att enligt min uppfattning gälla en fråga om den enskildes rätt. Tidningarna äro ju ekonomiska företag, och det kan inte undgås att ett konfiskationsförfarande drabbar ganska hårt. Detta gäller i synnerhet dagliga tidningar. Det vore därför av vikt, om det funnes mera bestämda rättsregler än dem justitieministern ansett sig böra uppdraga, när det gäller tillämpningen av denna tidigare omstridda paragraf i tryckfrihetsförordningen.

Granskning av de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

Jag kan, herr talman, självfallet inte ha något yrkande. Jag har endast velat påpeka denna sak, och jag slutar med att uttala den förhoppningen, att vi snart skola ha kommit i ett sådant tillstånd, att denna paragraf icke behöver tillämpas vidare i *något* fall, att med andra ord tidsomständigheterna skola medge återgående till vad jag skulle vilja kalla en normal tryckfrihet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Herr statsrådet *Bagge* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 288, angående anslag till vissa undervisningssjukhus m. m.;
- nr 291, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm; och
- nr 292, angående vissa anslag till folkskoleväsendet m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8.

*Anslag till
avlöningar
vid de all-
männa läro-
verken m. m.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 176 hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 6 mars 1942 framlagt vissa förslag beträffande anslag för budgetåret 1942/43 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft fyra inom riksdagens kamrar avgivna motioner.

I Kungl. Maj:ts förslag hade icke angivits något bestämt antal nybörjaravdelningar vid de allmänna läroverken. Anslagsberäkningarna byggde på det av skolöverstyrelsen angivna antalet 540.

Utskottets hemställen innefattade i huvudsak, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition, dock med vissa smärre ändringar.

Enligt utskottets förslag skulle liksom för närvarande vore fallet en viss bestämd gräns fastställas beträffande antalet nybörjaravdelningar. Utskottet förordade i sådant avseende, att totala antalet nybörjaravdelningar skulle bestämmas till högst 525 eller, därest särskilda omständigheter därtill föranledde, 535.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herr *Oscar Olsson*;

2:o) av herr *Holmdahl*, som ansett, att utskottet bort i fråga om antalet nybörjaravdelningar vid de allmänna läroverken tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag samt verkställa därav följande ändrad beräkning av avlöningsanslaget för nämnda läroverk.

Sedan utskottets hemställen föredragits, anförde:

Herr *Andersson* i Alfredshem: Herr talman! I propositionen nr 176 föreslår Kungl. Maj:t, att samrealskolan i Boden skall fr. o. m. budgetåret 1942/43 eller den senare tidpunkt Kungl. Maj:t bestämmer, successivt ombildas till högre samläroverk med fyraårigt latin- och treårigt realgymnasium.

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Jag har för min del ingenting att invända mot att Boden får ett gymnasium. Detta får väl enbart anses vara ett glädjande faktum, ty Norrland torde väl vara i stort behov av dylika. Jag vill emellertid härtill göra den erinringen, att motiveringen för att ett gymnasium i Boden redan nu skall komma till stånd förefaller mig något tveksam. Behovet av det nya gymnasiet motiveras med att anhopningen av militär och i samband därmed övriga tjänstemän och anställda, som bli förflyttade dit, skulle vara så stor, att ett gymnasium vore nödvändigt. Det kan väl emellertid tänkas, att denna anhopning av militär, som för närvarande äger rum på en del platser i landet, är av sådan art, att man inte torde kunna bygga alltför mycket på densamma.

En utredning i denna fråga har tidigare verkställts av statssekreterare Knös, och däri förordar denne, att Örnsköldsvik skulle komma i fråga som första stad, som skulle få ett gymnasium. Sedan denna utredning verkställts, har emellertid en enorm utökning skett av Örnsköldsviks och Örnsköldsviks-ortens industrier, varjämte även en kraftig folkökning ägt rum. Om man tar sikte enbart på aktiebolaget Mo och Domsjös utveckling, är det påtagligt att dessa industrier, vilket torde vara bekant för de flesta av kammarens ledamöter, under senare år ha expanderat avsevärt. Man kan säga, att en s. k. folkvandring av arbetsfolk har ägt rum ifrån andra trakter, i synnerhet från Västerbotten, och detta folk har fått anställning inom de nya industrier, som Mo och Domsjö aktiebolag centraliserat till min hemort, Alfredshem. Därtill kommer firman Hägglund och Söner, som under de senare åren, från en obetydlig industri med ett litet antal arbetare, expanderat till att i det närmaste nu omfatta en arbetsstyrka på 1,500 man. Femtonhundra arbetare jämte deras familjer kunna i runt tal uppskattas till 5,000 människor, en siffra som med säkerhet kommer att uppnås inom den närmaste tiden inom detta industriområde. Förutom denna utveckling, som är att hänföra till Örnsköldsviks omgivning, får man även räkna med att själva staden som en följd härav har fått och får en kraftig utveckling. Den realskola, som redan finnes i Örnsköldsvik, har ju också räknats som en av landets största. Det vore synnerligen glädjande, särskilt för dem som ha arbetat för denna sak, om Örnsköldsvik också kunde komma ifråga, när det gäller nya gymnasiers tillkomst.

Inom det område det här gäller har man i varje fall att räkna med en stabil utveckling och ett näringsliv, som jag tror man kan ge de bästa vitsord. När man känner till ledningen för de nyssnämnda företagen kan man lugnt uttala det omdömet, att det inte är några hastigt uppkomna, krisbetonade industrisambällen, som byggts upp vare sig under Mo och Domsjö eller Hägglund och Söners ledning. Därtill kommer även, att Mo och Domsjö aktiebolag för närvarande vidtager förberedelser att bygga ett stort huvudkontor, som det är meningen att förlägga till Örnsköldsvik, och dit skulle då samtidigt förflyttas en hel del av bolagets tjänstemän, som nu bo på andra orter. Följden av detta blir, att det uppstår ett behov av att barnen till dessa tjänstemän och arbetare, som kunna ha råd att låta sina barn gå i gymnasium, få större möjligheter till utbildning än vad de nu ha. Industrierna ha behov av utbildat folk, och detsamma är förhållandet med samhället i övrigt. Man torde kunna säga, att Västernorrlands län är det minst gynnade länet i landet, när det gäller skolor och utbildningsanstalter.

Jag har, herr talman, med dessa ord velat föra denna fråga på tal och uttala ett önskemål om att Kungl. Maj:t till nästkommande år måtte framlägga förslag för riksdagen om inrättande av ett gymnasium i Örnsköldsvik.

Herr Holmdahl: Herr förste vice talman! Jag har ingen anledning att närmare gå in på den föregående ärade talarens anförande, så mycket mindre

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
som jag mycket väl förstår de önskemål, som från staden Örnsköldsviks sida kunna göras gällande för en förstärkning av läroverksorganisationen där. Jag har begärt ordet endast för att med några få ord motivera den reservation, som jag har fogat till detta utskottsutlåtande.

Denna reservation gäller en mycket begränsad detalj av hela det frågekomplex, som behandlas i utskottsutlåtandet. Den rör sig om antalet s. k. nybörjaravdelningar i höst. Med detta namn betecknas alla de första klasserna respektive första ringarna i realskolans båda linjer och gymnasiets båda linjer. Utskottet har icke ansett sig kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende. Jag har för min del ansett, att utskottet borde ha biträtt detta, och jag skall endast med några ord klargöra skillnaden mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag.

Kungl. Maj:ts förslag innebär, att nya nybörjaravdelningar, d. v. s. sådana som ej haft någon motsvarighet under detta läsår, icke få bildas utan prövning av Kungl. Maj:t. Som princip för denna prövning anges, att »sådant medgivande icke skall lämnas annat än då särskilda omständigheter därtill föranleda». Jag vill här inskjuta den upplysningen, att verkställda beräkningar ge vid handen, att behovet av nybörjaravdelningar i höst sannolikt rör sig om omkring siffran 540. Förra hösten inrättades 529 sådana avdelningar. Kungl. Maj:ts förslag innebär alltså, att särskild prövning skall äga rum i varje speciellt fall, huruvida en sådan ny nybörjaravdelning skall inrättas.

Utskottet har emellertid fixerat antalet och medger inrättandet av sådana avdelningar upp till ett antal av 535, dock med den inskränkningen, att ytterligare avdelningar utöver 525 endast må upprättas efter särskild prövning och särskilt medgivande.

Jag har som sagt ansett, att de starkare skälen tala för Kungl. Maj:ts proposition. Jag finner propositionens förslag på denna punkt vara både smidigare och mera praktiskt liksom också ur övriga synpunkter riktigare. Om riksdagen binder antalet nybörjaravdelningar vid en maximalsiffra, kunna olägenheter otvivelaktigt uppstå. På en läroverksort, där ett större antal godkända inträdessökande inte få plats därför att inga nya nybörjaravdelningar få upprättas, vållas både dessa och deras målsmän besvärligheter. På andra orter däremot, där det finns gott om plats i läroverken, komma alla godkända inträdessökande in, alltså även de svagaste bland de godkända. Detta kan ju te sig som en mindre rättvis anordning. Jag tycker därför, att Kungl. Maj:ts förslag har obestridliga företräden, och jag har dessutom den uppfattningen, att riksdagen kunde överlåta åt Kungl. Maj:t att reglera en sådan liten detalj, som det här gäller. Som jag redan framhållit hade detta enligt mitt sätt att se inneburit en mera praktisk och rättvis anordning.

Herr talman! Jag tillåter mig med dessa ord att yrka bifall till min reservation.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr förste vice talman! Utskottets hemställan i den punkt, herr Holmdahl här har berört, utgör en kompromiss mellan skilda uppfattningar, som ha gjort sig gällande vid den förberedande behandlingen av detta spörsmål. Detta kan man också förstå därav, att utlåtandet praktiskt taget är enhälligt och att det egentligen bara är skolöverstyrelsens chef, som står som reservant — ja, jag vill inte säga »bara», beträffande skolöverstyrelsens chef, men det är i varje fall bara en enda man och en enda ledamot av utskottets 24.

Vid den förberedande behandlingen fanns det utskottsledamöter, som gärna ville ansluta sig till statskontorets förslag om en sänkning av antalet nybörjaravdelningar i sådan grad, att man skulle komma ned till ungefär ett tiotal

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

eller ett femtontal nybörjaravdelningar mindre än som tillåtits för innevarande budgetår. Å andra sidan fanns det de, som gärna ville sträcka sig ett stycke längre och kanske närma sig Kungl. Maj:ts förslag, som innebär en höjning av antalet nybörjaravdelningar från 533 till 540. Så stannade man slutligen vid 525 såsom det normala med rätt för Kungl. Maj:t att överskrida detta antal med tio nybörjaravdelningar, om detta vid prövning visade sig nödvändigt. För innevarande år har antalet nybörjaravdelningar inte gått upp till den siffra, som riksdagen i fjol angav som maximum, nämligen 533, utan det stannade vid 529. Det finns ju goda skäl att tycka, att man i dessa tider, då det förefinnes vissa skäl att anse, att det kanske inte är så nödvändigt, att läroverken expandera alltför mycket, skulle kunna hålla sig ett stycke under vad Kungl. Maj:t har föreslagit, och resultatet blev som jag redan har nämnt en kompromiss på 525 resp. 535 nybörjaravdelningar.

Jag ber, herr talman, att i detta fall få yrka bifall till vad utskottet har föreslagit.

Vad sedan klagovisorna från Västernorrlands län beträffar förstår jag dem i likhet med skolöverstyrelsens chef mycket väl. Jag måste nämligen säga, att när man från Västernorrlands län påpekar, att det egna länet i jämförelse med andra län är illa gynnat i fråga om högre utbildningsanstalter, är detta alldeles riktigt. Det finns nog inget län, som beträffande statens välfärdsanordningar rörande den högre undervisningen kommit så i skymundan som Västernorrlands län har gjort. Man kan ju förstå, att när nu Norrbotten, såvitt jag nu kan räkna ut, i fråga om högre allmänna läroverk rycker fram till platsen närmast efter Skåne, framträda svårigheterna för Västernorrlands län i en ännu skarpare dager än förut. Jag förstår mycket väl de synpunkter, som framförs av representanter från Örnsköldsvikstrakten. Det blir nog både besvärligt och ömtåligt för Kungl. Maj:t att avgöra, om Sollefteå i fråga om inrättande av högre allmänt läroverk skall komma före Örnsköldsvik eller inte. Med den motivering, som av Kungl. Maj:t är angiven för det högre allmänna läroverket i Boden, skulle väl Kungl. Maj:t nästan vara nödsakad att till ett annat år låta Sollefteå gå före Örnsköldsvik i detta fall. Detta blir emellertid Kungl. Maj:ts bekymmer, och jag har ingen anledning att syssla därmed.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Holmdahl avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om semester.

*Motioner om
vissa ändringar
i lagen
om semester.*

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Fröken **Andersson**: Herr talman! Jag skall be att i korthet få redogöra för de motiv, som ligga till grund för att jag varit med om att underteckna den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet.

När de semestersakkunniga 1936 diskuterade dessa frågor, betonades det redan då mycket starkt, att det var rekreationssynpunkter, som voro avgörande för denna lags tillkomst. Samma motiv framfördes, när lagen kom till 1938. Man betonade då, att det var ett samhällsintresse, att årsarbetarna och de som eljest inte skulle kunna få tillräcklig ledighet skulle kunna få sådan. Man betonade således å ena sidan samhällsintresset, och å andra sidan var det väsent-

Motioner om vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)
liga rekreationssynpunkten. Det var alltså, kan man säga, en social skyddslagstiftning, som motiverade de avsteg från den avtalsfrihet på området, som ju eljest brukar råda på arbetsmarknaden.

Genom de motioner, som här föreligga och äro behandlade av andra lagutskottet, befinner man sig på mycket kraftig marsch från denna ursprungliga ståndpunkt. Från att ha varit en semestertanke, motiverad således ur rekreationssynpunkten, har man kommit över till att vilja göra det hela till en lönefråga rätt och slätt. Motionerna bygga helt enkelt på den tanken, att semestern är en avlöningsförmån, som staten skall hjälpa till att tillförsäkra så många som möjligt. Därmed är man emellertid i färd med att bryta sönder den nuvarande lagens hela konstruktion. Eljest betonas det ju så oerhört starkt, att lönefrågor skola avgöras av de berörda parterna vid förhandlingsbordet. Nu har man av någon underlig anledning tydligen kommit på helt andra tankar. Motiveringen härför är, som man framhåller, att säsongarbetarna inte ha kommit med. Detta är alldeles riktigt, och det har också sagts av såväl de semestersakkunniga som andra lagutskottet 1938, att dessa arbetare inte skulle komma med. Det hänvisades till detta förhållande redan i propositionen 1938, där det mycket starkt underströks, att det skulle medföra stora praktiska svårigheter att ta med dessa grupper, och man lämnade dem därför fullt medvetet, vilket är klart och tydligt utsagt, utanför lagen som sådan. Det var också därför som kvalifikationstiden sattes så hög som till 180 dagar. Det är således fel, som det i någon av motionerna påpekats, att det är den praktiska tillämpningen av lagen, som har visat dess nackdelar. Nu säger man visserligen att det uppstått missnöje bland säsongarbetarna, och att man måste se till att få detta missnöje ur världen. Jag undrar just, herr talman, hur den semesterlag skulle vara beskaffad, som inte skulle kunna väcka missnöje åtminstone hos några grupper eller enskilda?

Nu visar all erfarenhet på området, hur svårt det kan bli, om man nu skulle ta med alla dessa säsongarbetargrupper, som det här är fråga om. Jag skall inte ta upp tiden alltför länge med att anföra exempel härför utan endast fråga, hur det skulle ställa sig, om t. ex. tillfälliga betarbetare eller jordbruksarbetare skulle ha lagstadgad semesterrätt? Då kan man ju fråga sig: Vart ta under sådana förhållanden rekreationstanken och samhällsnyttan vägen?

Nu vet jag fuller väl, att man har hänvisat till att det finns säsongarbetare, skogsarbetare t. ex., som gå från den ena arbetsgivaren till den andra och på detta sätt arbeta året om. Det kan ju visserligen vara möjligt, att det finns några sådana, men jag undrar om de äro så många, att de kunna motivera en sprängning av hela semesterlagstiftningen. Jag vågar påstå, att de arbetare, som gå från den ena arbetsgivaren till den andra, och således inte kunna kvalificera sig till semester, ha möjlighet att ta en tids ledighet mellan de olika platserna för att vila upp sig, i den mån de nu behöva det. Dessa arbetare behöva emellertid ändå inte vara utan semester, ty det finns den vanliga, den så att säga normala vägen för att lösa dessa svårigheter, nämligen avtalsvägen. Då får man också helt andra och bättre möjligheter att anpassa semestern för de olika grupperna efter deras speciella förhållanden. Man kan ju ändå inte låta bli att stilla fråga sig, om fackorganisationerna nu verkligen ha blivit så svaga, att de inte kunna klara upp en så relativt enkel sak som denna utan att behöva gå till staten och begära löneförhöjning. Jag tvekar inte att utsäga detta, ty det är inte fråga om någonting annat än att begära löneförhöjning, eftersom hela rekreationstanken är alldeles bortsopad.

Att dessa mina synpunkter äro bärande framgår av de remissuttalanden i frågan, som ha avgivits av inte mindre än elva organisationer. Av dessa är

Motioner om vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)

det endast två som tillstyrkt, medan nio klart och tydligt avstyrkt en ändring i den riktning, som motionärerna och nu också utskottet ha begärt. Bland dessa nio avstyrkande organisationer befinna sig socialstyrelsen och arbetsdomstolen, alltså organisationer, som veta vad de i detta sammanhang tala om. Det har i flera av dessa yttranden just betonats, att en ändring i den riktning, det här är fråga om, skulle med nödvändighet medföra upprättandet av semesterkassor. Jag vill då nämna, att det vid lagens tillkomst mycket noggrant övervägdes, om man skulle upprätta sådana kassor. Man kom då fram till att det var föga lämpligt med dylika. Det förhållandet att denna tanke avvisades, berodde främst på två saker. Dels betonade man, att upprättandet av dylika kassor skulle medföra en så omfattande teknisk apparat, att det redan ur den synpunkten var olämpligt, och dels betonade man, att man härigenom, som jag här tidigare framhållit, skulle undanskymma det bärande i hela semesterlagen, nämligen rekreationssynpunkten. Men även här kan man ju, som ju också skett, om jag minns rätt i vissa fall inom byggnadsindustrien, på avtalsvägen göra särskilda överenskommelser och således på den vägen lösa hela problemet. Om man inte går fram på frivillighetens väg, får man nämligen de facto sida vid sida två legalt reglerade semestersystem utan inbördes sammanhang. Jag skall följa utskottsmajoritetens höga föredöme och stödja mig på landsorganisationens uttalande. Landsorganisationen säger just beträffande denna tudelning av hela semesterfrågan, att detta skulle innebära avsevärda tillämpningssvårigheter. Ja, detta var nog ett av de sannaste uttalanden, som landsorganisationen har gjort i sitt remissutlåtande.

Beträffande innebörden av den ifrågasatta ändringen vill jag framhålla, att den ju skulle leda till att upprättandet av dessa kassor inte bleve någonting annat än helt enkelt ett tvångssparande, där arbetsgivarna sköta om insättningar åt arbetarna. Jag kan inte underlåta att ställa den frågan, om Sveriges arbetare av i dag verkligen ha blivit en sådan samling omyndiga stackare, att de behöva sättas under förmynderskap på detta sätt. Nu kan man här invända, att det är klart att det är en avlöningsförmån också nu och att företagen uppskjuta att utbetala lönen tills semestern blir aktuell. Jag vill dock säga att den grundväsentliga skillnaden här är, att i den nuvarande lagen är möjligheten att få ledigt det primära, medan ersättningen är det sekundära. Om däremot, som i detta fall, säsongarbetarna och andra med dem jämställda skulle dragas in under lagens bestämmelser, blir lönefrågan det primära.

Med de synpunkter, som jag här framfört, kan man uppställa den frågan, om det nu verkligen är rätta tiden att företa en sådan utvidgning. Jag tror inte att det är en överdrift att påstå, att den semesterlag, som vi nu ha, är den mest generösa, som finns i något land. Härtill kommer ju att lagen varit i tillämpning endast några år, från 1938 således, och då anser man, som socialstyrelsen betonar, att det vore lämpligt med en längre tids erfarenhet på detta område än den vi nu ha.

Det är ju klart att denna lag förr eller senare måste få en översyn. Jag har också blivit upplyst om, att det i socialdepartementet ligger en hel del yrkanden i den riktningen. Jag skulle då i detta sammanhang vilja säga, att jag är ganska säker på att, om man löser upp den nuvarande lagen och bygger vidare på sätt, som här är föreslaget, får nog socialdepartementet skaffa sig en ganska rejäl »binge» för att få plats med alla de nya klagomål, som då komma att strömma in. Jag skulle dock vilja säga att jag även i detta fall, trots att tiderna nu äro sådana som de äro, skulle ha kunnat gå med på detta förslag, om rekreationssynpunkten varit det väsentliga. Jag kan emellertid inte låta bli att ge uttryck åt den något käterska åsikten, att det inte vore så särskilt lämpligt ens då. Jag tror inte att det är någon fara med ett folk, som har råd att i vär-

Motioner om vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)
bruksmånaden maj hålla sig med 8 helgdagar. I alla händelser tror jag inte att faran ligger på överansträngningens område.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr *Olson* i Göteborg instämde häruti.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Då den föregående ärade talarinnan inte gjorde något yrkande, skulle jag som talesman för utskottet kunna nöja mig med att endast yrka bifall till utskottets hemställan. Det är emellertid en del saker, som av henne framhållits och som jag för min del gärna skulle vilja ta upp.

Fröken Andersson talade här om att det är att förstöra själva grundtanken i lagen, om man skulle införa dessa grupper av arbetare under semesterlagen, och hon säger att det från början varit klart, att man inte kunde göra någonting sådant. Gentemot detta vill jag påpeka, att det tvärtom från början har varit mycket starkt ifrågasatt, hur man skulle bära sig åt för att undvika uteslutandet av en sådan stor grupp av arbetare, som nu äro uteslutna. Departementschefen underströk särskilt, när han på sin tid förordade den förlängda kvalifikationsperioden, att om det skulle visa sig att denna utökning av kvalifikationsperioden till sex månader från ursprungligen föreslagna fyra, skulle medföra att någon väsentlig del av skogsarbetarna därigenom bleve utesluten, fick man lov att ta upp saken till ytterligare undersökning, och den borde under alla förhållanden följas med uppmärksamhet. Nu är det så att under de år, som lagen har varit i tillämpning, har det i interpellationer och motioner upprepade gånger framförts krav på att man skulle göra någonting just för skogsarbetarna. Det är nog så att det är flera skogsarbetare än den ärade talarinnan tänkt sig, som ha sammanhängande arbete, fastän det är förlagt till olika slags arbeten. Om man tänker på vad för ett arbete dessa skogsarbetare utföra, tror jag, att man med rätta skall kunna säga, att de lika väl som andra äro berättigade att få den rekreation som semestern ger. Nu säger den ärade talarinnan att det icke är rekreation som man tänker på, utan att det är lönen som det är fråga om. Ja, det kan man kalla det för, men man får också säga, att perioden mellan arbetsanställningar är icke någon semester, när man icke förtjänar något under tiden. Vad vi mena med semester är en ledighet som man, tack vare att man uppbär lön under tiden, på ett helt annat sätt kan tillgodogöra sig än vid tjänstledighet eller arbetslöshet av något slag. Därför ha vi inom utskottet icke ansett oss kunna tillbakavisa en undersökning på denna punkt. Utskottet är fullt på det klara med vilka svårigheter det är att treva sig fram här, men det hindrar icke, att utskottet ändå anser, att man bör undersöka detta. Därvidlag har naturligtvis utskottet också kommit in på frågan om semesterkassor, men därmed har utskottet icke sagt, att man nödvändigtvis måste välja den lösningen. Det finns en annan väg att undersöka, nämligen att taga upp de sakkunnigas ursprungliga förslag om en något kortare kvalifikationsperiod. Att man nu samtidigt med att man tar upp frågan om skogsarbetare, vilken fråga dominerar i utskottets resonemang, även tager upp frågan om andra säsongarbetare, ligger nära till hands. Den ifrågasatta utredningen skall sålunda undersöka, om det finns andra säsongarbetare vilka liksom skogsarbetarna ha kontinuerligt arbete, ehuru förlagt hos olika arbetsgivare. Jag tror därför, att det är klokt att göra denna utredning, detta så mycket mera som vi i utskottet från socialdepartementet hört — den saken har också påpekats av fröken Andersson — att det finns en del andra frågor som också böra undersökas.

Nu säger fröken Andersson, att det är för tidigt att redan nu taga upp den-

Motioner om vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)

na sak. Jag har en annan åsikt på grund av en ganska omfattande erfarenhet, när det gäller arbetstidslagarna. Alla arbetstidslagar ha efter tre år tagits upp till undersökning — ibland efter till och med ett år men i regel efter tre år. Nu har semesterlagen varit i kraft mer än tre år och därför hälsar jag för min del med glädje den möjligheten att i samband med denna utredning angående säsong- och skogsarbetarna en del detaljer granskas som behöva undersökas. Utskottet räknar upp några sådana frågor, bland annat frågan om avbrottsregeln och frågan om osäkra anställningar.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja påpeka en sak som kanske kunde tagas upp under utredningen, nämligen att det i fråga om denna lag icke finns någon myndighet att kunna vända sig till med förfrågningar. Alla andra arbetstidslagar sorterar under både riksförsäkringsanstalten och arbetsrådet. Semesterlagen sorterar emellertid icke under någon av dessa myndigheter och den sorterar heller icke under socialstyrelsen. Vill man utreda något rörande semesterlagen, får man vända sig till arbetsdomstolen eller en vanlig domstol. Detta gör man icke i annat fall än då man kommit i så stora svårigheter, att man får lov att dra saken inför domstol. Många gånger kunde man kanske undvika svårigheterna, om man hade någon myndighet att vända sig till för att på förhand få saken utredd. Därför hoppas jag för min del, att även denna fråga skall tagas upp. Det är sålunda, såvitt jag förstår, av stor betydelse, att man nu får tillfälle att granska denna lag i sömmarna. Den är ovanligt älskad, skulle jag vilja säga. Jag vet få lagar som hälsats med så stor tillfredsställelse av allmänheten som denna gjort. Därför känns det också så mycket mera för dem som bli uteslutna från denna semesterförmån, ehuru de anse sig själva berättigade därtill. Jag tror sålunda, att man kan med största lugn skicka i väg denna begäran om utredning till Kungl. Maj:t, och jag hoppas, att Kungl. Maj:t skall finna någon lösning av de otvivelaktigt stora svårigheter som här föreligga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru *Nordgren*.

Herr *Jansson* i Hällefors: Herr talman! Det var med stor tillfredsställelse, kan jag säga, som vi inom skogsarbetarrörelsen togo del av semestersakkunnigas betänkande med förslag till lag om semester. Vi fingo nämligen det intrycket, att de sakkunniga genom att föreslå kvalifikationstiden till fyra månader tänkt sig möjligheten att inordna skogsarbetarna i mycket stor utsträckning under lagens bestämmelser. När sedan departementschefens förslag, som också blev riksdagens beslut, ändrade kvalifikationstiden från fyra månader till sex månader med den motiveringen, att det skulle ställa sig mycket svårare att få lagen tillämpad på framför allt skogsarbetarna, var det icke utan att man kände en viss beklämning över att så stora och betydande grupper i landet på detta sätt skulle i stort sett ställas utanför lagens räckvidd. Jag har icke sagt detta i avsikt att framföra någon anmärkning mot vare sig departementschefen eller riksdagen för det beslut som då fattades. Jag är mycket väl medveten om de svårigheter som då förelågo för att få denna lag genomförd, och jag underskattar icke på något sätt det värde som denna lag haft för arbetarna i vårt land. Jag har emellertid velat erinra om detta till en början, därför att jag velat påminna om den misstämning på grund av lagens utformning i detta avseende, som då gjorde sig gällande på skogsarbetarhåll, och som — det kan jag intyga — fortfarande gör sig gällande.

När nu fröken *Andersson* påstår, att denna fråga tagits upp endast med tanke på att säsongarbetarna skulle få ett lönetillskott, vill jag bestämt till-

Motioner om vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)
bakvisa ett sådant påstående. Vi ha, framför allt på skogsarbetarhåll, icke någon önskan att bli ställda i gynnsammare ställning än andra arbetargrupper i landet i fråga om denna lag.

Jag vill här lämna ett exempel på hur lagen verkar beträffande skogsarbetarna samtidigt som jag därmed vill bevisa, att det föreligger ett verkligt behov att få en ändring till stånd. Om man tänker på hur skogsarbetet bedrivs i vårt land, finner man, att den egentliga drivningssäsongen inträder i december eller i början av januari och fortgår till början eller mitten av april. Under denna tid har avverkats huvudsakligen gagnvirke d. v. s. timmer och massavirke. Efter drivningssäsongens slut taga flottningarna sin början, och de kunna fortgå till slutet av juni eller början av juli — i vissa fall en kortare tid och i vissa fall en längre tid. Efter flottningarnas slut finns en del andra arbeten att tillgå såsom kulturarbeten, dikningsarbeten samt vägarbeten i skogarna. Sedan längre fram på hösten börjar den egentliga vedavverkningen och kolningen. Jag skall nu taga såsom exempel en norrländsk skogsarbetare och försöka följa honom under året, och jag väljer därvidlag en som har de största förutsättningarna för att kunna bli kvalificerad för semester. Jag tänker mig, att denne skogsarbetare i Norrland får i december eller början av januari anställning på en större avverkning, som pågår till mitten av april. Han har då haft förmånen att arbeta under samme arbetsgivare under vintersäsongen. I slutet av april får han anställning hos en flottningsförening, och han arbetar med flottning till början av juli. Efter flottnings slut får han anställning i diknings- eller vägarbeten för att, sedan dessa arbeten äro avslutade, fortsätta med vedhuggning, vilket arbete kan pågå till långt fram på hösten, kanske in i november, när snöförhållandena omöjliggöra en fortsättning av detta arbete. Vi kunna också tänka oss, att han efter vedavverkningarnas slut får anställning med huggning hos en mindre avverkare av gagnvirke under den återstående delen av året. En sådan arbetare har således arbetat praktiskt taget hela året och haft förmånen att arbeta hos samme arbetsgivare under, låt mig säga, åtta à nio av årets tolv månader. Man skulle kunna tycka, att denne arbetare utan vidare borde vara berättigad till semester och semesterlön, men det är han icke, på grund därav att han avbrutit sin anställning hos skogsarbetsgivaren under den tid, han arbetade med flottning. Den omständigheten, att han kanske var med om att flotta samma virke som han under vintern varit med om att avverka, förändrar icke det förhållandet. Han har ingen som helst möjlighet, som sagt, att kunna få en sammanhängande kvalifikations-tid av sex månader, utan blir ställd utanför. Jag vill säga, herr talman, att detta exempel, även om det är fingerat, icke är enastående, utan att många sådana exempel finnas. Jag kan tryggt påstå, att av alla de kanske 25 à 30,000 skogsarbetare som finnas i vårt land knappast några haft någon som helst möjlighet att bli kvalificerade för semester, på grund därav att de avbrutit sin anställning under den tid, de arbetat med flottning.

Om man går till de södra delarna av landet och därmed också till de södra delarna av Värmland samt stora delar av Bergslagen, skall man finna, att förhållandena äro något annorlunda. Där ha vi de stora sammanhängande skogsområdena under de stora skogsbolagen samt de gamla bruksskogarna och kronoparkerna. Här äro i regel skogsarbetarna innehavare av större eller mindre skogsarbetartorp och ha sålunda i regel förmånen att kunna arbeta åt samma arbetsgivare året om. Jag får lov att erkänna, att många skogsarbetare redan nu kunna kvalificera sig för semesterlön, framför allt då huggarna, men det är många, som icke ha denna möjlighet, i synnerhet då körarna. Dessa ha på grund av dels anställningsförhållanden dels större svårigheter att kunna få ett sammanhängande arbete i sex månader knappast någon möjlighet att bli kva-

Motioner om vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)

lificerade för semesterlön, även om de arbetat mycket mer än sex månader på året.

Med vad jag här sagt har jag velat visa, att skogsarbetarna i det avseendet äro beträffande denna lag betydligt sämre ställda än andra arbetargrupper här i landet, och för att försöka få en tillrättaläggning av detta förhållande har, såvitt jag förstår, utskottet kommit med sitt förslag.

Jag vill också erinra om att även i andra avseenden än de av mig berörda befinna sig de arbetargrupper som falla under 9 § semesterlagen i något sämre ställning än de grupper som falla under 4 §. En säsongarbetare måste således under en kvalifikationstid av sex månader ha intjänat en sammanlagd lönesumma, motsvarande etthundraåtta gånger den dagsförtjänst som gäller inom hans yrke i orten. Det gör således aderton dagar i varje månad, medan motsvarande kvalifikationstid för de grupper som falla under 4 § är sexton dagar. Man kan också här spåra en viss skillnad. Jag vill också erinra om en annan detalj i utskottets förslag, nämligen att de som falla under 9 § i semesterlagen kunna icke under viss militärtjänstgöring, exempelvis repetitionsövningar, kvalificera sig för semesterlön. Även i det avseendet äro sålunda säsongarbetarna och skogsarbetarna sämre ställda. Jag vill med vad jag anfört blott fastslå, att dessa av motionärerna berörda arbetargrupper äro i sämre ställning, när det gäller semesterlagen, än andra arbetargrupper.

Jag är väl medveten om att någon riktig lösning på denna fråga knappast kan komma till stånd med mindre man inrättar semesterkassor. Jag är emellertid också medveten om de svårigheter som möjligtvis möta för att få två s. k. legitima system gällande i lagen. Jag har därför också anslutit mig till samma uppfattning som utskottsmajoriteten har, nämligen att man bör i första hand se till att med bibehållande av lagens nuvarande konstruktion få till stånd en bättre utformning av lagen, som ger större möjligheter för de här av mig berörda arbetargrupperna att få förmånen av semesterlön. Jag vill därmed icke ha sagt annat än att även den andra linjen bör undersökas.

Bland de utlåtanden över motionerna — fröken Andersson har också berört dem — vilka yrka avslag på samma motioner återfinner man också yttranden från arbetsdomstolens ordförande och från socialstyrelsen. I dessa har bl. a. anförts, att det stode fullt fritt för skogsarbetarna att såsom byggnadsindustriarbetarna genom avtal med arbetsgivaren åstadkomma s. k. frivilliga semesterkassor. Jag vill med bestämdhet framhålla, att den utvägen icke finns för skogsarbetarnas del. De organisatoriska förhållandena i landet på skogsområdet ha ännu icke utvecklats så långt, att det ens varit möjligt att för största delen av landet åstadkomma regelrätta kollektivavtal för att reglera lönefrågan. Jag har den bestämda uppfattningen, att det icke finns någon som helst möjlighet att på detta område söka åstadkomma en tillfredsställande lösning på sätt arbetsdomstolens ordförande och socialstyrelsen sagt.

Jag skall till sist framhålla, att även om vi under senaste åren lyckats tillföra skogsarbetarna här i landet en betydande löneförbättring, är det min uppfattning, att denna arbetargrupp fortfarande ligger under genomsnittet av den lönestandard som är rådande bland industriarbetarna i landet. Vi ha emellertid accepterat dessa löneuppgörelser, trots att dessa med hänsyn till förhållandena på arbetsmarknaden, när det gäller skogsarbetarna, icke alltid ansetts vara tillfredsställande. Vi ha emellertid gjort det därför att vi icke i en tid som denna velat vidtaga åtgärder, som skulle kunna vålla svårigheter för vår bränsleförsörjning. Vi ha också velat, i den mån det varit oss möjligt, medverka till den prispolitik som regering och riksdag föra. Jag vill också säga såsom min uppfattning, att knappast någon medborgargrupp i landet — i varje fall icke utanför den egentliga lönearbetarkåren — kan uppvisa en sådan solidaritet i nuvarande tid som skogsarbetarna.

Motioner om vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)

Det är min förhoppning, att kammaren i dag så gott som enhälligt skall ansluta sig till det förslag, andra lagutskottet framlagt, och till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall. Till detta mitt yrkande vill jag knyta den förhoppningen, att då detta förslag blir antaget av riksdagen, den utredning som sålunda är förutsatt skall igångsättas och bedrivs så skyndsamt, att positiva förslag i den här föreslagna riktningen snarast möjligt kunna ligga på riksdagens bord.

Häruti instämde herrar *Hallberg* och *Jonsson* i Fjäle.

Herr Hage: Herr talman! Fröken Anderssons anförande slutade ju icke med något avslagsyrkande, men jag har sällan hört ett anförande, som till anda och innehåll var så utformat med tanke på att det skulle utmynna i ett avslagsyrkande som fröken Anderssons. Med hänsyn härtill skall jag be att få säga några få ord.

Fröken Andersson sökte göra gällande, att denna lagstiftning redan var tämligen väl utformad och att den var tämligen rättvis. Jag måste för min del säga, att i så fall måste man antingen fullständigt blunda för de orättvisor, som finnas i denna lagstiftning, eller också vill man överhuvud taget icke ha lagen annorlunda, därför att man en gång har gått in för lagstiftningen sådan den nu är utformad. Jag skall emellertid be att få anföra ett exempel. Jag skall gärna erkänna, att det kanske är något tillspetsat.

Antag att det existerar en arbetare A, som haft anställning under elva månader under ett år, $5\frac{1}{2}$ månader hos en arbetsgivare och $5\frac{1}{2}$ månader hos en annan. Den omständighet, att han använts av två olika arbetsgivare, kan vara motiverad därav, att han är skogs- och flottningsarbetare och alltså varit tvungen att övergå från den ene arbetsgivaren till den andre. Den mannen erhåller ingen semester. Så finns det en annan arbetare B, som har arbetat sju månader hos *samme* arbetsgivare, och han får semester. När man kan påvisa sådana följder av denna lags tillämpning, tycker jag man knappast kan påstå, att lagen är så fullkomlig, som fröken Andersson gjorde gällande.

Jag skall därutöver endast peka på en sats i utskottets utlåtande, som i koncentrerad form säger vad som bör sägas på denna punkt. Utskottet säger på sid. 12, att »en arbetstagare, som under viss tid utför skilda arbetsuppgifter åt växlande arbetsgivare, har självfallet samma behov av en sammanhängande vilo- och återhämningsperiod som den, vilken under motsvarande tid haft anställning hos en och samma arbetsgivare». Detta måtte väl vara så riktigt, att det icke finns någon möjlighet att påstå, att det är oriktigt.

Jag skall inskränka mig till det sagda och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sundberg: Herr talman! Denna fråga har kunnat uppfattas så, som om den enbart gällde skogs- och transportarbetare. Att så ingalunda varit fallet har emellertid visat sig under de år lagen varit gällande. Även i fråga om en sådan grupp som handelsarbetarna har lagen haft verkningar, som ge belägg för att en revision är behövlig. Detta gäller exempelvis fodervarubranschen i Göteborg. Det finns företag inom denna bransch, där folk varit anställda sedan år 1934 men där ännu icke något fast arbetsförhållande har inträtt mellan arbetsgivarna och deras arbetare. Vederbörande arbetare kan ha varit anställd hos samme arbetsgivare i olika perioder under årens lopp, perioder på nio eller tio månader och många gånger hela året. Arbetare, som varit anställda i nio månader, fingo år 1939, sedan den nya semesterlagen hade trätt i kraft, semester eller semesterersättning i proportion till anställningstiden. Sedermera

Motioner om vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)

indrogs emellertid denna förman för arbetarna. Arbetsgivarna hade kommit underfund med att arbetarna voro att betrakta såsom tillfälliga arbetare, och man drog då in den förman, som man tidigare hade givit dem. När arbetarna frågade hur det kunde komma sig, att de icke längre fingo semester, svarade man, att de enligt lagens mening icke vore att betrakta som fast anställda utan endast såsom tillfälliga.

Nu kan detta, som fröken Andersson anförde, bland annat anses vara en fråga, som ankommer på respektive arbetsgivar- och fackorganisationer att avgöra. Min sagesman, som varit anställd hos sitt företag i närmare 1 1/2 år i oavbruten följd men ändå icke fått någon semester, anses fortfarande av företaget såsom tillfällig arbetskraft. Jag menar, att detta innebär ett sådant kringgående av lagen, att riksdagen utan att taga hänsyn till vad vederbörande fackorganisationer kunna åstadkomma bör företaga en revision av lagen.

I det företag, som jag talar om, komma dessa så kallade tillfälliga arbetare på morgonen, taga på sig sina arbetskläder och arbeta hela dagen till dess arbetstiden är slut, och de få sin avlöning utbetald för var dag för sig. Man förfar på detta sätt dels för att kringgå det fackliga avtalet, dels för att ge arbetet karaktär av tillfällig anställning. Allt tyder sålunda på att tillvägagångssättet icke syftar till annat än att kringgå semesterlagens bestämmelser. Detta visar, att denna fråga icke blott gäller de stora grupperna, skogs- och transportarbetare utan i lika hög grad en del andra arbetargrupper, som bli behandlade på de sätt, som jag här har angivit.

I anledning av dessa och flera andra exempel, som skulle kunna andragas, är det med stor tillfredsställelse man nu finner, att utskottet föreslår en översyn av lagstiftningen. Sådana fall som jag här i korthet relaterat, där en arbetare varit anställd i 1 1/2 år hos en och samma arbetsgivare utan att få semester, måste ju under alla förhållanden, antingen det föreligger avtal mellan fackorganisationen och arbetsgivarna eller icke, med skäl kunna sägas falla under lagens bestämmelser. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken Andersson: Herr talman! Här har från herrarnas och damernas sida talats vackra ord om semesterlagen, och jag ber för min del att till fullo få instämma i dessa omdömen. Jag håller med fröken Hesselgren om att det icke var bra på den tiden, då man fick springa till arbetsgivaren och tigga sig till några dagars ledighet utan ersättning, en ledighet som man kanske icke fick utan i stället hot om att bli avskedad. Det var icke bra, men när semesterlagen tillkom så bättrades ju den saken till och man fick rätt till tolv dagars semester, årsarbetare nota bene. Därifrån och till att låta lagstiftningen gälla även säsongarbetare är emellertid steget mycket långt. Det är just därför, fröken Hesselgren och herrarna, att jag håller så pass mycket på lagen, som jag är rädd för att man skall smussa bort det verkliga grundinnehållet i lagen i fråga.

Nu heter det, att man kan införa en kortare kvalifikationstid. Javisst kan man göra det. Man kan gå ned till en kvalifikationstid av en timme, om man så vill, ifall man konsekvent fullföljer tankegången. Men jag frågar: Vart tar då hela rekreationstanken vägen? I och med detta har man brutit sönder konstruktionen av lagen och man har gjort saken icke till en rekreationsfråga utan till en lönefråga.

Jag har sålunda icke på något sätt något emot semester vare sig för skogsarbetare eller för andra. Det vet ju var och en i denna kammare, att de, som ha ett tungt och särskilt i dessa tider betydelsefullt arbete, just äro skogsarbetarna. Den saken är klar. Vad jag har gått emot är emellertid, att staten skall

Motioner om vissa ändringar i lagen om semester. (Forts.)

börja reglera lönerna för en hel mängd grupper. Detta menar jag kan klaras avtalsvägen. Här talar man om att det är ett så tungt arbete, att arbetarna behöva vila. Javisst behöva de det, kanske mer än några andra, men vad garanterar att dessa arbetare komma att vila sig, därför att de få en löneförhöjning? Ingenting hindrar, att vederbörande redan dagen därpå fortsätter hos nästa arbetsgivare.

Man har uttalat stor förvåning över att någon vill gå emot detta förslag om utredning. Jag ber då än en gång att få påminna om att av de ansvariga organisationer, som haft frågan på remiss, ha icke mindre än nio gått emot medan endast två uttalat sig för.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Endast en kort replik. Jag vill endast framhålla, att utskottet har haft samma inställning som fröken Andersson, att man såvitt möjligt skall bibehålla rekreationssynpunkten. Det säges direkt i utskottets utlåtande. Utskottet vill också, att utredningen skall ske på sådant sätt, att man icke bryter sönder lagens princip. Jag vill emellertid stryka under att vi, redan när lagen först kom till, i viss mån ha fått lov att bryta den principen genom de bestämmelser om semesterlön till hemarbetande, som återfinnas i 9 §. I fråga om den paragraf, som gäller för sjömän, har man också fått lov att gå in för semesterlön. Man har dock hoppats och trott, att man det oaktat skulle kunna vidhålla rekreationssynpunkten. Jag vidhåller också, att även om en arbetare dagen efter arbetets upphörande skulle börja arbeta på annat håll, så har han dock fått medel i sin hand för att med fru och barn kanske fjorton dagar efteråt ge sig ut på semester eller rekreation. Det är möjligheten att ha råd att skaffa sig en avkoppling, som man i första hand har tänkt på med denna lag. Kan man sedan ordna det så, att själva semesterfirandet så att säga kommer omedelbart i samband med att man får pengarna, så är det så mycket bättre, men det är icke säkert, att det alltid går att ordna på det sättet. Därför är även jag rädd för att vi i alla fall få lov att trots den avsikt, som man hade med lagen, tänka oss att här göra ett undantag, som ser ut som om man ginge ifrån lagens princip. Jag hoppas emellertid, att utredningen skall visa, att man kan justera lagen på ett sådant sätt, att en sådan avvikelser icke blir alltför stor.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 10.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 296, angående ytterligare medel till anläggningar för elektrisk tågdrift.

Denna proposition bordlades.

§ 11.

Herr förste vice talmannen meddelade, att anslag om fortsättande av detta plenum kl. 7.30 e. m. blivit i rätt tid uppsatt.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i epidemilagen; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av väckt motion angående allmän revision av gällande fiskerilagstiftning.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av väckt motion om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark.

Motion om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 205, av herr *Andersson* i Hedensbyn m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan huruvida och under vilken förutsättning ersättning av statsmedel borde utgå till den, som med hänsyn till att allmänna intressen skulle trädas för nära, hindrades torrlägga sin mark.

Utskottet hemställde, att motionen II:205 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Tjällgren, von Stockenström, Bondeson, Gustafson* i Vimmerby och *Mäler*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen II:205 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning av frågan huruvida och under vilka förutsättningar ersättning av statsmedel borde utgå till den, som med hänsyn till att allmänna intressen skulle trädas för nära, hindrades från att torrlägga sin mark, samt för riksdagen framlägga de förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Gustafson* i Vimmerby: Herr talman! I förevarande utlåtande har jordbruksutskottet haft att taga ställning till en av herr *Andersson* i Hedensbyn m. fl. väckt motion, i vilken hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan huruvida och under vilken förutsättning ersättning av statsmedel bör utgå till den, som med hänsyn till att allmänna intressen skulle trädas för nära hindras torrlägga sin mark. Jordbruksutskottets majoritet har ansett sig böra avstyrka denna motion. Jag har emellertid haft den uppfattningen, att denna motion är av beskaffenhet att böra föranleda en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning. Jag har därför tillsammans med fyra andra av utskottets ledamöter i en reservation framfört denna mening.

Jag skall icke gå in på alla de olika skäl, som ligga bakom denna motion. Jag vill endast i korthet säga, att det är ganska förståeligt, om en jordägare önskar torrlägga mark. Det är bland annat förståeligt, därest han vill göra det i sådana fall, då han är innehavare av ett ofullständigt jordbruk, som därigenom kan förmeras till att bli ett fullständigt sådant. Det är också förståeligt, om de jordägare, som på grund av att de av något allmänt intresse hindras att torrlägga sin mark, icke känna sig riktigt tilltalade av att de hindras att göra det.

Med det sagda har jag icke på något sätt velat göra gällande, att det icke skulle finnas allmänna intressen av beskaffenhet, att ett jordägarintresse att torrlägga mark icke kan tillgodoses. Det har heller aldrig varit motionärernas mening, att det icke skulle finnas sådana allmänna intressen, som kunna ställas mot det enskilda intresset. Vad motionärerna ifrågasätta är, om man icke

Motion om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark. (Forts.)

skäligen i ett sådant fall borde bereda ersättning åt sådana jordägare, som på grund av ett allmänt intresse hindras att torrlägga sin mark.

Jordbruksutskottets majoritet har nu emellertid som sagt gått emot motionen och hemställt, att den icke skall föranleda någon riksdagens åtgärd. Vi reservanter ha ansett, att skäl föreligga att begära en utredning i motionens syfte, och vi kunna i det fallet stödja oss på bland annat lantbruksstyrelsens yttrande. I detta yttrande sägs bland annat, att man »anser hithörande spörsmål vara av stor principiell betydelse», och att »i många fall, då torrläggning av till en fastighet hörande marker är en nödvändig förutsättning för lönande jordbruksdrift å densamma, kunna allmänna intressen av olika slag hindra dylika arbeten». Vidare säger lantbruksstyrelsen, att »dessa hinder torde i regel vara av sådan art, att det icke varit möjligt för vederbörande markägare att förutse desamma». Slutligen konstaterar också lantbruksstyrelsen, att »dylika förhållanden kunna icke undgå att skapa ett för jordägarna menligt osäkerhetstillstånd».

Ja, det är så sant som det är sagt. Jag tycker, att detta lantbruksstyrelsens yttrande — styrelsen bör ju känna till dessa förhållanden, eftersom man där har att syssla med sådana frågor — bör tillmätas ganska stor betydelse vid riksdagens ställningstagande.

Det är emellertid två alldeles särskilda skäl, som göra, att jag för min del tycker, att en utredning här vore på sin plats. Först och främst förhåller det sig på det sättet, att man i gällande lagstiftning såvitt jag förstår icke har några klara och ovedersägliga bestämmelser för i vilka fall ersättning skall kunna utgå och i vilka fall sådan ersättning skäligen icke kan påkallas. Jag tror, att det även för Kungl. Maj:t, som ibland har att pröva framställningar om ersättning i dylika fall, skulle vara av mycket stor betydelse att få litet klarare bestämmelser, som angäve när och under vilka förhållanden ersättning skall kunna utgå.

Den andra omständigheten, som enligt min mening gör en utredning påkallad, är det förhållandet, att när man såsom utskottet talar om den bestående enskilda rätten att torrlägga sin mark och att ersättning uppenbarligen i sådana fall bör lämnas, därest man hindras därifrån, så må det ju sägas, att denna enskilda rätt icke är något fixerat och bestämt en gång för alla. Jag tror, att många nog ha en känsla av att denna enskilda rätt har undergått vissa förändringar under de senare åren. Jag skall endast peka på ett par punkter, där det enligt min mening har uppstått sådana förändringar, när det gäller den enskilda rätten. Den ena är det förhållandet, att åt naturskyddsintressena numera och för all del många gånger med rätta ges ett betydligt större rum, när det gäller avgörandet av vattenavledningsfrågor än tidigare var fallet. Ett annat förhållande är, att man på grund av vissa försvarsintressens tillgodoseende inte kan gå med på att vilket markområde som helst får torrläggas. Jag skulle tro, att det är detta sistnämnda som i viss mån ligger bakom den nu förevarande motionen. Men antingen det sålunda är fråga om det vidgade naturskyddsintresse, som ibland göres gällande, föreligger, eller om det gäller försvarsintresset, tror jag att man kan säga, att hänsynstagandet därtill blivit större under senare år än som tidigare varit. Skulle nu en utredning bl. a. ge vid handen, att så är förhållandet, tycker jag att det borde leda till, att man finge litet klarare utformade bestämmelser om i vilka fall ersättning bör kunna utgå.

Herr talman! Jag tror att jag med det sagda har givit vissa skäl för att ett bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen vore på sin plats, och jag ber härmed att få yrka bifall till denna reservation.

Motioner om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark. (Forts.)

Herr **Carlström**: Herr förste vice talman! Då herr Gustafson i Vimmerby förklarade, att utskottsmajoriteten avstyrkt den föreliggande motionen, skulle man ju därav lätt kunna få den uppfattningen, att majoriteten inom utskottet varit emot varje slag av ersättning, som kunde synas skälig, till ägare av mark, som hindrats utföra en vattenavledning. Det är emellertid inte på det sättet. Utskottsmajoriteten har tydligt sagt ifrån, att Kungl. Maj:t bör ha sin uppmärksamhet riktad på saken och från fall till fall bedöma, huruvida omständigheterna skäligen böra föranleda framställning i ämnet till riksdagen.

Utskottets majoritet har kommit till denna uppfattning, därför att man ansett att det nog bleve ganska besvärligt att åstadkomma en lagstiftning, som generellt fastslår att markägare, vilka bli hindrade att utföra en vattenavledning, efter vissa grunder skola få ersättning. Från kammarkollegiets sida har man ju också pekat på de svårigheter, som härvidlag skulle möta, och man har understrukit, att någon egentlig rätt att genom vattenavledning förändra de bestående naturliga förhållandena ha inte markägarna, förrän syneförrättningsförfarandet är klart eller Kungl. Maj:t har godkänt företaget. Det föreligger alltså inte här, såsom man i motionen velat framhålla, några egentliga paralleller med den ersättning, som utgår vid byggande i vatten. Då skall redan det allmänna intresset av företaget i fråga ha ådagalagts, och förrättningen får sålunda en något annan karaktär än då det gäller vanliga vattenavtappningsföretag för torrläggning av mark.

När det i motionen talas om att det måste anses obilligt, att den som önskar utföra ett torrlägningsföretag, skall utan ersättning vara skyldig att avstå därifrån, så resonerar man som om det vore fråga om enstaka sakägare. Men om det nu genom en lagstiftning skall fastslås generella regler för denna ersättning, måste man ju taga hänsyn till att beträffande många vattenavledningsföretag finns det inte bara en enda sakägare. Jag är ordförande i ett vattenavtappningsföretag på min hemort, och vi äro där 157 delägare. Om vi hade blivit hindrade att utföra detta företag, hur skulle man då ha gått till väga, när det gällt att konstruera fram, hur mycket var och en av de 157 delägarna skulle ha haft i ersättning? En del av dem har kanske haft en kostnad för företaget, sedan bidraget från staten dragits ifrån, på sju, åtta, nio tusen kronor, under det att andra haft en kostnad på endast några tiotal kronor. Det är sålunda alldeles uppenbart att, för att det skall kunna bestämmas med vilket belopp ersättningen skall utgå i de olika fallen, en laga syneförrättning måste ske, precis på samma sätt som då företaget skall komma till utförande. Men syneförrättningarna äro ju ofta ganska dyrbara. Om jag tar det fall, jag nyss nämnde, gick syneförrättningen på mellan 20 och 30 tusen kronor.

Men det är klart, att om intressenterna satt i gång en syneförrättning och åsamkats ganska dryga utgifter därför, och staten sedan kommer och säger, att torrläggningen av ifrågavarande mark måste förbjudas därför att allmänna intressen annars skulle trädas för nära, så är det fullt riktigt att staten får taga på sig syneförrättningskostnaderna. På den punkten tror jag att alla äro överens. Om jag inte missminner mig, föreligger i år en motion, där det just pekas på ett företag, där förbud mot torrläggning kom, sedan syneförrättning förevarit. Jag är övertygad om att riksdagen i detta fall kommer att gå med på att staten betalar syneförrättningskostnaderna. Men att generellt fastslå hur mycket olika intressenter böra få i ersättning för förluster, som uppstått på grund av förbud mot torrläggning, tror jag blir en ganska besvärlig historia.

Motioner om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark. (Forts.)

Det är ju också på det sättet, att vid en syneförrättning nödgas lantbruksingenjörerna rätt ofta upptaga marken i icke torrlagt skick till oerhört låga värden för att man skall få fram ett sådant båtnadsvärde, att företaget kan komma till stånd. Båtnaden måste alltså i regel överstiga kostnaden. Jag vill gärna gå med på att det i vissa fall kan vara ganska nödvändigt att torrlägningsföretag komma till stånd, men jag vill understryka — och jag tror att riksdagen själv vid åtskilliga tillfällen kunnat konstatera detta förhållande — att det även satts i gång en mängd torrlägningsföretag, som det av en eller annan anledning hade varit mycket lyckligt, om staten hade kunnat förhindra. Man har räknat fram en båtnad, som gjort att företaget sett ganska bra ut, och så har man satt i gång. Sedermera har det emellertid visat sig, att det hela medfört stor ekonomisk tunga för delägarna, och staten har ju vid åtskilliga tillfällen fått satsa stora pengar för att rädda delägarna i sådana företag från ekonomisk ruin.

Då nu herr Gustafson i Vimmerby pekar på att lantbruksstyrelsen till skillnad från kammarkollegium ansett, att en utredning här bör komma till stånd, skulle jag i förbigående vilja säga, att jag skulle nog vara synnerligen tacksam, om lantbruksstyrelsen vore mera mån om att i de särskilda fallen undersöka, huruvida företagen verkligen ha den bärighet, som genom syneförrättningen frameducerats. Det är ju ofta så, att man vid syneförrättningen icke räknar med sådant som kan stöta till efteråt och som gör, att ett företag, som från början sett bra ut, blir ganska misslyckat.

Vidare är det en annan omständighet, som jag tror att sakägarna ofta inte räkna med. När man satt i gång ett vattenavtappningsföretag och fått nära 50 procent av kostnaderna i bidrag av staten samt fått kostnaderna i övrigt täckta genom län, så tror man i regel att man därmed för all framtid klarat av utgifterna för torrläggningen av marken. I själva verket brukar det inte gå många år förrän vederbörande markägare får ta nya spadatg på egen bekostnad för att rensa och hålla kanalerna i stånd, och detta föranleder utgifter, som denne från början inte räknat med. Eller också kan det hända, om inte lantbruksstyrelsen ligger över och kontrollerar företaget, att detta får försumpas, och så äro de pengar, som en gång offrats, bortkastade.

Man kanske tycker, att detta ligger vid sidan av den fråga, som vi här behandla, men så är inte fallet. Om ett visst företag, som överreklamerats alldeles oerhört, inte får komma till stånd, kan det ju hända att intressenterna komma och säga, att man vill ha ersättning av staten för den förlust, som man anser sig ha lidit utan att man har klart för sig vad de verkliga kostnaderna för företaget skulle ha blivit. Det är alltså tydligt, att det skulle vara ganska besvärligt att åstadkomma en lagstiftning, som generell skulle klargöra, efter vilka grunder ersättning bör utgå. Det kanske inte heller skulle vara så lyckligt med en sådan lagstiftning ur den synpunkten, att då skulle alla de, som eventuellt hindrades att företaga vattenavledning, strax komma och begära att staten skulle sätta i gång med syneförrättning för att man skulle få veta, hur mycket man förlorat på att företaget inte fått utföras.

Sedan kan här också anläggas en annan synpunkt, vilken vice ordföranden, som är förhindrad att närvara här i dag, framförde i jordbruksutskottet. Om en viss sakägare har tillerkänts ersättning för den förlust, som han ansetts ha lidit genom att en viss mark inte fått torrläggas, så kan det ju hända att han sedan säljer gården och det kommer en ny ägare, som också tycker att det är förargligt, att marken i fråga inte kan få tagas i anspråk för odlingsändamål, och som kanske på nytt begär att få ersättning härför. Då den av-

Motioner om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark. (Forts.)

trädande ägaren sålde gården, var den kanske i samma skick som då han i sin tur övertog den, och han har sålunda fått en viss merinkomst genom denna manipulation, att han lyckats få ersättning av staten för en förlust, som han ansett sig ha lidit.

Herr Gustafson var även inne på frågan om sådana vattenavtappningsföretag, som förhindrades på grund av försvarsanordningar av skilda slag. Om jag inte tar fel, herr Gustafson, upplystes det i utskottet, att när försvarsväsendet tar i anspråk ett visst område och därigenom förhindrar vissa åtgärder från markägarnas sida, ersätter man den skada, som härigenom kan anses ha tillfogats markägaren, och det till fulla värdet. Jag tror alltså inte, att man här bör draga in frågan om vattenavledningsföretag, som av militära skäl inte kunna komma till utförande.

Jag har med dessa ord, herr talman, sökt klargöra varför utskottsmajoriteten icke velat gå in för att genom en skrivelse hemställa om generell lagstiftning på detta område. Vi hålla på att i varje särskilt fall, där anledning därtill finnes — särskilt då en synförrättning skett och kostnaderna härför drabbat sakägarna utan att företaget fått komma till utförande — bör staten träda emellan, men vi tro inte, att det skulle vara nödvändigt eller ens lyckligt att sätta i gång med en utredning för att söka få fram vissa generella bestämmelser i vattenlagen om ersättning i sådana fall.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Andersson** i Hedensbyn: Herr talman! Såsom motionär i detta ärende ber jag att få säga några ord.

Jag vill då först uttala min belåtenhet med den ingående behandling, som utskottet skänkt motionen. Däremot kan jag inte säga, att jag är tillfreds med det beslut, vartill utskottets majoritet har kommit.

Vid tiden för förarbetena till den nuvarande vattenlagen liksom vid tiden för densammas antagande av riksdagen voro väl, föreställer jag mig, de allmänna intressen, som närmast kunde tänkas bli berörda av vattenavledningsföretag, flottleds-, farleds- och fiskeintressena ävensom naturskyddsintressena. Tidsförhållandena ha emellertid gjort, att därutöver tillkommit ett nytt mäktigt allmänt intresse, nämligen det militära. Särskilt under de senaste åren ha ju på grund av militära skäl vissa avledningsföretag inte kunnat komma till utförande, trots att inom näraliggande områden tidigare medgivits utförande av sådana företag.

Det är alldeles klart — vi ha ju även i motionen framhållit detta — att det allmännas intressen i sådana fall böra stå framför den enskildes. Men det kan inte vara rätt eller rimligt, att den enskilde måste tåla vilka intrång eller vilken skada som helst utan att det allmänna får lov att ge honom vederlag. Utskottet har även varit inne på samma linje och synes i det stycket dela motionärernas tankegång. Utskottet säger sålunda: »I anslutning till vad som anföres i motionen kan utskottet emellertid icke bortse från, att förhållandena ibland kunna vara sådana, att dylik ersättning torde kunna ifrågasättas.»

Då utskottet i sin helhet kommit till den uppfattningen, måste jag säga att det förvånar mig, att inte utskottet i sin helhet också har kunnat anse det vara på sin plats, att det företages en utredning om möjligheterna att eliminera sådana olägenheter. Men majoriteten i utskottet synes befara, att en eventuell utredning skulle vara förenad med mycket stora svårigheter, när det gäller att bestämma sättet för ersättningarnas utgående. Samtidigt rekom-

Motioner om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark. (Forts.)

menderar emellertid utskottet, att Kungl. Maj:t i fortsättningen bör ha sin uppmärksamhet riktad på frågan och i varje särskilt fall inkomma med de framställningar till riksdagen, som kunna anses befogade.

Jag vill icke polemisera med utskottsmajoriteten om vilka svårigheter som möjligen kunna uppstå för den blivande utredningen att finna lämpliga vägar. Men jag föreställer mig, att har man funnit på en olägenhet, bör man också kunna finna bot för densamma. Behandlingen av ett vattenavledningsärende tillgår ju så, att vederbörande intressenter ingiva ansökan om att förrättningsman skall tillsättas. Förrättningsmannen, som i regel är lantbruksingenjör, uppgör förslag som innehåller dels uppgifter om företagets omfattning, dels uppgifter om de kostnader företaget kommer att draga och dels en båtnadsberäkning. Har man nu tillgång till dessa handlingar, anser jag, att vederbörande vattendomstol är det organ som lämpligen bör kunna pröva, om och i vilken omfattning ersättning i sådana fall bör utgå. Men härför erfordras givetvis först och främst, att vattendomstolen får befogenhet att upptaga ärendena och att besluta i saken. Vattendomstolen skall då ha dels tillgång till de av lantbruksingenjören upprättade handlingarna, dels också tillgång till ett sakkunnigt biträde. Förrättningen sker ju på ort och ställe och till och med med samtidig syn av marken.

Alltså bör man kunna finna mera lämpliga och ändamålsenliga utvägar än dem som utskottsmajoriteten har rekommenderat, nämligen att Kungl. Maj:t skulle pröva varje särskilt ärende och, där så syntes av behovet påkallat, göra framställning i ämnet till riksdagen. Detta är så mycket mer angeläget som jag skulle tro, att ärenden av detta slag komma att dugga allt tätare och tätare, i den mån som vårt fasta försvar utbygges. I och med att detta utbygges komma nämligen orsaker till konflikter med vattenavledningsföretag att mer och mer göra sig gällande, och då vore det nog mycket bra, om vattendomstolen finge en sådan befogenhet som jag här nämnt och om det fastställdes vissa regler för hur vattendomstolen i sådana fall skulle förfara. Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Lantbruksstyrelsen har i sitt utlåtande uttalat, att en utredning bör göras i detta fall, och i ett avseende anser jag för min del det vara synnerligen nödvändigt att så sker, nämligen när det gäller avdikning av förut torrlagda områden. Vid brukning sätter sig jorden under årens lopp, och det uppstår då försumpning i de yttre områdena av sådana här torrlagda marker, och då måste avdikningen fördjupas.

I utskottet drogs ett alldeles färskt exempel från Skåne. Där var det ett torrlagt område som hade börjat att försumpas, så att utloppen behövde sänkas ännu mer. Men i detta fall sades det från statens sida nej till en anhållan om att få utföra detta arbete. Varför? Jo, därför att det fanns någon sällsynt grodart i ån, som ingen enda av ortens befolkning hade någon aning om, men som en professor i Lund funnit där, och vidare därför att det var litet fågelliv där som man ville skydda. På denna grund blev man nekad att fördjupa avloppet.

Det finns ett liknande exempel i mitt hemlän. För cirka 40 år sedan sänktes där en sjö, varigenom man erhöll flera tusen tunnland åkerareal, som under årens lopp burit rika skördar och inte minst under det sista året i hög grad bidragit till att trygga foderförsörjningen inte endast i ifrågavarande län utan även i grannlänerna. Nu har under årens lopp jordförmultning uppstått, och i de yttre delarna, där förr spannmål växte, har man fått lägga

Motioner om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark. (Forts.)

jorden till betesmarker. Nu finns det i ytterkanten av det torrlagda området en igenväxt sjö med litet fågelliv. Om några år behöva avloppen fördjupas. Skulle även då från statens sida sägas nej, anser jag det för min del vara en alldeles huvudlös jordpolitik i nuvarande tider, då vi ha brist på livsmedel och allt göres för att få fram mark för odling. Man odlar ju potatis i parker, och man har skaffat nya vanhävdslagar för att ingen mark skall ligga obrukad. Samtidigt vågar man emellertid inte gå in för en utredning i denna fråga, även om en hel del jord komme att försumpas. Detta kan jag för min del inte annat än beteckna såsom en olämplig och oriktig jordpolitik. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att medverka till någon mera avsevärd förlängning av den överläggning som förekommit i denna fråga. Jag har närmast gjort det för att meddela, att jag inom utskottet anslutit mig till yrkandet om att en utredning skulle verkställas i fråga om det i motionen berörda spörsmålet. Jag måste emellertid resa hem omedelbart efter det justering av utskottsutlåtandet skett, och därför kom jag inte att bli antecknad som reservant, vilket jag eljest skulle ha blivit.

Då jag emellertid ansett mig kunna biträda den hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t som här från reservanterna föreslås, så har det för mig bärande motivet varit, att jag velat medverka till skipande av rättvisa i sådana fall, då uppenbar skada har åsamkats den enskilde genom ingripanden från det allmännas sida. Det kan ju ligga så till, att en torrläggning av mark kan vara av ganska stor betydelse för markägaren, och särskilt kan detta vara förhållandet, om han är jordbrukare och vill utöka sin åkerareal i syfte att på detta sätt skaffa sig en bättre försörjning. Det skulle enligt min mening innebära en ganska stor orättvisa, om man i dylika fall icke medgäve ersättning till vederbörande markägare, då han genom ingripande från det allmännas sida hindras att torrlägga sin mark, vilket för honom hade varit av stor betydelse.

Vi kunna ju tänka oss, vilka konsekvenser det skulle medföra, om exempelvis en arbetare, som kommit i besittning av ett litet arbetarsmäbruk, sedan av det allmänna skulle hindras från att torrlägga den honom tillhöriga marken, vilken behövde uppodlas i sin helhet för att han skulle kunna utvinna det med småbruket avsedda ändamålet nämligen en bättre försörjning. Jag anser alltså, att den fråga som här föreligger kan vara förtjänt av att utredas.

Med hänvisning till vad jag här sagt ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr **Carlström**: Herr talman! Då motionären, herr Andersson i Hedensbyn, håller fast vid att det vore synnerligen viktigt, att den ifrågasatta utredningen igångsattes på grund av de militära intressen som nu göra sig gällande, så vill jag framhålla, att jag i mitt förra anförande pekade på, att då ett visst vattenavledningsföretag av militära skäl förhindras, så söker man att i varje särskilt fall åstadkomma ersättning härför.

Herr Andersson sade vidare, att om man hade tillgång till de handlingar som upprättats vid en syneförrättning som skett i laga ordning, så vore det inte så svårt att kunna konstatera, hur stor ersättning som bör utgå till vederbörande. Det är alldeles riktigt, och i sådana fall har jag sagt, att utskottsmajoriteten har den åsikten, att om en sådan förrättning kommer till stånd och företaget sedan förbjudes, då skall staten givetvis i första hand betala förrättningskostnaderna. Oftast är det väl emellertid så, att ett företag inte hinner komma så långt som att syneförrättningshandlingar upprättats, utan det förhindras redan på ett ti-

Motioner om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark. (Forts.)
 digare stadium, innan en sådan förrättning kommit i gång. Då har man, som jag sade i mitt första anförande, intet annat att göra än att sätta igång en sådan syneförrättning för att få reda på hur stor skada som åsamkats respektive intressenter i företaget.

Herr Pettersson i Rosta presenterade också här de där grodorna från ett vattendrag nere i landet, vilka gjorde sin entré i utskottet. Jag skall inte gå närmare in på frågan, om det är så viktigt att ha dem kvar, att ett företag av denna anledning inte får utföras. Jag har nämligen inte fått några närmare upplysningar om huruvida det endast varit fråga om dessa grodor eller om inte även andra intressen gjort sig gällande.

Sedan bekräftade herr Pettersson i Rosta, vad jag sade i mitt första anförande, att om ett vattenavtappningsföretag en gång utförts, så vore därmed inte situationen för framtiden klarad, utan man behövde efter några år åter företaga en ny rensning eller en ny sänkning. Då är det ju fråga om huruvida staten för andra gången skall lämna bidrag och lån till en sådan ytterligare upprensning av tidigare torrlagd mark. Jag anser, att staten knappast kan göra detta i det långa loppet. I varje fall säger vattenlagen, att sakägarna själva äro skyldiga att underhålla företaget för all framtid, sedan staten en gång lämnat bidrag och lån till företagets utförande.

Herr Ericsson i Sörsjön var inne på det förhållandet, att en viss jordbrukare, som har ett litet ofullständigt jordbruk, kanske kunde förlora mycket på att han inte finge avdika marken, då han behövde det tillskott som genom vattenavtappningen kunde tillföras det förut ofullständiga jordbruket. Det är riktigt, och den saken har man också pekat på i utskottet. Men det är väl i mycket få fall, skulle jag tänka mig, även inom Norrland, där naturförhållandena eller andra omständigheter än militära skäl göra, att man förbjuder vattenavledningar eller avdikningar.

Jag måste säga, att om man vid resor i Norrland studerar de vattenavtappningsföretag som kommit till stånd för åtskilliga år sedan, ja kanske för icke så länge sedan, så blir man inte så glad över att se, hur marken sedan har utnyttjats. Det har ofta varit på det sättet, att sedan marken en gång torrlagts, har den fått växa igen och det har växt upp skog o. s. v., innan man gått in för att uppodla den. I ett sådant fall tycker jag, att vederbörande inte ha så stor glädje av att utdikning av marken kommit till stånd.

Jag måste, herr talman, vidhålla min uppfattning, att de förhållanden, som i sådana här fall kunna uppstå, icke äro av den karaktär, att man för den skull behöver söka sig fram till en generell lagstiftning, en lagstiftning som jag fortfarande tror att det blir mycket besvärligt att åstadkomma.

Herr **Andersson** i Tungalsta: Herr talman! Jag begärde ordet för att instämma i yrkandet om bifall till utskottets förslag. Härtill ber jag att endast få lägga ett par ord.

Utskottsmajoriteten har för sin del ansett, att det vore en alltför äventyrlig åtgärd att gå in för några generella bestämmelser om att den, som av olika skäl inte kunde få möjlighet att torrlägga sin mark, skulle vara berättigad till ersättning av det allmänna. Jag tror, att det är fullkomligt orimligt att fastslå en sådan princip.

Herr Pettersson i Rosta gav ett mycket gott exempel på hur äventyrligt det skulle vara, om man skulle ge den enskilde en sådan rätt gentemot det allmänna. Herr Pettersson skildrade nämligen, hurusom ett torrlägningsföretag, i likhet med vad som brukar ske, vissa år efter torrläggningen på nytt behövde ytterligare torrläggas. I sådana fall kan det ju förekomma, att en sådan ytter-

Motioner om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark. (Forts.)

ligare fördjupning eller avtappning av vatten av olika skäl icke kan tillåtas av det allmänna. Då skulle, enligt den princip som motionären här vill ha tillämpad, vederbörande kunna gå till det allmänna och begära ersättning, därför att de inte fått utföra ifrågavarande arbete. I detta fall skulle då staten till att börja med betala ett bidrag till torrläggningen och utlämna fördelaktiga lån, och när sedan torrläggningen inte kunde fullföljas så långt som markägaren önskade, då skulle staten få betala ersättning för att torrläggningen inte kunnat fullföljas. Jag tycker, att den möjligheten är fullkomligt absurd och att man inte gärna kan reflektera på en sådan sak.

Det exempel som herr Ericsson i Sörsjön anförde i fråga om arbetarsmåbruk finner jag inte vara något särskilt övertygande exempel. Såvitt jag känner till, har det inte i något fall förekommit, att någon innehavare av ett arbetarsmåbruk eller någon annan liten jordbrukare där uppe i Norrland blivit av det allmänna hindrad att torrlägga sin mark. Jag tror att detta exempel är tämligen konstruerat.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Rosta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckt motion angående vallfröodlingens främjande i Norrland.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 237, av herr *Hedlund* i Rådombud hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om allsidig utredning av frågan om vallfröodlingens främjande i Norrland.

Utskottet hemställde, att motionen II: 237, i den mån den icke finge anses besvarad med vad utskottet ovan anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Tjällgren*, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen II: 237.

Motion angående vallfröodlingens främjande i Norrland.

Motion angående vallfröodlingens främjande i Norrland. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hedlund** i Rådomb: Herr talman! I den av mig väckta motionen angående vallfröodlingens främjande i Norrland påpekas, att vallodlingen i denna landsända lämnar avsevärt högre avkastning, om vallarna besås med Norrlandsfrö än om frö som hämtats från andra landsändar kommer till användning. Vad särskilt klövern beträffar har det visat sig, att i Norrland producerat frö lämnar en vallavkastning, som är cirka 25 procent större än den som kan vinnas, om den norrländska jorden besås med frö från bästa sydsvenska stammar. För timotejens vidkommande är ökningen icke fullt så stor, men avkastningen höjes dock med 10 à 20 procent, om lämpligt Norrlandsfrö kommer till användning. Genomsnittligt komma alltså de norrländska vallarna att lämna en skördeökning på 15 à 20 procent, om norrländskt vallfrö användes, jämfört med om frö av yppersta sydsvenska slag kommer till användning.

Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att blott omkring en tredjedel av den norrländska vallarealen är besädd med Norrlandsfrö. Två tredjedelar av all Norrlands vallareal lämnar således blott 80 % av den avkastning man skulle erhålla, om hela vallarealen besäddes med lämpligt frö, d. v. s. gott frö, som producerats i de trakter, där det skall användas.

Vad det skulle betyda i pengar, om även de övriga $\frac{2}{3}$ besäddes med lämpligt frö, får man en föreställning om genom att uppmärksamma, att sammanlagda årliga värdet av vallskörden i Norrland vid ett höpris av 6 öre per kilogram och ett rationellt utnyttjande av efterslättern uppgår till 60 à 70 miljoner kronor. Ökningen i avkastningen rör sig alltså om icke mindre än c:a 10 miljoner kronor per år.

Det skulle inte förvåna mig, om många av kammarens ledamöter ställde sig skeptiska inför de uppgifter, jag nu lämnat. Genom fleråriga praktiska försök, vidtagna under kontroll av fackmän, har det emellertid till fullo klarlagts, att den av mig angivna avkastningsökningen verkligen erhålles, om norrländskt frö kommer till användning vid den norrländska vallodlingen.

De myndigheter, som på utskottets begäran avgivit utlåtande över motionen, ha ingalunda bestritt dessa uppgifter. Tvärtom ha uppgifterna vitsordats. Livsmedelskommissionen uttalar i detta sammanhang bl. a. följande: »I jämförelse med de bästa sydsvenska stammarna av rödklöver kunna t. ex. de bästa norrlandsstammarna lämna upp till 25 % högre skörd redan vid treårig odling. I ännu äldre vallar kan skillnaden bliva ännu större.» — Det är alltså vad livsmedelskommissionen säger.

Då frågans storleksordning sålunda är ostridig, hade man väntat, att det skulle vara en angelägen uppgift för alla att medverka till verkliga kraftåtgärder för att snabbt bringa frågan till en gynnsam lösning. Någon sådan förståelse för problemet synes mig emellertid varken lantbruksstyrelsen eller livsmedelskommissionen, och i anslutning till dem icke heller utskottet, ha lagt i dagen.

Hur ha då lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen tänkt sig, att man skall kunna lösa denna fråga? Lantbruksstyrelsen framhåller — och i viss mån med rätta — att frågan om möjligheterna att ernå en utvidgning och en rationalisering av den norrländska vallfröodlingen i stort sett är en fråga om möjligheterna att åstadkomma en ökad upplysning bland vederbörande jordbrukare rörande odlingen och dennas fördelar samt en intensifiering i övrigt av den för närvarande pågående verksamheten för befordrande av odlingen i fråga.

I fortsättningen av lantbruksstyrelsens utlåtande får man klart för sig ungefär hur styrelsen tänkt sig, att man skall gå till väga. Det framhålles, att

Motion angående vallfröodlingens främjande i Norrland. (Forts.)

anslaget till befrämjande av fröodlingen i landet för innevarande budgetår upptagits med allena 25,000 kronor, att beloppet understiger det av styrelsen föreslagna med 7,000 kronor, samt att styrelsen hemställt, att anslaget för nästa budgetår måtte höjas från 25,000 kronor till 35,000 kronor, d. v. s. i stort sett med vad som behöves för att med hänsyn till penningvärdets fall kunna fortsätta åtgärderna i samma omfattning som före kriget. Styrelsens recept är alltså i huvudsak en intensifiering av de hittills under många år, företrädesvis genom hushållningssällskapen, vidtagna åtgärderna för främjande av odlingen av norrländskt vallfrö. Då dessa åtgärder trots ett förtjänstfullt arbete hittills lämnat mycket blygsamma resultat, kan man lätt förstå, att en intensifiering, åstadkommen med en dylik höjning av nämnda anslag, praktiskt taget är detsamma som att fortsätta med den hittillsvarande snigelfarten.

Även livsmedelskommissionen har — för att nu övergå till dess utlåtande — förklarat, att den ifrågasatta utredningen med hänsyn till redan vidtagna eller planerade åtgärder icke kan anses behöfelig. Kommissionen syftar härvid företrädesvis på åtgärder från kommissionens egen sida. Under de år kommissionen hittills arbetat har man åtminstone icke ute bland lantbrukarna märkt några spår av en eventuell verksamhet från kommissionens sida på ifrågavarande område. Det är emellertid möjligt, att det hädanefter blir annorlunda. För bedömning av vad man kan påräkna i detta hänseende kan det vara lämpligt att något dröja vid de åtgärder, kommissionen pekar på i sitt utlåtande.

Kommissionen uppger bland annat, att utarbetande av förslag till vissa bestämmelser för handeln med rödklöver och timotej pågår inom kommissionen, och att förslag syftar till att hindra den försäljning av mindervärdigt frö vilken tidigare i stor omfattning förekommit i Norrland. Bestämmelserna i detta ämne äro säkert värdefulla. Mindervärdigt sydsvenskt frö har ofta såtts i Norrland. Emellertid har ju kommissionen, som jag tidigare omnämnt, framhållit, att även de bästa sydsvenska klöverfrösorterna lämna 20 à 25 % mindre utbyte i Norrland än frö av norrländska stammar. Det är ock vid en jämförelse mellan vallar besådda med de yppersta sydsvenska frösorterna och goda norrländska sorter, som man kommer fram till den av mig nämnda ökningen i vallskördarnas värde, 10 miljoner kronor om året. Således återstår, även om man förhindrar tillförseln av dåligt frö till Norrland, alltjämt problemet att främja användningen av norrländskt frö, det problem, varom min motion rör sig.

Främjandet av vallfröodlingen i Norrland har kommissionen tänkt sig på ungefär följande sätt. Liksom tidigare skulle vissa medel utgå ur det s. k. Norrlandsanslaget för att möjliggöra förbättrandet av frörensier. På den punkten vill jag framhålla, att vad som hittills utgått av dessa medel till frörensier är blygsamt i förhållande till vad som behövs. En annan åtgärd som kommissionen pekar på är, att med priskontrollnämndens medgivande ett betydande pristillägg medgivits vid försäljning av frö från goda klöver- och timotejstammar. — Klart är, att man genom låga normalpriser kan alldeles förhindra en produktion för avsalu. Men svårt är att förstå, hur åtgärden att medgiva ett bättre pris för Norrlandsfröet skulle kunna främja användandet av sådant frö i större utsträckning än fallet var, då prisbildningen var helt fri. Här kan man ej tala om en åtgärd för främjande av vallfröodlingen i Norrland, utan det rätta sättet att uttrycka sig är att säga, att man genom medgivande av högre pris undanröjer de hinder, vilka skulle uppstå genom produktionshämmande normalpriser. Slutligen uppger sig kommissionen ha för avsikt att bedriva en omfattande propaganda- och upplysningsverksamhet och därvid söka samarbete med de norrländska hushållningssällskapen och fröodlingsförbunden. Detta är enligt min mening egentligen det enda positiva för

Motion angående vallfröodlingens främjande i Norrland. (Forts.)
främjande av vallfröodlingen i Norrland, som kommissionens utlåtande innehåller.

Det må ju vara gott och väl, om livsmedelskommissionen, så länge dess verksamhet varar, vill ägna sig åt propaganda för vallfröodlingen i Norrland. Detta bidrag till frågans lösning skall säkert hälsas med tacksamhet. Så väl är det emellertid ej, att man kommer till rätta med frågan på ett så lättvindigt sätt, som kommissionen tänkt sig. Lantbruksstyrelsens och livsmedelskommissionens utlåtanden få uppenbarligen en viss tyngd på grund av att dessa myndigheter axiomatiskt betraktas som sakkunniga på området. Säkert är, att de äro mycket sakkunniga, då det gäller att bedöma betydelsen av att i Norrland producerat frö kommer till användning vid vallodlingen där. Men någon anledning föreligger enligt min mening icke att anse dessa myndigheter särskilt sakkunniga att bedöma, vilka åtgärder som böra vidtagas för att förmå lantbrukarna i Norrland att själva producera sitt frö.

Sammanfattningsvis kan man konstatera, att lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen äro ense med mig om den avkastningsökning, som kan vinnas, om norrländskt frö kommer till användning vid vallodlingen i Norrland. När det gäller att vidtaga åtgärder för att tillföra landet de 10 miljoner kronor om året, varom här är fråga, har lantbruksstyrelsen knappast någon annan rekommendation att komma med än att det nu för hela landet utgående anslaget till fröodlingens främjande höjes från 25,000 kronor till 35,000 kronor. Livsmedelskommissionen å sin sida anser, att den upplysnings- och propagandaverksamhet, som kommissionen har för avsikt att igångsätta, skall klara saken.

Är det tänkbart, att man på detta sätt skall kunna tillräckligt snabbt vinna vad man åsyftar? Hushållningssällskapen och även fröodlingsföreningarna ha länge arbetat på denna uppgift. Resultatet är emellertid ingalunda imponerande. Man har visserligen lyckats öka produktionen av norrländskt frö, men i ett tempo, som ger anledning antaga, att vi behöva hela det 20:e århundradet, för att på den vägen uppnå vad vi önska. Skall frågan i nämnvärd grad föras framåt och det resultat, man eftersträvar, nås inom de närmaste decennierna, fordras emellertid åtgärder av helt annan verkningskraft. I första hand lär man under åtskilliga år framöver få lov att genom särskilda åtgärder söka sörja för tillgång på norrländskt frö till skäligt pris. Omfattande s. k. kontraktsodlingar lära bli nödvändiga. Sålunda bör genom statens medverkan avtal träffas med driftiga lantbrukare om odlande av betydande arealer vallfrö. För att göra detta relativt dyra frö så pass prisbilligt, att det vinner avsättning, torde under åtskilliga år — intill dess lantbrukarna vunnit kännedom om frövalets betydelse — prisbidrag från det allmänna böra utgå. Man kan tänka sig, att staten träffar avtal med lantmannaföreningarna om omhändertagandet av denna verksamhet. Propagandan måste intensifieras, men den måste också läggas om, så att det blir mera påtagligt vilken nytta man har av att välja lämpligt frö. Enligt min mening erfordras, att man här och var ute i bygderna lägger ut försöksytor, så att lantbrukarna själva bli övertygade om nyttan att använda rätt frösört. Överhuvud taget bör i en fråga av denna storleksordning varje lämplig form av propaganda övervägas.

Vitsordat är, att stora värden här stå att vinna. Uppenbart är ock, att sådana åtgärder kunna vidtagas, att Norrland får lämpligt vallfrö. Lika klart är för var och en, som satt sig in i frågan, att lantbruksstyrelsens och livsmedelskommissionens här av mig berörda åtgärder icke i högre grad komma att föra saken framåt. Vilka åtgärder som äro lämpliga att vidtaga böra utredas.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till den av herr Tjällgren avgivna reservationen.

Motion angående vallfröodlingens främjande i Norrland. (Forts.)

Herr **Mäler**: Herr talman! Jag tror, att den ärade motionärens vältalighet kunde ha tjänat ett bättre syftemål, om han applicerat den på något annat ämne. Det förhåller sig nämligen så i detta ärende, att icke bara motionären och de av honom åberopade myndigheterna utan jämväl utskottet äro eniga om vikten och betydelsen utav att den norrländska vallfröodlingen främjas. Men det är en sak. En annan sak är, om man från statsmakternas sida verkligen kan vidtaga sådana, jag skulle nästan vilja säga tvångsåtgärder, som skulle erfordras för att komma fram i det snabba tempo, som motionären åsyftar.

De hörda myndigheterna ha angivit vissa åtgärder, som redan vidtagits eller äro under överbegående, åtgärder, varigenom det av motionären åsyftade ändamålet skulle nås. Och det är klart, att man på detta sätt når motionärens syfte, fastän det nås »på lång sikt». Utskottet har nödgats resonera ungefär på detta sätt: skola vi nöja oss med vad som utav de hörda myndigheterna föreslås såsom rimligt och som synes kunna leda till ett positivt resultat, eller skola vi från regeringens och riksdagens sida påkalla åtgärder för att tvinga fram en snabbare utveckling av vallväxtfröodlingen genom ett mer eller mindre »hårdhänt» ingripande? Utskottet har stannat för den uppfattningen, att det är bättre att låta de åtgärder, som här äro på tal och som redan börjat användas, verka och se, om det icke kan leda till vad man vill åstadkomma, nämligen en ökad odling utav vallfrö i Norrland, till gagn både för Norrland och för det övriga landet. Jag tror, att andra kammaren med ganska stort lugn kan bifalla utskottets förslag. Kammaren kan göra detta i medvetandet om att den norrländska vallfröodlingen icke kommer att lida något förfång och i känslan av att vad som på detta område för närvarande kan göras också blir gjort, ty tidsläget har satt både den ena och den andra myndigheten i arbete för att utfinna de rationellaste metoderna att av den svenska jorden utvinna det mesta möjliga.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hedlund** i Rådomb: Herr talman! Herr Mäler talade om tvångsåtgärder. Jag vet icke, varifrån herr Mäler har fått det. Jag har varken i min motion eller i mitt nyss hållna anförande talat om tvångsåtgärder. Jag har föreslagit, att staten skulle lämna sin medverkan till att lantbrukare i Norrland träffa avtal om odling av vallfrö på betydande arealer. Jag har tänkt mig, att man skulle lägga ut provytor ute i bygderna för att giva lantbrukarna ett påtagligt bevis på betydelsen av frövalet.

Herr Mäler sade, att myndigheterna nog hade för avsikt att göra vad som kan göras. Ja, det är ju på den punkten vi äro oense. Jag har icke kunnat finna annat än att lantbruksstyrelsen icke velat göra mer än föreslå, att det för hela landet utgående 25,000 kronorsanslaget skall höjas till 35,000 kronor, d. v. s. med ett belopp, som ungefär svarar mot penningvärdets fall, och jag har icke kunnat finna, att livsmedelskommissionen i stort sett velat göra annat än driva propaganda. Jag föreställer mig, att denna propaganda får lov att ske genom utsändande av broschyrer och cirkulär. Jag skulle tro, att kammarens lantbrukare nog ha klart för sig, hur pass populära dylika broschyrer äro ute bland lantmännen. Lantmännen vilja nog i allmänhet se litet mera konkreta bevis för nyttan av de metoder, som det göres propaganda för.

Jag är alltjämt av den uppfattningen, att man, om man icke vidtager andra åtgärder än myndigheterna föreslagit, kommer att gå fram med den hittillsvarande snigelfarten, när det gäller att nå det åsyftade målet — att spara 10 miljoner kronor per år.

Motion angående vallfröodlingens främjande i Norrland. (Forts.)

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Motioner om kontrollföreskrifter beträffande tillverkning och försäljning av s. k. konsthonung.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av väckta motioner om vissa kontrollföreskrifter beträffande tillverkning och försäljning av s. k. konsthonung.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Föreliggande ärende rör sig om en motionsvis framställd begäran om skärpt kontroll på tillverkning och försäljning av s. k. konsthonung. Då utskottet — låt vara välvilligt — enhälligt avstyrkt motionen, torde det ej löna sig att framställa något säryrkande eller att alltför mångordigt yttra sig i ämnet.

Tidsläget är ju onormalt i vad gäller tillgången på livsmedel, vilket för närvarande betyder, att såväl naturhonung som s. k. konsthonung har en strykande åtgång. På grund härav förefinnes givetvis just nu ingen spänning i fråga om avsättningen av dessa produkter.

Vidare synas våra kristidsorgan på senare tid mera hava intresserat sig för våra livsmedelssurrogats tillverkning och prissättning. I detta fall synas ju dessa organ vara utrustade med tillräckliga fullmakter, så att om bara tiden tillåter och den goda viljan finnes, torde åtskilligt till det bättre kunna åstadkommas. När därtill även regeringen bland annat genom sin nyss avlämnade proposition nr 257 vid årets riksdag synes gå in för skärpta åtgärder mot illojal konkurrens inom affärlivet, kan det måhända vara riktigt att avvakta och se resultaten därav. I varje fall torde man kunna förutsätta, att under rådande kristid denna surrogattillverkning ej tillåtes göra sig alltför bred på samhällets bekostnad.

Annorlunda ställer det sig givetvis under normala tider. Då finnes ju ingen livsmedelskommission eller priskontrollnämnd. Motionen avser ju även tillverknings- och försäljningsmetoderna under normala tider. Nog torde man kunna säga, att det är synnerligen oriktigt, att en surrogatvara, som till övervägande del endast är en sockerlösning med en liten tillsats av något ämne, som ger en viss honungssmak, utan vidare får vid försäljning reklameras med deluttrycket honung med särskilt stor och iögonfallande stil. Förfarandet innebär ju ändå ingenting annat än en frivol och smart affärsreklam, där vederbörande alltför väl äro medvetna om, att en någorlunda verklighetstrogen be-teckning på denna sockerlösning kommer att utgöra en mycket dålig reklam. Men att åka snålskjuts i reklamhänseende med en sådan fin produkt som honung betyder extra lätt förtjänta pengar.

För övrigt torde prissättningen på konsthonung böra anses orimligt hög. Ett pris av 3 kronor och ända upp till 3 kronor 40 öre per kilogram kan ju icke stå i rimlig proportion till kostnaden för varans beståndsdelar. Även om hushållen i dessa tider via konsthonungen kanske bekvämt kunna tillägna sig ett extra tillskott av socker, får ju denna vara tydligen betalas alldeles för dyrt.

När man vet, vilka omsorger, mödor och många gånger besvikelser livsmedelsproducenter i allmänhet och biodlare i synnerhet få vidkännas, icke minst i dessa bistra tider, för att kunna klara upp sin gärning med det många gånger otillräckliga pris, som samhället anser sig ha råd att betala för dessa förnämliga äktprodukter, då tycker man sig vilja reagera och nästan anse det som ett hån mot samhället, att en ur närings- och njutningssynpunkt så ytterligt

Motioner om kontrollföreskrifter beträffande tillverkning och försäljning av s. k. konsthonung. (Forts.)

fin naturprodukt som honung skall tjänstgöra som reklamobjekt för en vid jämförelse så intetsägande surrogatprodukt som den s. k. konsthonung.

Det kunde vara åtskilligt mer att tillägga i detta ärende, men jag ber att få inskränka mig till dessa korta ord. Då det således för tillfället icke synes vara något att i anledning av motionen göra åt saken har jag, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Föredrogs vart efter annat:

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av väckt motion om åtgärder till främjande av den svenska ullproduktionen; och

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å lån från egnahemslånefonden m. m, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till utövande av statskontroll å krigsmaterieltillverkningen;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ianspråktagande av vissa anslag till sprängningsarbeten m. m. för oljelagring, m. m.;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överföring av en fastighet från statens järnvägars familjepensionsfond till statens allmänna fastighetsfond;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till om- och tillbyggnad av länsresidenset i Vänersborg;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till besiktning av motorfordon jämte i ämnet väckta motioner;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stat för luftfartsfonden för budgetåret 1942/43;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till det civila luftskyddet;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till lasarets- och tuberkulossjukvårdens utbyggande å Gotland;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för överståthållarämbetet fastställda avlöningsstaten;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation; och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av femte huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 287, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1942, m. m.;

nr 289, angående anslag till kammarrätten för budgetåret 1942/43, m. m.; och

nr 290, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 126 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

Dessa propositioner bordlades.

§ 18.

Motioner om rätt för skattskyldig att vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för gåva till sjövärnets.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 25, i anledning av väckta motioner om rätt för skattskyldig att vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för gåva till sjövärnets.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 39 i första kammaren av herr *Holmström* och nr 67 i andra kammaren av herr *Wiberg* m. fl. hade hemställts, »att riksdagen måtte för sin del besluta antaga en författning av innehåll, att skattskyldig, som under något beskattningsår, för vilket taxering verkställes åren 1942 och 1943, till sjövärnets lämnat gåva, avsedd för dess verksamhet, äger att vid taxering enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, jämte avdrag som avses i 4 § nämnda förordning, från sammanlagda beloppet av sina inkomster från olika förvärvskällor åtnjuta avdrag med belopp motsvarande vad han under beskattningsåret utgivit såsom sådan gåva».

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 39 och II: 67, för sin del antaga följande

Förslag

till

förordning om rätt att vid taxering år 1943 enligt förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för belopp som utgivits såsom gåva till sjövärnetskåren m. m.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Skattskyldig, som under beskattningsår, för vilket taxering verkställes år 1943, till sjövärnetskåren eller densamma underställda sjövärnetsflottiljer lämnat gåva, äger att vid taxering enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt jämte avdrag som avses i 4 § nämnda förordning från sammanlagda beloppet av sina inkomster från olika förvärvskällor åtnjuta avdrag med belopp motsvarande vad han under beskattningsåret utgivit såsom sådan gåva.

2 §.

Vid yrkande i allmän självdeklaration om avdrag enligt 1 § skall gåvotagarens fullständiga namn och adress uppgivas.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1943.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Wiberg**: Herr talman! I egenskap av motionär har jag anledning att uttala min tillfredsställelse över att bevillningsutskottet principiellt intagit en välvillig hållning till framställningen. Utskottet har emellertid i ett avseende ej tillstyrkt bifall till motionen, nämligen i fråga om gåvor lämnade

Motioner om rätt för skattskyldig att vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för gåva till sjövärnets. (Forts.)

det beskattningsår, för vilket taxering skall äga rum 1942. Det är min förhoppning, att riksdagen också på denna punkt måtte bifalla motionen.

Sin vägran att i denna del förorda motionen har utskottet motiverat med att skattefriheten beträffande gåvor till sjövärnets i likhet med gåvor till luftvärn, luftskydd och hemvärn bör erhålla karaktär av en tillfällig åtgärd. Men även om så skulle vara fallet, så behöver enligt min mening icke därav nödvändigtvis följa, att gåvor lämnade 1941 skola beskattas i motsats till gåvor lämnade år 1942. Jag är emellertid medveten om att riksdagen vid tidigare tillfällen, när det gällt gåvor till luftvärn, luftskydd och hemvärn, icke medgivit skattefrihet vid taxeringar samma år.

För att få en bild av vilket belopp staten skulle gå miste om, därest skattefrihet för gåvor lämnade år 1941 medgäves, har jag vänt mig till chefen för sjövärnsskåren, som meddelat, att gåvobeloppet under 1941 uppgick till cirka 200,000 kronor, huvudsakligen till Öresunds sjövärnsskårens flottilj. Skattebeloppet kan alltså uppskattas till cirka 65,000 kronor. Större belopp rör saken sålunda ej. Man kan också fråga sig, om icke detta belopp mer än väl skulle uppvägas av de nya gåvor, som sjövärnsskåren skulle erhålla i händelse av riksdagens bifall till motionen i dess helhet.

De gåvor, som lämnats under 1941, ha haft den allra största betydelse för sjövärnsskårens hela verksamhet. Sjövärnsskårens aspirantavdelning, en statlig av Kungl. Maj:t reglerad verksamhet, är i mycket hög grad beroende av enskild offervillighet. Det vore givetvis beklagligt, om följden av att skattefrihet icke beviljades vid taxeringen 1942 bleve, att de donationer, på vilka man hoppats och som sjövärnsskåren behöver också under innevarande år, komme att nedgå.

Utskottet har i sin redogörelse framhållit, att till sjövärnsskåren liksom till hemvärnets lämnar staten ekonomiskt stöd endast i begränsad omfattning. För att kåren skall kunna bedriva sin verksamhet i enlighet med de instruktioner och bestämmelser, som finnas utfärdade i reglementet för kåren, måste medel anskaffas på frivillighetens väg.

I sin motivering anför utskottet, att en lättnad i beskattningen beträffande gåvor till sjövärnsskåren sannolikt skulle uppmuntra företag och enskilda medborgare att lämna bidrag. Naturligtvis kan det invändas, att vid den tidpunkt, då nu ifrågakvarande gåvor lämnades, motionen om skattefrihet ännu icke hade väckts. Men en sådan frihet var redan fastslagen för gåvor till luftvärn, luftskydd och hemvärn, varför det måste anses ganska naturligt, om donatorerna räknade med, att en sådan skattefrihet skulle komma att medgivas även för gåvor till sjövärnsskåren, beträffande vilken som bekant Kungl. Maj:t 1941 utfärdade reglemente. Jag har också erfärut, att större delen av gåvobeloppet på 200,000 kronor härrörde från ett företag, som 1941 lämnade Öresunds sjövärnsskårens flottilj gåvor på icke mindre än 160,000 kronor. Året dessförinnan hade samma företag lämnat sjövärnets gåvor på cirka 70,000 kronor, men på grund av att dåvarande lagstiftning icke medgav avdrag hade företaget för sistnämnda gåvor fått betala skatt till staten med cirka 28,000 kronor. Skulle den av vederbörande enligt vad som uppgives påräknade skattefriheten för under år 1941 lämnade gåvor icke bli verklighet, skulle företaget för denna sin gåva komma att få betala i total skatt ungefär 70,000 kronor.

Man måste fråga sig, om detta kan vara riktigt. Medlen ha ju kommit försvaret till godo under fullt betryggande former. Det vore också att beklaga, om vederbörande icke ansåge sig ha möjlighet att under detta år fortsätta med sin dock av stark känsla för försvaret präglade gåvopolitik i den utsträckning, som varit avsedd, därest staten nu tvingar dem att betala skatt för de under

Motioner om rätt för skattskyldig att vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för gåva till sjövärnet. (Forts.)
 år 1941 för statligt ändamål överlämnade gåvorna. Man måste likaledes förstå, om man på många håll finner det vara för rättskänslan stötande, att man, sedan man lämnat en stor gåva till försvaret, d. v. s. till staten, måste betala ett betydande belopp i statlig skatt för samma gåva.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag om bifall till utskottets förslag med den ändring, att rubriken erhåller följande lydelse: Förslag till förordning om rätt att vid taxering åren 1942 och 1943 — — — sjövärnsskären m. m.;

att 1 § erhåller följande lydelse: Skattskyldig som under beskattningsår, för vilket taxering verkställes åren 1942 och 1943, — — — sådan gåva; samt att bestämmelsen om ikraftträdandet, som lyder: »Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1943», utbytes mot en bestämmelse av följande lydelse: Denna förordning träder i kraft å dag som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Varje gång vi behandlat dessa ärenden — 1938, 1939 och 1941 — har bevillningsutskottet mycket starkt framhållit, att ett bifall till önskemålen utgör en uppenbar avvikelse från de principer, som gälla för vår skattelagstiftning, att det därför är nödvändigt att behandla dem med all försiktighet och att det enda skälet för ett avsteg från skatteprinciperna är det läge, vari vi befunnit oss. Men icke någon av de gånger, som vi medgivit skattebefrielse för gåvor till luftvärn, luftskydd och hemvärn, har det gällt retroaktivitet, utan den har trätt i kraft först vid den taxering, som skett sedan riksdagens beslut fattats.

Det är precis detsamma bevillningsutskottet nu föreslår, när det gäller dessa gåvor till sjövärnet, d. v. s. att de skola behandlas på samma sätt som man behandlade gåvorna till luftvärnet, luftskyddet och hemvärnet, och att man sålunda för gåvor som ges i år får räkna skattebefrielse vid nästa taxering. Jag kan inte tänka mig, herr talman, att någon, som den siste talaren sade, kan anse det obilligt, om man inte får skattebefrielse för en gåva, given innan ens någon motion har väckts i saken och innan riksdagen tagit ställning. När skattebefrielse beviljas tror jag vi sällan få uppleva, att den blir retroaktiv. Det är nödvändigt, herr talman, att behandla dessa ärenden med all restriktivitet, och jag erinrar om vad bevillningsutskottet har framhållit vid alla dessa tillfällen, senast när vi behandlade spörsmålet i fjol. Skattebefrielse måste ges enhetligt, men framför allt bör det allvarligt tagas under omprövning, om vi överhuvud taget skola fortsätta med dessa hopp utanför de principer, som gälla för vår övriga skattelagstiftning. Så sade utskottet förra gången frågan var före, och riksdagen lämnade sin anslutning till uttalandet.

Herr talman! Jag tror knappast, att det finns någon annan möjlighet i detta fall, såvida man vill handla riktigt, än att biträda utskottets hemställan, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr **Lundell**: Herr talman! Endast till komplettering av det som herr Olsson i Gävle har sagt och till upplysning för motionären, som talade först i detta ärende, vill jag meddela, att jag inom utskottet försökt få igenom ett bifall till motionen i dess helhet, alltså även i vad rör gåvor som skola behandlas vid årets taxering. Jag har emellertid inte lyckats att inom utskottet vinna gehör för min mening. Man har åberopat sig på vad som skett vid föregående skattebefrielser i fråga om luftvärn, luftskydd och hemvärn, och att man då inte medgivit befrielse från skatt för gåvor, som skulle behandlas vid samma års taxering.

Jag har inte reserverat mig mot beslutet. Det är inte av den anledningen,

Motioner om rätt för skattskyldig att vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för gåva till sjövärnets. (Forts.)

att jag anser, att denna praxis skulle behöva vara förpliktande att följa även i detta fall, utan av den anledningen att jag vet, att kammaren följer utskottet i vått och torrt, kan jag väl säga, vare sig de beslut som föreslås därifrån äro välbetänkta och rättvisa eller inte. Praxis härvidlag är ju inte så alldeles förpliktande, ty jag kan upplysa motionären om att om någon vecka kommer på kammarens bord en fråga om avsättning till investeringsfonder, föranledd av en proposition som avlämnats i år. Där föreslår utskottet, att de nya reglerna skola tillämpas redan vid taxeringen i år. Där har man alltså ansett sig kunna bortse från praxis. Det är Kungl. Maj:t som *där* gör ett förslag. Men i detta fall håller man på praxis därför att det är herr Wiberg, som är förslagsställare. Jag antar att man får säga, att detta är den verkliga motiveringen.

Jag har vidare inom utskottet anfört, att jag trodde det fanns en hel del gåvor, som voro skänkta på vår västkust föregående år, och att det därför skulle ha en viss praktisk betydelse, att skattefrihet kunde medges redan vid årets taxering. Men ett sådant argument har ju inte haft större inflytande på utskottets inställning än övriga argument, som jag anfört. Jag kan inte tänka mig, att det i detta fall kan gå att lösa svårigheterna på annat sätt än att vederbörande givare kan få gåvorna betraktade såsom skänkta i år i stället. Då skulle han kunna få den skattebefrielse, som nu är medgiven vid nästa års taxering.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **Olsson** i Gävle: Jag nödgas, herr talman, korrigera några av de uppgifter herr Lundell så välvilligt strödde omkring sig. I fråga om investeringsfonderna föreligger ju den lilla skillnaden, att den lagstiftning som nu föreslås till övervägande del är avsedd att ersätta en lag, som ägt tillämpning sedan 1938. Om man inte kopplat ihop dessa frågor, skulle två lagar samtidigt ha kommit att gälla beträffande investeringsfonderna.

Jag nödgas vidare beröva herr Lundell glädjen att spanna herr Wiberg för sin vagn. Herr Lundell sade, att det är klart att om Kungl. Maj:t hade framställt förslaget, så hade det gått bra — utskottet bara sväljer vad Kungl. Maj:t föreslagit — men nu har herr Wiberg gjort det, och då går det inte. Herr Wiberg erinrar sig säkerligen, att det för bara några veckor sedan låg en kungl. proposition på riksdagens bord, i vilken på förslag av motionärer, bland vilka fanns herr Wiberg, det gjordes avsevärda ändringar i utskottet. Sådan ser verkligheten ut och inte som herr Lundell skildrade den.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Wiberg under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19.

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s. 1) om ekonomiska föreningar; och

nr 42, i anledning av väckta motioner om lagstiftning för bekämpande av sådan propaganda mot medborgargrupper, som utgår från deras trosbekännelser eller ras.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 19.

§ 20.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. i vad propositionen hänvisats till behandling av lagutskott, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 1 april 1942 dagtecknad proposition, nr 204, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; och

2) lag om ändrad lydelse av 23 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Propositionen hade, i vad anginge sistnämnda lagförslag, hänvisats till behandling av konstitutionsutskottet. I övrigt hade propositionen hänvisats till lagutskott samt behandlats av första lagutskottet.

I samband med propositionen i nämnda del hade första lagutskottet förehaft en i anledning av propositionen inom första kammaren väckt motion, nr 225, av herrar *Ekströmer* och *Nordenson*. I denna motion hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i propositionen, att de i motionen angivna synpunkterna vunne beaktande.

Utskottet hemställde,

A) att det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. måtte av riksdagen antagas; samt

B) att den i ärendet väckta motionen måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A).

Reservationer hade avgivits

dels av herr *Siljeström*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. — måtte för sin del antaga i reservationen intaget förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.;

B) att den i ärendet väckta motionen måtte anses besvarad genom ovan angivna hemställan under A);

dels ock av herr *Gezelius*, vilken ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte för sin del antaga det lagförslag, som framlagts i den av herr *Siljeström* avgivna reservationen, med den ändring, att 13 § — motsvarande 15 § i Kungl. Maj:ts förslag — skulle erhålla i herr *Gezelius'* reservation angiven lydelse.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Gezelius: Herr talman! Mot en beredskapslagstiftning, som avser att tillgodose det allmännas intresse av att kunna utnyttja och hemlighålla uppfinningar av betydelse för rikets försvar m. m., lär icke i och för sig kunna resas några befogade invändningar. Vad som däremot är ägnat att väcka betänkligheter är lagförslagets bestämmelser om rätt för staten att erhålla hemliga patent.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. (Forts.)

Jag har för min del funnit, att vad staten skulle kunna vinna genom en tillämpning av institutet hemliga patent icke är av den storleksordning, att det skulle uppväga de väsentliga nackdelar, som äro förbundna med institutet. Lagförslaget avser att skapa möjligheter för staten *dels* att erhålla upplysningar beträffande viss uppfinning, *dels* att förbjuda utövandet av en uppfinning, vars hemlighållande är av intresse för staten, *dels ock* slutligen att förvärva rätt att utöva uppfinning eller att möjliggöra för allmänheten att begagna densamma. För att tillgodose dessa intressen synes icke erforderligt tillgripa institutet hemliga patent. Oberoende av varje stadgande om hemliga patent äger staten genom den nu föreliggande lagstiftningen möjlighet förfara på följande sätt:

Staten ingiver ansökan om patent, och för att hindra ett yppande av hemligheten genom uppbuds förfarandet meddelar granskningsnämnden förbud enligt 6 eller 7 § i lagen, vilket förbud kan förlängas på obestämd tid genom stadgandet i 10 §. Om nu en uppfinnare efter staten söker patent på samma eller likartad uppfinning, blir denna ansökan under en enkel hänvisning till hindret vilande och kan icke avgöras förrän statens ansökan blivit slutligen prövad. Om staten har intresse av uppfinningen kan Konungen begära upplysning enligt 4 § för att därefter förbjuda uppfinningens yppande respektive utövande eller ock kan staten slutligen enligt 12 § förvärva uppfinningen. Meddelas förbud eller förväras uppfinningen, skall ersättning givetvis utgå, men endast om och i den mån sådan skäligen bör utgå.

Denna prövning av ersättningen förutsätter icke ett yppande av patenthemligheten. Skulle staten däremot medgivas rätt att på sin ansökan erhålla hemligt patent, så innebär detta, att senare uppfinnare, som söker patent, får ansökan avslagen utan upplysning om vad hindret mot bifall till ansökan innebär. Utövar han likväl sin uppfinning, kan han icke hindras härifrån så länge han saknar kännedom om det hindrande patentets innehåll. Staten måste alltså för att hindra intrånget delge utövaren innehållet av patentet.

En lojal utövare kommer nu i det läget, att hans uppfinning och allt arbete han nedlagt på densamma blir helt utan värde samtidigt som han berövats möjlighet att i vanlig ordning göra invändningar mot statens patentansökan. Att detta, särskilt om det skulle drabba en ekonomiskt svag uppfinnare, kommer att i hög grad verka hindrande på uppfinnarverksamheten på nu förevarande områden synes uppenbart, och detta vore ju i hög grad olämpligt.

Om uppfinnaren däremot fortsätter utövandet, måste staten i rättegång mot denne göra sin rätt gällande, och då måste patentinnehållet delgivas motparten.

Utän hemligt patent har staten lika stora möjligheter att förhindra yppande och utnyttjande av uppfinning och att förvärva densamma.

Vad staten vinner genom ett hemligt patent är sålunda endast, att i varje fall en uppfinnare, som senare än staten söker patent eller utövar uppfinning, icke får i vederbörlig ordning prövat, om och i vad mån ersättning skall utgå för annat fall än att statens patent vid rättegång visar sig ohållbart. Staten vinner härmed med uppoffring av hemlighållandet av statens patent icke annat än att staten icke utsättes för upprepade krav på inlösen av uppfinningen i den mån den kommit till någon illojal persons kännedom.

Nackdelen med det hemliga patentet är enligt min mening påfallande, ty staten tvingas då i varje fall att för vederbörande yppa patentets innehåll för att hindra dess utövande. Särskilt starkt framträda olägenheterna i det fall att en utländsk man söker patent å en uppfinning, varå redan hemligt patent meddelats för staten. Sökanden får då i motsats till vad fallet blir, om det endast föreligger vilande ansökan, uppgift om att det föreligger det hindret

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. (Forts.)

att det rör sig om ett patent av sådan betydelse för staten, att det ansetts böra vara hemligt. Genom att — trots detta — utöva uppfinningen framtvingar sökanden en upplysning om innehållet i det hemliga patentet.

Skillnaden mellan anordningen med en vilande ansökan och ett hemligt patent synes sålunda för mig vara den, att institutet hemliga patent medför ett ökat yppande av patenthemligheten för andra sökande, under det att det andra av reservanterna förordade förfarandet, som lagstiftningen i övrigt medger, kan komma att medföra, att staten i större utsträckning måste tillgripa upplysningsplikt, förbud och expropriation. Olägenheterna härav synas obetydliga, då ersättning skall utgå endast om och i den mån sådan anses skälig. Förslaget om hemliga patent har också avstyrkts av de tekniska rådgivarna till patentutredningen, kommerskollegium, statens uppfinnarenämnd, teknologföreningen, svenska uppfinnarföreningen, Sveriges industriförbund, Jernkon-toret m. fl. myndigheter.

Ur allmän synpunkt kvarstår det för mig avgörande skälet mot ett hemligt patent, att detsamma kommer att verka hindrande på uppfinnarverksamheten i en tid, då det enligt min mening är ett väsentligt allmänt intresse, att denna verksamhet på förevarande område icke motverkas utan på allt sätt uppmuntras.

Beträffande den reservation, som jag anfört i fråga om 15 §, har utskottet erinrat, att 12 § icke skall tillämpas i större utsträckning än som kan anses vara av behovet påkallat, men kvar står emellertid de av mig i reservationen på denna punkt uttalade betänkligheterna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr Siljeström med instämmande av mig avgivna reservationen samt om bifall till den av mig avgivna reservationen beträffande formuleringen av 15 §.

I detta anförande instämde herrar *Lundberg* i Hälsingborg, *Wiberg*, *Aqvist* och *Ericsson* i Åtvidaberg.

Herr Lindqvist: Herr talman! Det är en mycket svår lagstiftning, som man här ifrågasatt att genomföra. Första kammaren har ju redan godkänt vad utskottet föreslagit, och det finnes väl all anledning tro, att även andra kammaren kommer att göra det. Det finnes inte mycket mer att säga om denna lag, än som återfinnes i propositionen och i utskottets utlåtande. Men jag skall likväl, även om det blir i hög grad ett upprepande av vad som finnes i utskottsutlåtandet, å utskottets vägnar anföra något.

Jag vill då först påminna om att grunderna, om jag så får säga, till det föreliggande lagförslaget utarbetats av f. d. generaldirektör Hjertén, vilken visserligen samrått med på området sakkunniga män, såsom ingenjörer och direktörer, vilka varit fullt inne i de saker, som det här gäller. Sedan förslag framkommit, gick det ju som alla förslag ut på remiss. Det finnes en hel del remissyttranden, som vi tagit med i utskottets utlåtande. Sådana finnas även införda i propositionen. Så snart remissyttrandena inkommit, tog departementschefen ställning till frågan och utarbetade en proposition, varvid han gjorde vissa ändringar i vad som föreslagits av de sakkunniga.

Förslaget innebär ju, som herr Gezelius sade, att staten skall få större möjligheter än vad den för närvarande har att under nu rådande svåra förhållanden trygga det allmännas intresse av tillgång till uppfinningar, som äro av betydelse för rikets försvar eller för vår folkförsörjning. Att ett dylikt behov föreligger har starkt framhållits av de myndigheter och sammanslutningar, som yttrat sig över förslaget. Många av dessa ha understrukit vad patentutredningen framhållit, nämligen att det under nuvarande förhållanden skulle

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. (Forts.)

vara av ett icke ringa värde, att patentansökningar, som avsågo militära uppfinningar eller uppfinningar av värde för vår folkförsörjning, snarast möjligt blevo kända för de statsorgan, som ha att på detta område bevaka statens intressen. Om så blir fallet har staten möjlighet att snabbt exploatera det som kan vara av särskilt värde för försvaret och folkförsörjningen. Ja, så långt är man överens på alla håll om denna sak. Även reservanterna äro ense med utskottsmajoriteten därutinnan.

De meningsskiljaktigheter, som funnits och alltjämt finnas, gälla endast vissa delar av förslaget. Reservanterna liksom deras föregångare, motionärerna m. fl., anse, som vi nyss hörde av herr Gezelius, att propositionen går för långt ifråga om tillgodoseendet av statsintresset. Man gör från deras sida gällande, att den enskilda uppfinnarens och fabrikantens intressen trängts för mycket åt sidan. Kanske fäster man icke så stor vikt vid den enskilde uppfinnaren, som just vid att fabrikanten icke skall trängas för mycket åt sidan. Det är om dessa olika intressen, som meningsskiljaktigheterna framträda, och som gjort, att man icke kunnat fullt enas. När man gör en sådan lagstiftning som denna, är det naturligtvis ett samhällsintresse, att avvägningen av de olika intressena blir så god som möjligt, och att det allmänna intresset går före det enskilda. Därom torde vi icke behöva diskutera. Ty jag skulle tro, att vi alla äro överens därom, att när det gäller statens intresse och det enskilda intresset, måste samhällsintresset träda i förgrunden. Nu är det ju så — det förstå vi alla — att i långa stycken sammanfalla det enskilda intresset och statens intresse, men man skulle naturligtvis här kunna vid bevakandet av samhällsintresset gå så långt, att man rent av skadade detsamma.

Vi ha vid granskning av förslaget inom första lagutskottet trott oss finna, att den avvägning, som gjorts mellan de olika intressena, är riktig och bör kunna godtagas. Att här skulle framträda olika meningar var förutsett redan av patentutredningen, som i sitt betänkande, som finnes att läsa i propositionen, framhåller, att genomförandet av de nu antydda föreskrifterna utan tvivel skulle innebära hårdhänta ingrepp i enskildas rättigheter, och att redan allmänrättsliga hänsyn göra, att så endast bör ske i den mån det verkligen vore påkallat av statens intresse. Det är tydligt, att det är riktigt, att man bör avväga de olika intressena mot varandra.

Huvudpunkterna i båda reservationerna handla om hemliga patent. Båda reservanterna ha tagit upp den frågan. Herr Gezelius har gjort det något mera ingående, men han har nu anslutit sig till herr Siljeströms reservation.

Det är klart att frågan om dessa hemliga patent är en svår fråga, men jag tror icke det varit möjligt komma ifrån införandet av det institutet. Det förslag, som framförts i motionen, ha vi icke ansett vara möjligt tillgodose på annat sätt än att vi i vår motivering tagit hänsyn till detsamma så långt det varit möjligt. Vi säga i utskottets utlåtande, att det även inom utskottet rätt tvekan om det hemliga patentet. Vi ha likväl till sist stannat vid vad som föreslagits av Kungl. Maj:t.

Då det var angeläget att vi skulle vara så noga informerade i saken som möjligt, hade vi också vid behandlingen av ärendet en byråchef från patent- och registreringsverket uppe hos oss för att rådgöra med honom. Vi ha likväl som sagt stannat vid vad Kungl. Maj:t här föreslagit. Jag tror det är fullkomligt riktigt vad justitieministern säger i sin proposition, att det är mycket viktigt hurudan tillämpningen av lagen blir. Han har också utlovat, och det har första lagutskottet understrukit, att tillämpningen av lagen bör bli sådan, att man inte tar till vare sig den ena eller den andra tvångsåtgärden, utan att det visar sig nödvändigt, och om det icke är möjligt komma fram på annat sätt.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. (Forts.)

Herr talman! Jag skall icke upptaga tiden längre, ehuru det är ytterligare en del, som jag skulle ha velat säga. Jag tror emellertid icke, att det är behöfligt, och vill därför nöja mig med detta och tillåter mig under hänvisning till vad utskottet anfört yrka bifall till första lagutskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Gezelius avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 21.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 29 maj 1931 (nr 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens; och

andra lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 22.

På förslag av herr talmannen medgav kammaren, att det uppsatta anslaget om fortsättande av detta plenum i afton finge nedtagas.

§ 23.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 248, till Konungen, i anledning av väckt motion om undantagande av krigsmaktens tjänstehundar från skatteplikt enligt hundskatteförordningen.

Vidare anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s. 1) om ekonomiska föreningar;

nr 250, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. i vad propositionen behandlats av lagutskott, dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 29 maj 1931 (nr 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens; samt

från andra lagutskottet:

nr 245, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om semester;

nr 246, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i epidemilagen; och

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

§ 24.

Justerades protokollsutdrag.

§ 25.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

fröken *Andersson m. fl.*, nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 274, angående löneroglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor m. m.;

herr *Olsson i Mellerud m. fl.*, nr 361, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 274;

herr *Hammarlund m. fl.*, nr 362, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 259, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.;

herr *Hansson i Skediga*, nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 275, med förslag till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk;

herr *Malmborg m. fl.*, nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 266, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1942/43;

herrar *Ekdahl* och *Andersson i Munkaljungby*, nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 270, angående vissa kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond; samt

herr *Pettersson i Degerfors m. fl.*, nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 280, angående förläggningssort för nytt kårartilleriregemente.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.55 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Fredagen den 22 maj.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talman-
nen, varjämte undertecknad på grund av förfall för sekreteraren, jämlikt herr
andre vice talmannens förordnande, tjänstgjorde vid protokollet.

§ 1.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 294, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 24
mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar;

nr 295, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förord-
ningen den 24 mars 1938 (nr 102) om olycksfalls- och yrkessjukdomsersätt-
ning åt tvångsarbetare m. fl., m. m.;

nr 297, angående de värnpliktigas avlöning m. m.;

nr 298, angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för
barn från städer och andra tätbebyggda samhällen;

nr 299, angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;

nr 300, angående anslag till registrering av motorfordon;

nr 301, med förslag till lag om hyresreglering m. m.;

nr 302, angående försäljning av Ydrehammars kvarn m. m. å kronoparken
Norra Kvill i Kalmar län; och

nr 305, angående anslag för budgetåret 1942/43 till högre kommunala skolor
m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vi-
lande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 287, med förslag till förordning
om krigskonjunkturskatt för år 1942, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 288, angående anslag till vissa undervisningssjukhus m. m.; och

nr 289, angående anslag till kammarrätten för budgetåret 1942/43, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 290, med förslag till förordning om
ändrad lydelse av 126 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928
(nr 379);

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 291, med förslag till lag angäen-
de ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingssty-
relse i Stockholm; samt

till statsutskottet propositionerna:

- nr 292, angående vissa anslag till folkskoleväsendet m. m.;
- nr 293, angående anslag till maritim ungdomsverksamhet; och
- nr 296, angående ytterligare medel till anläggningar för elektrisk tågdrift.

§ 3.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

- nr 360 av fröken *Andersson m. fl.*; och
- nr 361 av herr *Olsson i Mellerud m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

- nr 362 av herr *Hammarlund m. fl.*; och
- nr 363 av herr *Hansson i Skediga*; samt

till tredje särskilda utskottet motionerna:

- nr 364 av herr *Malmborg m. fl.*;
- nr 365 av herrar *Ekdahl* och *Andersson i Munkaljungby*; och
- nr 366 av herr *Pettersson i Degerfors m. fl.*

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1, 4 och 40 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

nr 13, i anledning av väckt motion om ändring i § 3 9:o tryckfrihetsförordningen; och

nr 14, i anledning av väckt motion om förande av protokoll vid sammanträde, som enligt § 56 riksdagsordningen hålles inom lyckta dörrar;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för länsstyrelserna fastställda avlöningsstaten;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till länsstyrelserna;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till kostnader för årlig taxering;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1942/43 till riksförsäkringsanstalten;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till anordnande av skyddsrum i vissa statliga undervisningsanstalter;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till radiostation vid Norrköpings flygplats;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till anordnande av reservstation m. m. för telegrafverket;

nr 129, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1942/43;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av den i kommerskollegii avlöningsstat upptagna anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i villkoren för ett Aktiebolaget Kv. Tryckeriet beviljat lån;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1942/43 till distributionsanläggningar vid statens kraftverk m. m.;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sjöar inom Indalsälvens flodområde m. m.; och

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Kynneälven i Bohuslän;

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

nr 26, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av väckta motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt;

nr 27, i anledning av väckt motion om höjning av avgifterna i postgirorörelsen samt införande av avgift för girering;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1942—30 september 1943; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 45, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för riksdagens verk jämte en i ämnet väckt motion;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 47, i anledning av väckta motioner om utredning rörande statens övertagande av enskilda järnvägarnes pensionskassa;

nr 48, angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte, vilken tillika utövar riksdagsmannauppsdrag och därför åtnjuter arvode;

nr 49, i anledning av väckta motioner om tilläggspension åt materialförvaltaren J. L. Mårtensson;

nr 50, i anledning av framställning om befrielse från skyldighet att ersätta uppkommen kassabrist för vissa tjänstemän vid riksbankens huvudkontor; och

nr 51, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 42 i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 27 juni 1924 (nr 321) angående införande av lagen om förmynderskap;

nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 4 juni 1886 (nr 44 s. 1) angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål, dels ock väckt motion om viss ändring i sistnämnda lag; och

nr 47, i anledning av väckt motion om förlängning av skyddstiden beträffande författarrätten till sådana litterära verk, som tillkommit före den 1 januari 1920;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till rekvisitionslag samt beredskapsförfogandelag;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av väckta motioner om utredning angående priserna å elektrisk kraft inom landets olika delar;

nr 44, i anledning av väckt motion angående utvidgning av oljeväxtodlingen;

nr 45, i anledning av väckta motioner om inrättande av ett forskningsinstitut för bevaringsmetoder för olika slag av livsmedel;

nr 46, i anledning av väckt motion om vissa lättnader i ett Storängsbäckens vattenavledningsföretag beviljat lån;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av handeln med strömming och sill m. m.;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till statsbidrag för uppförande av frukt- och potatislagerhus m. m.; och

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser domänverket; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av motion om utredning av frågan, huru landsbygden skall kunna göras delaktig av de sociala och kulturella förmåner som städerna bereda sina inbyggare.

§ 5.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till Häradsrätterna: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överståthållarämbetets organisation m. m.;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till utövande av statskontroll å krigsmaterieltillverkningen;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ianspråktagande av vissa anslag till sprängningsarbeten m. m. för oljelagring, m. m.;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till lasarets- och tuberkulossjukvårdens utbyggande å Gotland;

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för överståthållarämbetet fastställda avlöningsstaten;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation; och

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av femte huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; samt

från jordbruksutskottet:

nr 260, i anledning av väckt motion angående allmän revision av gällande fiskerilagstiftning;

nr 261, i anledning av väckt motion om åtgärder till främjande av den svenska ullproduktionen;

nr 262, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å lån från egnahemslånefonden m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å ogulden köpeskillning för viss kronoegendom.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 275, med förslag till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk, nämligen:

nr 367 av herrar *Carlström* och *Boman*;

nr 368 av herrar *Nilson* i Spånstad och *Svensson* i Ljungskile;

nr 369 av herr *Lundell*; samt

nr 370 av herr *Janson* i Frändesta m. fl.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.12 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.